

ლია გიგაური, მაკა ფერაძე, გიორგი გახელაძე

სამართლებრივი კულტურა

დამხმარე სახელმძღვანელო საჯარო და კერძო სკოლების
უფროსკლასელებისთვის

თბილისი 2012

წინამდებარე სახელმძღვანელო შეიქმნა საქართველოს სამართლებრივი განათლების პროგრამის (GLSP) ფარგლებში, რომელიც ხორციელდება ორგანიზაცია PH International - ის მიერ აშშ-ს სახელმწიფო დეპარტამენტის ანტინარკოტიკული და სამართალდამცავ ორგანოებთან ურთიერთობის საერთაშორისო ბიუროს დაფინანსებით.

PH International ამერიკული არასამთავრობო ორგანიზაციაა, რომელსაც სხვადასხვა საზოგადოებებთან, სამთავრობო სტრუქტურებთან და კერძო კომპანიებთან ურთიერთობის 25-წლიანი გამოცდილება გააჩნია.

ის ხელს უწყობს ქვეყნებს შორის კულტურული ღირებულებების გაზიარებას, ძლიერი დემოკრატიული პრინციპების მქონე საზოგადოებების შექმნას.

PH International-ის მიერ განხორციელებული პროგრამები ორიენტირებულია თანამონაწილეობითი მმართველობისა და აქტიური, სამართლებრივი სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებაზე.

ორგანიზაციის შესახებ დამატებითი ინფორმაციისთვის მიჰყევით ბმულს: www.ph-int.org

წიგნის ავტორები: ლიკა გიბაშური, მაკა ფერაძე, გიორგი ბახელაძე

დიზაინერი: ნატა ნოზაძე

რედაქტორი: ირმა რევიშვილი

პროგრამის ხელმძღვანელი: თინათინ ებანოიძე

©

ISBN 978-9941-0-5012-1

წინასიტყვაობა

მოგესალმებით უმცროსო მეგობრებო!

ყველა ადამიანის სურვილია, დაცული იყოს მისი უფლებები, ცხოვრობდეს უსაფრთხო და მშვიდ გარემოში, მაგრამ ბევრმა არ იცის, რომ ასეთი გარემოს შექმნა მასზეც არის დამოკიდებული.

მხოლოდ სამართლებრივ საზოგადოებას – რომლის თითოეული წევრი აღიარებს, იცავს და ჩართულია კანონების შექმნაში, შეუძლია მოქალაქეების უსაფრთხოებაზე ზრუნვა.

ამ სახელმძღვანელოს შექმნით გვსურს მეგზურობა გაგინოთ სამართლებრივ გარემოში, გაერკვეთ კანონის მნიშვნელობაში, საბაზისო ცოდნა მოგცეთ კანონის აღსრულებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, დაგეხმაროთ სამართლებრივ უფლებებსა და მოვალეობებში ცნობიერების ამაღლებასა და სამართლებრივი ფასეულობების გამომუშავებაში.

გვჯერა, რომ „სამართლებრივი კულტურის“ სასწავლო კურსი მნიშვნელოვან სარგებელს მოგიტანთ და გაგიადვილებთ კანონთან ურთიერთობას. გააძლიერებს თქვენში სოციალური, სამართლებრივი და მორალური პასუხისმგებლობის განცდა-გაცნობიერებას. საზოგადოებრივი წესრიგისა და ქცევის მიმართ სამართლებრივი დამოკიდებულებები დაგეხმარებათ, რომ სრულად და მართებულად განახორციელოთ ასაკის შესაბამისად კანონით მონიჭებული უფლებები და დაკისრებული მოვალეობები, აქტიური მონაწილეობა მიიღოთ სამართლებრივი სახელმწიფოს მშენებლობასა და სამართლებრივი კულტურის ფორმირებაში.

გისურვებთ წარმატებას!

ავტორები

შინაარსი

თემა I - შესავალი სამართლებრივ კულტურაში.....	5
1.1 რას ნიშნავს სამართლებრივი კულტურა	5
1.2 ვინ არის სამართალდამცველი.....	10
1.3 სამართლის ძირითადი დარგები	15
თემა II - არასრულწლოვანი და კანონი	19
2.1 ვინ არის არასრულწლოვანი არასრულწლოვანი და სამოქალაქო სამართალი.....	19
2.2 არასრულწლოვანი და სისხლის სამართალი.....	26
2.3 ადმინისტრაციული სამართალი და საპროცესო კანონმდებლობა.....	37
თემა III - ძალადობა.....	44
3.1 რა არის ძალადობა.....	44
3.2 მოზარდი და ძალადობა.....	52
3.3 ოჯახში ძალადობა.....	58
თემა IV - მავნე ჩვევები.....	55
4.1 მავნე ჩვევები და მათი სახიფათო შედეგები.....	55
თემა V - ორგანიზებული დანაშაული.....	77
5.1 ორგანიზებული დანაშაული და მისი შედეგები.....	77
5.2 ტრეფიკინგი.....	89
თემა VI - სასამართლო	95
6.1 სასამართლოს საქმიანობა.....	95
6.2 სასამართლო პროცესი	10

თემა I შესავალი სამართლებრივი კულტურაში

§ 1.1. რას ნიშნავს სამართლებრივი კულტურა

ჰკითხეთ ნებისმიერ ადამიანს:

- როგორ საზოგადოებაში სურს ცხოვრება?
- როგორ ორგანიზაციაში ისურვებდა მუშაობას?
- როგორ სკოლაში ურჩევნია სწავლა?

პასუხები ერთნაირი იქნება: ადამიანებს სურთ ჰარმონიული ურთიერთობები, სიმშვიდე და პატივისცემა საზოგადოებაში, სკოლაში ან ოჯახში. ეს კი შესაძლებელია მხოლოდ ისეთ საზოგადოებაში, სადაც აღიარებული და დაცულია პიროვნების ღირსება, სამართლიანობა, თანასწორუფლებიანობა, სადაც ადამიანები არჩევენ და ქმედებებში თავისუფალნი არიან.

ასეთ „სრულყოფილ“ საზოგადოებაშიც კი გარდაუვალი იქნება ადამიანებს შორის უთანხმოებები და დაპირისპირებები, რადგან თავისუფლების მქონე ადამიანებმა საკუთარი სურვილების შესრულებისას შეიძლება ავნონ სხვა ადამიანებს ან განსხვავებული ინტერესების გამო ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ. ერთი ადამიანის უფლების განხორციელება არ უნდა ლახავდეს სახელმწიფოს ან სხვა ადამიანის კანონიერ ინტერესებს. ამიტომ, საზოგადოება შეიმუშავებს ქცევის ისეთ წესებს, რომელიც აწესრიგებს ურთიერთობებს.

საზოგადოების წევრები ვალდებული არიან დაიცვან საყოველთაოდ აღიარებული (სავალდებულო) წესები – **სამართლებრივი ნორმები** და მათი დარღვევისას **პასუხისმგებლობა** აიღონ საკუთარ საქციელზე.

სწორედ ამიტომ, დემოკრატიულ სისტემაში **უფლებები მჭიდროდაა დაკავშირებული მოვალეობებთან და**

ლექსიკონი

სამართალი –

საზოგადოებისათვის ზოგადი და სავალდებულო ნორმების ერთობლიობა, რომელიც სანქცირებულია სახელმწიფოს მიერ. მათი დარღვევისათვის დაწესებულია პასუხისმგებლობა.

ნორმები – გარკვეულ ვითარებაში ადამიანის მოქმედების წესები ან სახელმძღვანელო პრინციპები.

სამართლებრივი ნორმები

– ქცევის საყოველთაოდ სავალდებულო წესები, რომელიც დადგენილია სახელმწიფოს მიერ და მათ შესრულებასაც უზრუნველყოფს სახელმწიფო.

პასუხისმგებლობა

– პიროვნების ვალდებულება,

პასუხი აგოს საკუთარ ქმედებებზე.
პასუხისმგებლობა შეიძლება იყოს იურიდიული, მორალური, სოციალური.

კანონი – სახელმწიფოს უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოს – პარლამენტის მიერ განსაკუთრებული წესით მიღებული აქტი, რომელიც არეგულირებს უმნიშვნელოვანეს საზოგადოებრივ ურთიერთობებს.

იურიდიული პასუხისმგებლობა – პასუხისმგებლობა, რომელსაც კანონი და სახელმწიფო აკისრებს მოქალაქეებს და რომელთა დარღვევაც კანონით დასჯადია.

სამართალდარღვევა – ადამიანის მიერ სამართლებრივი ნორმების მოთხოვნების შეუსრულებლობა.

უფლება – ადამიანის შესაძლებლობა, თავისი შეხედულებისა და კანონის შესაბამისად განახორციელოს გარკვეული ქმედებები.

მოვალეობა – ადამიანის ვალდებულება, კანონის მოთხოვნის შესაბამისად განახორციელოს გარკვეული ქმედებები.

პასუხისმგებლობებთან: საზოგადოება თანხმდება ძირითად პრინციპებზე, უფლებებზე, პროცედურებსა და სამართლებრივ ნორმებზე, რომლებიც მათი მშვიდობიანი თანაარსებობისათვის აუცილებელ ვალდებულებებსა და პასუხისმგებლობებს განსაზღვრავს. მოქალაქეებს ეკისრებათ მორალური და სოციალური პასუხისმგებლობა საკუთარი თავის, ოჯახის, სკოლისა და ორგანიზაციის, ადგილობრივი თემის, ქვეყნის, მსოფლიოსა თუ კაცობრიობის წინაშე. ეს პასუხისმგებლობა ნებაყოფლობითია. მაგრამ, სამართლებრივი ნორმების დარღვევა (სამართალდარღვევა) იწვევს იურიდიულ (სამართლებრივ) პასუხისმგებლობას, რომელსაც მოქალაქეებს კანონი და სახელმწიფო აკისრებს. პასუხისმგებლობის ეს ფორმა სამართალდამრღვევი პირის მიმართ სხვადასხვა სახის იძულებითი ხასიათის ღონისძიებას გულისხმობს. მაგალითად, დამრღვევი პირის დასჯას, მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას. **იურიდიული პასუხისმგებლობა ქვეყანაში კანონიერების განმტკიცებას ემსახურება.**

სამართლებრივი სახელმწიფო უზრუნველყოფს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებებისა და თავისუფლებების, საკუთრების, საზოგადოებრივი წესრიგის და სახელმწიფოებრიობის დაცვას, რომელიც ქვეყნის კონსტიტუციის ძირითად პრინციპებსა და იურიდიულ პასუხისმგებლობებს ეფუძნება.

სამართლებრივ სახელმწიფოში ყველა ადამიანს ეძლევა თანაბარი შესაძლებლობა და თანაბრად ეკისრება იურიდიული პასუხისმგებლობა. **კანონი უზენაესია** – ქვეყნის კანონმდებლობით განსაზღვრულ ნორმებს ემორჩილება როგორც ყველა რიგითი მოქალაქე, ისე მთავრობის წარმომადგენელი. **კანონის წინაშე ყველა თანასწორია.**

ყველა დროს და ყველა ტიპის სახელმწიფოს თავისი კანონები აქვს. მაგრამ არც ისე ბევრია ქვეყანა, რომელიც მოქალაქეების მაღალი სამართლებრივი კულტურით გამოირჩევა. **სამართლებრივი კულტურა** ნიშნავს, რომ მოქალაქეებმა:

- იციან კანონები;
- აღიარებენ მათ მნიშვნელობას;
- იცავენ კანონებს;
- იურიდიული კანონების დაცვა ეფუძნება კანონის მორალურ მხარდაჭერას და არა დასჯის შიშს.

მაღალი სამართლებრივი კულტურის საზოგადოებაში დამოკიდებულება დანაშაულის მიმართ უარყოფითია, საზოგადოება თანაუგრძნობს მსხვერპლს, ამასთან ერთად სურს დამნაშავის გამოსწორება და ზრუნავს ამისათვის. ნებისმიერი ადამიანის ურთიერთობა კანონთან უფრო მარტივია, რადგან იცის კანონი და გააზრებული აქვს ის პასუხისმგებლობები, რომლებიც კანონის დარღვევისათვის დაეკისრება.

საზოგადოების მიერ **კანონების ცოდნა-გააზრება** ზრდის ამ კანონების მორალურ მხარდაჭერას, ანუ სამართლებრივ სოციალიზაციას და ამცირებს უცოდინრობით გამოწვეული დარღვევის ალბათობას.

სამართლებრივი კულტურა აადვილებს ადამიანებს შორის ურთიერთობებს. ყველა მოქალაქეს **იურიდიული უფლება** აქვს მოითხოვოს მისთვის კანონით განსაზღვრული უფლებების დაცვა. ამასთანავე, უნდა განახორციელოს საკუთარი **იურიდიული ვალდებულებები** სხვა ადამიანებისა და სახელმწიფოს მიმართ. შესაბამისად, ერთი და იგივე კანონი ერთდროულად ითავსებს ორ ფუნქციას – ერთი მხრივ ემსახურება ადამიანს და მისი უფლებების დაცვას, მეორე მხრივ წარმოადგენს სადამსჯელო სანქციას მათი დამრღვევისათვის. მაგალითად, მოქალაქის საკუთრების უფლების დაცვა უკავშირდება ადამიანის პასუხისმგებლობას, რომ არ დაუშვას სხვა ადამიანის საკუთრების უფლების შეზღუდვა. **დისციპლინის დარღვევისთვის**, მაგალითად სკოლაში არასაპატიო მიზეზით სისტემატური დაგვიანების გამო, სკოლის შინაგანაწესით გათვალისწინებულია დისციპლინური პასუხისმგებლობა – მოსწავლეს დაეკისრება სახდელი და სხვ.

სამართალდარღვევისათვის იურიდიული პასუხისმგებლობის დაწესება ქვეყანაში კანონიერების განმტკიცებას ემსახურება.

სამართლებრივი კულტურა –

საზოგადოების მიერ კანონის იურიდიული და მორალური მხარდაჭერის მაღალი ხარისხი ანუ კანონმორჩილი ადამიანების ურთიერთდამოკიდებულება.

კონსტიტუცია – (ლათ. დადგენა, დაწესება, მოწესრიგება) უზენაესი კანონი, რომელიც განსაზღვრავს ქვეყნის წეს-წყობილებას, მართვა-გამგეობის ფორმას, ძირითად სახელმწიფო ორგანოებსა და მათ ფუნქციებს. ქვეყნის ყველა სხვა კანონი მას შეესაბამება.

ბაიყანით წყაროებს:

საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 14

„ყველა ადამიანი დაბადებით თავისუფალია და კანონის წინაშე თანასწორია განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და წოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა“.

სიტუაცია რა მოხდა მაღაზიაში

მე-9 კლასელი ბიჭი უბნის მაღაზიაში შევიდა, გამყიდველს ფული მიანდოდა და ორი ბოთლი ღვინო და სიგარეები მოსთხოვა.

- რაჯომ ყიდით მოზარდებზე ანკოჭოლს და სიგარეტს? ხომ იცით, რომ აკრძალულია? - შენიშვნა მისცა გამყიდველს იქვე მდგომმა ქაღალდოვნმა.

- რაჯომ? მამამ გამომგზავნა, სტუმრები გყავს! - შემაჯურად ჩაივინა ბიჭმა.

- იმიტომ, რომ 18 წლამდე ასაკის პირებისათვის ანკოჭოლისა და სიგარეტის მიყიდვა დასაშვანია. თუ გამყიდველი ჩანონის დაარღვევს, პასუხს აგებს. - აუხსნა ქაღალდოვნმა.

- რა სისულელეა, რა დასაშვანია?! - აღშფოთდა ხანშიშესული მომხმარებელი - აკრძალულია, რომ მშობელმა ბავშვი მაღაზიაში გაგზავნოს? როდის ძეგადაქვს დასაშვანია?

- ნუგა ასე ნამდვირ დასაშვანაქვს დასდევდნენ! - ჩაიდაპარა უკმაყოფილო გამყიდველმა და სასმელი და სიგარეები უკან დაიბრუნა.

- რა კქნა, თუ სასმელი არ მივიყვანე, მამა გამიბრუნებდა! - თავი მოისაწყდა ბიჭმა.

- იცყოფნა კიდევ! როგორ არ გრცხვენია? ეს წესები თქვენ დასაწყადად შემოიღეს! - მიმართა მას ქაღალდოვნმა, მაგრამ მის ნათქვამს ყურადღება არავინ მიაქცია.

- მოხუცებზეც ხომ არ აუკრძალავთ გაყიდვა? - დაინტერესდა მეორე მომხმარებელი; - მე დაგეხმარები, მომეცე შეიღო ფული! - მან გამორთმეული ფულით სასმელი და სიგარეები შეიძინა და ბიჭს გადასცა.

- ახლა სწორია ჩვენი ქვეყანა?! - ნიშნის მოგებით შეხედა ქაღალდოვნს, რომელმაც შენიშვნა მისცა და მადლიერ ბიჭთან ერთად მაღაზია დატოვა.

სიტუაციის ანალიზი

1. ვისი ქცევა მიგაჩნია სწორად აღწერილ სიტუაციაში? რატომ?
2. როგორ შეაფასებ სიტუაციის მონაწილეთა სამართლებრივ კულტურას? პასუხი დაასაბუთე არგუმენტებით.
3. როგორ ფიქრობ, იცვლება თუ არა „სამართლის ცნება“ დროთა განმავლობაში? რატომ?
4. როგორ ახსნი ზემოთ მოცემულ სიტუაციაში ნათქვამ ფრაზას - „როდის დაერქვა ამას დანაშაული?“
5. როგორ ფიქრობ, უნდა იცვლებოდეს თუ არა კანონები სამართლებრივ საზოგადოებაში დროთა განმავლობაში?

დისკუსია

ზოგიერთის აზრით კანონმორჩილება ნიშნავს „თავისუფლების შეზღუდვას“, „თავისუფლების გარკვეულ ჩარჩოებში ჩასმას“. ზოგჯერ იმასაც ამბობენ, რომ „კანონებისადმი მორჩილება მონობაა“. „კანონების არსებობას სიკეთესთან ერთად ბევრი პრობლემაც მოაქვს“. როგორ შეაფასებ ამ მოსაზრებებს? მოიყვანე არგუმენტები.

კითხვები და დავალებები

1. რა საფრთხეს უქმნის კანონის დამრღვევის დაუსჯელობა საზოგადოებას და პიროვნებას?
2. შენი აზრით, უნდა ათავისუფლებდეს თუ არა პირს კანონის არცოდნა მართლმსაჯულებისგან – უნდა დაისაჯოს თუ არა ის კანონის შესაბამისად იმ შემთხვევაში, როცა არ იცის, რომ კანონს არღვევს?
3. როგორ შეაფასებ „სამართლებრივ კულტურას“ შენს სკოლაში? სამეგობროში?
4. ჩვენი ქვეყნის რომელ კანონებს იცნობ? მიგაჩნია, რომ მათი მოთხოვნები სამართლიანია? როგორი პრობლემების წინაშე შეიძლება დააყენოს კანონმა საზოგადოება/მოქალაქე?
5. როგორ ფიქრობ, ცნებები – „სამართალი“ და „სამართლიანობა“ ერთი და იგივეა? ახსენი შენი პასუხი.
6. შესაძლებელია თუ არა საზოგადოების უმრავლესობის მხარდაჭერის გარეშე კანონის უზენაესობის განხორციელება?
7. რას შესთავაზებდი კანონის მიმღებებს ქვეყანაში სამართლებრივი კულტურის ამაღლების მიზნით?

შეჯამება

„სამართლებრივი კულტურა“ გავლენას ახდენს ჩვენს ცხოვრებაზე:

1. კანონების ცოდნა ამცირებს უცოდინრობის გამო მათი დარღვევის ალბათობას;
2. კანონების მნიშვნელობის გაცნობიერება ხელს უწყობს ამ კანონების მნიშვნელობის აღიარებას და შესრულებას;
3. კანონების გააზრება ზრდის ამ კანონების მორალურ მხარდაჭერას – სამართლებრივ სოციალიზაციას;
4. კანონის მორალური მხარდაჭერა რომ გაიზარდოს, საჭიროა თითოეული ადამიანისა და მთელი საზოგადოების სამართლებრივი კულტურის ამაღლება.

ლექსიკონი

სამართალდამცველი – პირი, რომელსაც კანონით აქვს მინიჭებული უფლებამოსილება, სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას უზრუნველყოს კანონის დაცვა, ხოლო დარღვევის შემთხვევაში განახორციელოს სადამსჯელო ღონისძიებები.

პოლიცია (ლათინურად *politia* – ხელისუფალი) – სამართალდამცავი ორგანო, რომელიც უფლებამოსილია, დაიცვას საზოგადოებრივი წესრიგი.

შინაგან საქმეთა სამინისტრო – სახელმწიფო სტრუქტურა, რომელსაც ევალება სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის უზრუნველყოფა, დანაშაულის პრევენცია, ასევე, ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა.

§ 1.2. პინ არის სამართალდამცველი

სამართალდამცველს უნოდებენ კანონის დაცვის სფეროში მომუშავე პირს, რომელსაც კანონით აქვს მინიჭებული კანონის დაცვის უფლებამოსილება.

სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას სამართალდამცველები ვალდებული არიან **განახორციელონ სადამსჯელო ღონისძიებები** კანონის დამრღვევების მიმართ. მაგალითად, პოლიციელს აქვს უფლებამოსილება, დააკავოს და დააპატიმროს მართლწესრიგის დამრღვევი.

სამართალდამცველთაგან ყველაზე ხშირად საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში **პოლიციელებს** ვხვდებით. პოლიციელის ცნობა ადვილია, რადგან მათ სპეციალური ფორმა აცვიათ.

პოლიციელს ევალება:

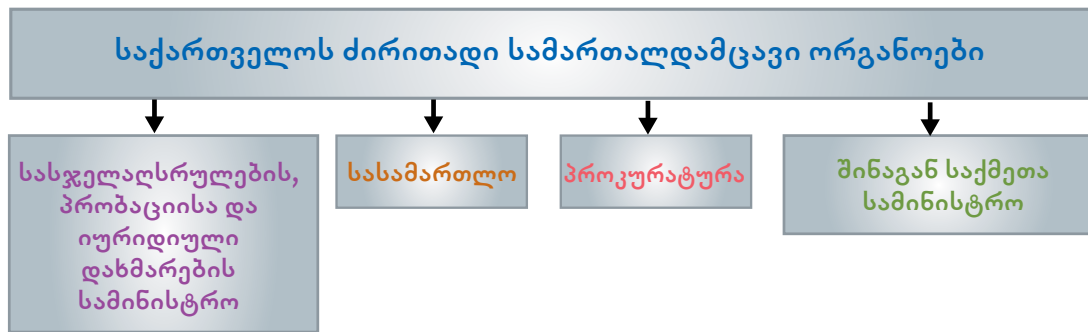
- დაიცვას საზოგადოებრივი უსაფრთხოება, მართლწესრიგი, ადამიანის უფლებები და საკუთრება;
- გამოავლინოს და გამოიძიოს დანაშაული და სხვა სამართალდარღვევები;
- მოაწესრიგოს საგზაო მოძრაობა და საზოგადოებრივი წესრიგი;
- დანაშაულის პრევენცია.

როგორ შეიქმნა პოლიცია

რთული სათქმელია, როდის დაიწყო ადამიანებმა წესრიგის დაცვა. ფაქტია, რომ პირველყოფილ ტომებში წესების დამრღვევის მიმართ გამოიყენებოდა ბელადის მიერ დანესებული სადამსჯელო სანქციები. პოლიციის მსგავსი ინსტიტუტის არსებობის შესახებ ცნობებს ძველ ეგვიპტურ წყაროებში ვხვდებით. მოგვიანებით რომაელებმა შექმნეს უფრო სრულყოფილი სამართალდამცავი სისტემა, რომელიც რომის იმპერიის დაცემამდე მოქმედებდა.

„ცივილიზაციის აკვნად“ ცნობილ მესოპოტამიის ქალაქებში, მუდმივი ომის პირობებში, მოსახლეობა ქმნიდა საუკეთესო მშვილდისმსროლელი ნუბიელი ტყვეებისა და მონების შენაერთებს, რომელიც თავისი არსით ძალიან ჰგავს დღევანდელ პოლიციას. ეს ჯგუფები გამოიყენებოდა მესაზღვრეებად და ქალაქების მზვერავებად, რომ მტერი არ შემოპარვოდათ. განსხვავებული ფერის გამო მათი სამოსი შორიდანვე აღიქმებოდა. მიზანიც ეს იყო – დამნაშავეებს შეეშინდებოდათ და გაიქცეოდნენ. ასეთი იყო **დანაშაულის კონტროლის პირველი პრინციპი**.

თანამედროვე პოლიციური ძალების ჩანასახი ევროპაში XII – XIII საუკუნეებში გაჩნდა. 1829 წელს კი, პარლამენტში ხანგრძლივი განხილვის შემდეგ, ბრიტანელმა მემამულემ სერ რობერტ ფილმა ჩამოაყალიბა **ლონდონის მეტროპოლიტენის პოლიცია** – მსოფლიოში პირველი თანამედროვე სტანდარტების, ორგანიზებული პოლიცია, რომელშიც შედიოდა 17 დივიზია; თითოეულში 4 ინსპექტორი და 144 კონსტებლი (პოლიციელი) იყო. მათ მუქი ლურჯი

ფორმა ეცვათ და ძალიან მაღალი ქუდები ეხურათ, რომ ხალხმრავალ ადგილებშიც შესამჩნევი ყოფილიყვნენ. მათი ერთადერთი იარაღი ხელკეტი იყო. მოვალეობის შესრულებისას პოლიციას მოეთხოვებოდა ჰუმანურობა და კეთილსინდისიერება. მიუხედავად ამისა, საზოგადოებას ისინი არ უყვარდა.

ლონდონის მეტროპოლიტენის პოლიციის უმთავრესი მიზანი იყო **დანაშაულთან ბრძოლა პრევენციის გზით**. მისმა პრინციპებმა და აქტიურმა საქმიანობამ უდიდესი გავლენა იქონია სხვა ქვეყნების პოლიციის ჩამოყალიბებაზე.

ამერიკის შეერთებული შტატების პირველი პოლიციის დეპარტამენტი 1845 წელს ბოსტონში მომხდარი არეულობის საპასუხოდ წარმოიშვა. ის ბრიტანული პოლიციის ტრადიციების შესაბამისად მუშაობდა.

სხვადასხვა ქვეყანაში პოლიციას განსხვავებული სისტემა, სტრუქტურა და ფუნქციები აქვს. ქვეყნების უმეტესობაში პოლიცია შინაგან საქმეთა, უშიშროების ან საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის სამინისტროების შემადგენლობაშია.

სხვადასხვა ქვეყანაში პოლიციელსაც სხვადასხვა სახელით მოიხსენიებენ: კონსტებლი, ჟანდარმი, კარაბინიერი, პოლიციის აგენტი, შერიფი, დეტექტივი, მილიციელი და სხვა, თუმცა, ისინი ერთსა და იმავე მიზანს – სამართლის დაცვას ემსახურებიან და მსგავსი ფუნქციები აქვთ.

საქართველოს პოლიცია

საქართველოს პოლიცია არის აღმასრულებელი ხელისუფლების განმახორციელებელი **სამართალდამცავი, სპეციალური, პოლიციური და გასამხედროებული დანესებულებების სისტემა**, რომელიც საქართველოს კანონმდებლობით მინიჭებული კომპეტენციის ფარგლებში უზრუნველყოფს საზოგადოებრივი უსაფრთხოებისა და წესრიგის, ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისაგან.

პოლიციელი არის საჯარო მოსამსახურე, რომელსაც დადებული აქვს ფიცი და მინიჭებული აქვს სახელმწიფო სპეციალური ნოდება სერჟანტი, ლეიტენანტი, კაპიტანი, მაიორი, პოლკოვნიკი, გენერალი.

საქართველოს პოლიცია ცენტრალიზებული სისტემაა, რომელშიც შედის კონკრეტული ამოცანების შემსრულებელი სტრუქტურული ქვედანაყოფები: **საპატრულო პოლიცია, კრიმინალური პოლიცია, დაცვის პოლიცია, ტერიტორიული ორგანოები** (მთავარი სამმართველოები, რომლებიც ფუნქციონირებს თბილისში და ყველა რეგიონში), **სასაზღვრო პოლიცია და სხვა**. მათ ევალებათ განახორციელონ ქვეყნის ტერიტორიაზე სამართალდაცვითი საქმიანობა – **თავიდან აიცილონ, გამოავლინონ, გამოიძიონ, აღკვეთონ** დანაშაული. „საქართველოს კანონი პოლიციის შესახებ“ განსაზღვრავს პოლიციის ამოცანებს, საქმიანობის სამართლებრივ საფუძვლებს და პრინციპებს.

როგორ შეიძლება გახდეს პოლიციელი

პოლიციელი სახელმწიფოს წარმომადგენელია, ამიტომ პოლიციაში მუშაობის დაწყება სახელმწიფო სამსახურში ჩადგომას ნიშნავს. პოლიციის სამსახურში შემსვლელი პრეტენდენტი უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ პირობებს:

- აქვს შესაბამისი განათლება (იმის მიხედვით, თუ რა საქმიანობას შეასრულებს, მაგრამ სავალდებულოა, გავლილი ჰქონდეს საშუალო სკოლის სრული კურსი);
- აქვს დამაკმაყოფილებელი ჯანმრთელობა და ფიზიკური მონაცემები;
- შეუსრულდა კანონით განსაზღვრული ასაკი (18 წელი);
- ფლობს სახელმწიფო ენას;
- მამაკაცებს გავლილი უნდა ჰქონდეთ სავალდებულო სამხედრო სამსახური.

დიდი ყურადღება ეთმობა პოლიციელთა სპეციალურ მომზადებას და პროფესიული განათლების დონის ამაღლებას. ამ მიზნით შექმნილია სპეციალური საგანმანათლებლო დაწესებულებები, მაგალითად, პოლიციის აკადემია, სადაც პოლიციელები სხვადასხვა სასწავლო კურსს გადიან.

პოლიციელსაც ისევე მოეთხოვება, დაემორჩილოს კანონს, როგორც ნებისმიერ სხვა მოქალაქეს. პოლიციელი შეიძლება დაითხოვონ სამსახურიდან ფიცის გატეხისთვის, პოლიციელისთვის შეუფერებელი საქციელისათვის, სამსახურებრივი დისციპლინის უხეში ან სისტემური დარღვევისათვის.

პოლიციელის ძირითადი მოვალეობები	პოლიციელის ძირითადი უფლებები
• სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას მკაცრად დაიცვას მოქალაქის კანონიერი უფლებები; • მოქალაქესთან ურთიერთობისას მკაცრად დაიცვას სამსახურებრივი ეთიკის ნორმები; • დაადგინოს დანაშაულისა და სხვა სამართალდარღვევების გამომწვევი მიზეზები და პირობები; • გამოიძიოს და აღკვეთოს დანაშაული.	• დანაშაულის თავიდან აცილების, გამოვლენის და აღკვეთის მიზნით კანონით დადგენილი წესით განახორციელოს ოპერატიულ-სამძებრო და ოპერატიულ-ტექნიკური ღონისძიებები და საგამოძიებო მოქმედებები; • კანონმდებლობით დადგენილი წესით შესამონმებლად წარადგინოს პირი, რომელიც ალკოჰოლური, ნარკოტიკული ან ფსიქოტროპული სიმთვრალის შედეგად საფრთხეს უქმნის საკუთარ თავს ან გარშემო მყოფთ.

გაეცანით წყაროებს:

1. საქართველოს კანონი პოლიციის შესახებ

მუხლი 20. პოლიციელთა სამსახურში მიღების წესი (ფრაგმენტი)

1. პოლიციაში სამუშაოდ მიიღებიან 18-დან 35 წლამდე ასაკის საქართველოს მოქალაქეები:

ა) რომლებსაც თავიანთი პიროვნული და საქმიანი თვისებების, განათლების, ფიზიკური მომზადებისა და ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესაბამისად შეუძლიათ შეასრულონ დაკისრებული მოვალეობები;

ბ) რომლებიც ფლობენ სახელმწიფო ენას.

11. წვევამდელმა პოლიციაში მიღებამდე ან მიღების შემდეგ უნდა გაიაროს

სპეციალური მომზადების პროგრამა საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის მიერ დამტკიცებული წესით.

12. წვევამდელს პოლიციაში მიღების შემდეგ მიენიჭება პოლიციის რიგითის უმცროსის სპეციალური ნოდება.

13. წვევამდელს პოლიციაში 4 წლის ვადით უწყვეტი სამსახური ჩაეთვლება სავალდებულო სამხედრო სამსახურის მოხდად.

14. წვევამდელის მიერ განწვევით სავალდებულო სამხედრო სამსახურის ან საკონტრაქტო სამსახურის მოხდის წესი და ვადა განისაზღვრება ამ კანონის 211 მუხლით.

5. პოლიციაში სამუშაოდ არ მიიღება: ა) ნასამართლეთა პირი;

ბ) ალკოჰოლიზმით, ნარკომანიით, ტოქსიკომანიით, ფსიქიკური ან/და სხვა ქრონიკული სნეულებით დაავადებული პირი. ქრონიკულ სნეულებათა ჩამონათვალს ერთობლივად ადგენენ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრი და საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრი;

გ) პირი, რომელიც სასამართლო წესით ცნობილია ქმედუვნაროდ.

მუხლი 22. პოლიციელთა სამსახურიდან დათხოვნის წესი (ფრაგმენტი)

1. პოლიციელი შეიძლება სამსახურიდან დათხოვნილ იქნეს:

ა) განსაზღვრული ასაკის მიღწევის გამო ან წელთა ნამსახურობის გამო შინაგან საქმეთა ორგანოებში სამსახურის გავლის წესის მიხედვით;

ბ) ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუარესების, დასახიჩრების ან ქრონიკული დაავადების გამო, რომელთა მიზეზით აღარ შეუძლია სამსახურის გაგრძელება;

გ) სამსახურებრივი შეუსაბამობის გამო;

დ) სამსახურებრივი დისციპლინის უხეში ან სისტემატური დარღვევისათვის.

კითხვები და დავალებები

1. რომელ სამართალდამცავ ორგანიზაციებს იცნობ? კონკრეტულად რა ფუნქცია აკისრიათ მათ?
2. საიდან შეიტყვეთ მათი საქმიანობის შესახებ?
3. რა მოვალეობები აქვს პოლიციელს?
4. რა უფლებები აქვს პოლიციელს?
5. რა სირთულეები ახლავს პოლიციელის საქმიანობას?

დავალება 1. გადაავლეთ თვალი მიმდინარე კვირის პრესასა და საინფორმაციო გაცემებს, ჩაინიშნეთ სტატიები, სიუჟეტები სამართალდარღვევებზე და მოამზადეთ პრეზენტაცია – „კვირის სამართალდარღვევები“.

1. კონკრეტულად რა სახის (კატეგორიის) დარღვევებს ჰქონდა ადგილი?
2. როგორ შეძლებდით ამ დარღვევის პრევენციას პოლიციელი რომ ყოფილიყო?
3. როგორ მოქმედებდნენ და რა ძალისხმევა დასჭირდებოდათ სამართალდამცველებს თითოეულ შემთხვევაში? რა იყო მათი მიზანი?
4. თქვენი აზრით, რა პიროვნული თვისებები უნდა ჰქონდეს პოლიციელს, რომ დაკისრებული მოვალეობა ეფექტიანად შეასრულოს?

შეჯამება

1. სამართალდამცავ ორგანოებს ევალებათ სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის უზრუნველყოფა, ასევე ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლების დაცვა.
2. პოლიცია უზრუნველყოფს:
  - საზოგადოებრივი უსაფრთხოების, მართლწესრიგის, ადამიანის უფლებების დაცვას;
  - მოსახლეობის, სახელმწიფოსა და სხვა მესაკუთრეების ქონების დაცვას;
  - დანაშაულისა და სამართალდარღვევების გამოვლენას და გამოძიებას;
  - საგზაო მოძრაობისა და საზოგადოებრივი წესრიგის რეგულირებას;
  - დანაშაულის პრევენციას.

§ 1.3. სამართლის ძირითადი დარგები

„კანონების არსი კაცთმოყვარეობაა“ – უილიამ შექსპირი

სახელმწიფო ქმნის **სამართლებრივ ნორმებს** თავისი მიზნებისა და ამოცანების შესაბამისად. მათი დაცვა სავალდებულოა ყველასათვის, ვისაც ისინი ეხება. სამართლის ნორმები **არის დადგენილი ან სანქცირებული**. კანონის შექმნისას სახელმწიფო **ადგენს** ახალ, ზოგჯერ მანამდე უცნობ ნორმებს ზოგჯერ კი, **სანქციას აძლევს** ანუ **სავალდებულო ძალას ანიჭებს** საზოგადოებაში უკვე ცნობილ, აღიარებულ და დამკვიდრებულ ზნეობრივ თუ სოციალურ ნორმებს. სამართლებრივი ნორმების შესრულებას სახელმწიფო უზრუნველყოფს ორი გზით: **დარწმუნებით** ან **იძულებით**. თუ სამართლის მოთხოვნები ადამიანის მიერ **ნებაყოფლობით** და **დარწმუნების** მეთოდებით არ სრულდება, სახელმწიფო იყენებს იძულებითი ხასიათის ღონისძიებებს.

სამართლებრივი **ნორმები** (წესები და კანონები) რომელიც **სახელმწიფო, საზოგადოებრივი თუ პირადი ცხოვრებისა და საქმიანობის** სხვადასხვა ურთიერთობას აწეს-

რიგებს, ყოველდღიურ გავლენას ახდენს ჩვენს ქცევაზე: ზოგიერთ ადგილას არ შეიძლება ქუჩის გადაკვეთა, სხვაგან – მანქანის გაჩერებაა აკრძალული, წინასწარ განსაზღვრულია გადასახადების გადახდის ვადები, ბავშვის სკოლაში შესვლის ასაკი, უმაღლეს სასწავლებელში ჩასაბარებელი გამოცდების რაოდენობა და სხვა მრავალი. მართალია, „არ არსებობს კანონი, რომელიც ყველას დააკმაყოფილებს“ (ტიტუს ლივიუსი), მაგრამ ის ყველას სჭირდება. ისინი შეიქმნა იმ მიზნით, რომ დაიცვას საზოგადოებრივი წესრიგი, ადამიანები და მათი უფლებები მათგან, ვინც არაფრად აგდებს სხვის უფლებებსა და თავისუფლებებს. აკრძალვები გარკვეულწილად დანაშაულის პრევენციას ემსახურება.

კანონებს იღებს სახელმწიფოს უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანო – პარლამენტი. მას აგრეთვე აქვს უფლებამოსილება, შეიტანოს კანონში შესწორებები, თუ დროთა განმავლობაში ამის საჭიროება წარმოიშვა.

კანონები მრავალრიცხოვანია, ვინაიდან ისინი არეგულირებენ სახელმწიფო და საზოგა-

ლექსიკონი

ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტი – უფლებამოსილი სახელმწიფო ან ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს (თანამდებობის პირის) მიერ საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით გამოცემული სამართლებრივი აქტი, რომელიც შეიცავს მისი მუდმივად, დროებით ან მრავალჯერადად გამოყენების წესს.

კოდექსი (codex) –

ლათინური სიტყვაა და „ნიგნს“ ნიშნავს. კოდექსი კოდიფიცირებულ კანონთა, ნორმათა კრებულს წარმოადგენს. იგი არის ერთიანი სისტემატური საკანონმდებლო აქტი, რომელიც საზოგადოებრივი ურთიერთობის რომელიმე სფეროს არეგულირებს.

კონსტიტუციურ-სამართლებრივი ნორმები – კონსტიტუციის დებულებებისა და პრინციპების საფუძველზე და მათ განსავითარებლად მიღებული კანონები.

დოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროს. ამიტომ, გაჩნდა საჭიროება, რომ მოხდეს მათი დაჯგუფება რეგულირების სფეროს მიხედვით და სისტემებად ანუ **სამართლის დარგებად** გაერთიანება.

სამართლის ძირითადი დარგებია:

კონსტიტუციური სამართალი	სახელმწიფოს მართვის წესი სამართლის ყველა დარგის ზოგადი საკითხების რეგულირება
ადმინისტრაციული სამართალი	სახელმწიფო ორგანოების და დაწესებულების საქმიანობა, საზოგადოებრივი წესრიგის რეგულირება
სისხლის სამართალი	დანაშაულის გამოვლენა, გამოძიება, აღკვეთა, დამნაშავის დასჯა
სამოქალაქო სამართალი	სამოქალაქო ურთიერთობების მოწესრიგება, პირადი, ქონებრივი, არაქონებრივი სახელშეკრულებო ურთიერთობების და სხვა რეგულირება

კოდექსი არის ერთიანი სამართლებრივი აქტი, რომელიც წარმოადგენს სამართლის რომელიმე დარგში არსებული კანონების და წესების სისტემურად დალაგებულ კრებულს.

სამართლის დარგების შესაბამისად არსებობს კანონთა სხვადასხვა კოდექსები. მაგალითად, ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი, ადმინისტრაციულ-საპროცესო კოდექსი, სამოქალაქო კოდექსი, სისხლის სამართლის კოდექსი, პატიმრობის კოდექსი, საგადასახადო კოდექსი, საზღვაო, შრომის, საარჩევნო და სხვა კოდექსები.

თითოეულ კოდექსს თავისი სამოქმედო არეალი აქვს. მაგალითად, სასკოლო ცხოვრებას, სხვა კანონებთან ერთად, არეგულირებს **მასწავლებლის ეთიკის კოდექსი და მოსწავლის ქცევის კოდექსი**.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ადგენს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველს, განსაზღვრავს, თუ რომელი ქმედებაა დანაშაულებრივი და აწესებს შესაბამის სასჯელს ან სხვა სახის სისხლისსამართლებრივ ღონისძიებას.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ამოცანებია: დაადგინოს დანაშაულის ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ფაქტობრივი გარემოებანი და მისი ჩამდენი პირი; უზრუნველყოს კანონის სწორად გამოყენება; არ დაუშვას უდანაშაულო პირის მსჯავრდება; გამოასწოროს საგამოძიებო და სასამართლო შეცდომები; დაიცვას მოქალაქის, ეჭვმიტანილის, ბრალდებულის, დაზარალებულის, აგრეთვე სისხლის სამართლის პროცესის ყველა სხვა მონაწილის უფლებები და თავისუფლებები, დაამკვიდროს საზოგადოებაში კანონის, ჰუმანიზმისა და სამართლიანობის იდეების პატივისცემა;

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი აწესრიგებს პირთა თანასწორობაზე დამყარებულ კერძო ხასიათის ქონებრივ, საოჯახო და პირად ურთიერთობებს.

საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი განსაზღვრავს ადმინისტრაციული ორგანოების მიერ ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის გამოცემის და აღსრულების, ადმინისტრაციული საჩივრის და განცხადების განხილვის, ადმინისტრაციული გარიგების მომზადების, დადებისა და შესრულების წესს.

ყველა კანონი თანაბარი ძალის არ არის. მათ შორის არსებობს იერარქია. ქვეყნის ყველაზე ზემდგომი კანონი არის **კონსტიტუცია**. ნებისმიერი კოდექსი, კერძო სამართლის სხვა კანონები, ასევე მათი განმარტებები უნდა შეესაბამებოდეს **საქართველოს კონსტიტუციას**. ქვეყნის **კონსტიტუციურ-სამართლებრივი ნორმების** უმეტესობა კანონების მეშვეობით დგინდება.

სიტუაცია ახალგაზრდული ქალაქი

წარმოიდგინეთ, რომ თქვენ და თქვენი თანატოლები ოჯახებთან ერთად ცხოვრობთ ახლად დაარსებულ „ახალგაზრდულ ქალაქში“. ამ ქალაქში ბევრი სკოლა, უმაღლესი სასწავლებელი, დასასვენებელი და გასართობი ადგილი თუ დაწესებულებაა. მათ შორის ბევრია ღამის კლუბი და ბარი.

მოსახლეობამ უკვე აირჩია ქალაქის მმართველი გუნდი, რომელსაც დაჰყავს აქვს შეიმუშაოს ქალაქში ქვეყნის და სამართლებრივების აღკვეთის წესები.

წესების შემუშავებისას მათ უნდა გაითვალისწინონ:

- ა) ახალგაზრდა მოქალაქეების სურვილები და მიდრეკილებები;
- ბ) სხვა მოქალაქეების უფლებები;
- გ) სამართლებრივად დადგენილი დავისგამოწვევის ფუნქციების საჭიროება;
- დ) შემოღებული წესების შესრულების შესაძლებლობა.

ქალაქის მმართველმა გუნდმა ჩამოთვლილი პირობების გათვალისწინებით უნდა შექმნას დოკუმენტი - **რ.წ. „ახალგაზრდული ქალაქის სამართლებრივი პროგრამა“** და განსახილველად წარუდგინოს ქალაქის საზოგადოებას და მკდრს.

კითხვები და დავალებები

დავალება 1

წინასწარ ინდივიდუალურად ჩამოწერეთ:

- ა) 5 ძირითადი უფლება, რომელიც თქვენი აზრით ამ ქალაქში ყველას უნდა ჰქონდეს;
- ბ) 5 წესი, რომელიც ამ ქალაქში ყველამ უნდა დაიცვას;
- ბ) 5 „თავისუფლება“, რომელიც მოზარდებს და ახალგაზრდებს ბედნიერებას ანიჭებს.

მითითება 1. შემდგომი მსჯელობისას თქვენს მოსაზრებებს გამოიყენებთ არგუმენტებად.

დავალება 2

მითითება 2. გაიყავით ოთხ ჯგუფად გადათვლის მეთოდით:

ჯგუფი 1. **მმართველი გუნდი** – ქმნის ქვეყნის წესებს;

ჯგუფი 2. **ახალგაზრდა მოქალაქეები** – დაიცავენ საკუთარ უფლებებს და თავისუფლებებს;

ჯგუფი 3. **სამართლებრივად დამცველები** – დაიცავენ საზოგადოებრივ წესრიგს შემუშავებული წესების მიხედვით.

ჯგუფი 4. **ჟურნალისტები (ტელევიზიისა და პრესის)** – დასვამენ კითხვებს, რომ შემდეგ მოამზადონ სტატია/სიუჟეტი და ფართო საზოგადოებას მიაწოდონ ინფორმაცია ახალი წესების და მათ მიმართ დამოკიდებულების შესახებ.

პირველმა სამმა ჯგუფმა მოამზადოს თავისი ხედვა გადასაჭრელ პრობლემასთან დაკავშირებით, მეოთხემ კი – შეკითხვები.

მითითება 3. სამართალდაცვის სისტემაში ახალი წესების შემოღებასთან დაკავშირებით მომზადებული დოკუმენტის განსახილველად ჩაატარეთ „მმართველი გუნდის“ მოდელირებული სხდომა არჩეული როლების შესაბამისად.

ა) პირველმა ჯგუფმა წარმოადგინოს 5 ყველაზე მნიშვნელოვანი წესი, რომლის დამატებით შემოღება საჭიროა ახალგაზრდულ ქალაქში წესრიგის შესანარჩუნებლად;

ბ) მეორე ჯგუფმა შეაფასოს, რამდენად იქნა დაცული მათი უფლებები და თავისუფლებები ამ წესების შემოღების შემდეგ;

გ) მესამე ჯგუფმა გააკეთოს კომენტარი, რამდენად შესაძლებელია მათ მიერ კანონების დაცვასთან ერთად ამ წესების დაცვის აღსრულება;

დ) მეოთხე ჯგუფმა – ჟურნალისტებმა – შეაჯამოს სხდომის შედეგები და დასვან შეკითხვები, რომლებზეც გაცემული პასუხები დააინტერესებს ქალაქის სხვა მოსახლეობას.

თითოეული ჯგუფის რეგლამენტი – 5 წუთი.

შეჯამება

1. რა იყო ყველაზე მნიშვნელოვანი თითოეული ჯგუფისათვის მუშაობის პროცესში?
2. რა იყო ყველაზე რთული თითოეული ჯგუფისათვის? რამ გამოიწვია ეს სირთულე?
3. რა საკითხებზე მოხდა დაპირისპირება სხდომაზე? რატომ?
4. რა მნიშვნელობა აქვს წესების (კანონების) მიღებას ქალაქის ცხოვრებაში?
5. როგორია კანონის მიღებასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობა?
6. სამართლის რომელ დარგს ეკუთვნის თქვენ მიერ შექმნილი კანონები?
7. რამდენად იოლად შეიძლება თქვენ მიერ მოფიქრებული სისტემით სამართალდაცვის განხორციელება „ახალგაზრდულ ქალაქში“? რატომ?
8. რას შეცვლიდით განხილვის შემდეგ?
9. შეიძლება, რომ უსამართლოდ მოეჩვენოს მოქალაქეების ნაწილს თქვენ მიერ მიღებული წესები (კანონები)? მაინც უნდა მოქმედებდეს თუ არა ასეთი წესები (კანონები)? რატომ?
10. რა დასკვნის გაკეთება შეგიძლიათ ამ სავარჯიშოს შესრულებისას მიღებული გამოცდილების საფუძველზე?

თემა II არასრულწლოვანი და კანონი

§ 2.1. პინ არის არასრულწლოვანი. არასრულწლოვანი და სამოქალაქო სამართალი

საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულია **არასრულწლოვნის** სტატუსი. პირი **არასრულწლოვანია**, თუ ქვეყნის შესაბამისი კანონმდებლობით ის არ ითვლება სრულწლოვნად და მინიჭებული არა აქვს გარკვეული სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები.

სრულწლოვანება არის ასაკი, რომლის მიღწევის შემდეგ ადამიანი სრულფასოვანი მოქალაქე ხდება. მას შეუძლია სრულად ისარგებლოს პოლიტიკური და სამოქალაქო უფლებებით, მონაწილეობა მიიღოს არჩევნებში, იქორწინოს. ასევე შეუძლია მანქანის მართვის მოწმობის აღება, სხვადასხვა გარიგებების დადება.

ის, რომ პირი არასრულწლოვანია, არ ნიშნავს, რომ კანონი, რომელიც იცავს მის ინტერესებსა და უფლებებს, დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში არ დააკისრებს პასუხისმგებლობას.

კანონი განსაზღვრავს **არასრულწლოვანთა უფლება-მოვალეობებს**, ასევე მათ მონაწილეობას სხვადასხვა სამართლებრივ საკითხებში. ამასთან, სხვადასხვა კანონი სხვადასხვანაირად არეგულირებს არასრულწლოვნების ასაკს და უფლებებს. სრულწლოვანება დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელ სამართლებრივ ურთიერთობაში იმყოფება პიროვნება: სამოქალაქოში, ადმინისტრაციულში თუ სისხლის სამართლის. ადამიანი **უფლებაუნარიანია**. ეს ნიშნავს, რომ ადამიანს აქვს უნარი, ჰქონდეს სამოქალაქო უფლე-

ლექსიკონი

ქმედუნარიანობა – პირის უნარი, საკუთარი ნება-სურვილით შეიძინოს და განახორციელოს სამოქალაქო უფლებები და მოვალეობები.

ქმედუნარიანი – პირები, რომელთაც თავისი ასაკობრივი და გონებრივი მდგომარეობის გამო შესაძლებლობა აქვთ, განსაზღვრონ საკუთარი მოქმედების მნიშვნელობა და შედეგები. ქმედუნარიანობა სრული მოცულობით 18 წლის ასაკიდან წარმოიშობა.

უფლებაუნარიანობა – პირის უნარი, ჰქონდეს სამოქალაქო უფლებები და მოვალეობები. უფლებაუნარიანობა წარმოიშობა დაბადების მომენტიდან, ხოლო მემკვიდრედ ყოფნის უფლება წარმოიშობა ჩასახვისთანავე; უფლებაუნარიანობა

წყდება პირის
გარდაცვალებისას.

**მეურვეობა და
მზრუნველობა** –
არასრულწლოვან
ბავშვებს, რომლებიც
მშობლის მზრუნველობის
გარეშე დარჩნენ,
უნესდებათ მეურვეობა
და მზრუნველობა მათი
ალზრდის მიზნით, პირადი
და ქონებრივი უფლებებისა
და ინტერესების
დასაცავად;

მეურვეობა წესდება
ბავშვზე, რომელსაც არ
მიუღწევია შვიდი წლის
ასაკისათვის;

მზრუნველობა წესდება
არასრულწლოვანზე
შვიდიდან თვრამეტი წლის
ასაკამდე;

**დელიქტიური
ვალდებულება** –
ზიანის ანაზღაურების
ვალდებულება, რომელიც
შესაძლებელია დაეკისროს
სხვა პირისთვის
მართლსაწინააღმდეგო,
განზრახი ან
გაუფრთხილებელი
მოქმედებით ზიანის
მიმყენებელ პირს
(საქართველოს
სამოქალაქო კოდექსი,
მუხლი 992).

სამოქალაქო უფლებები
კანონით გარანტირებული
პოლიტიკური, სოციალური
და ეკონომიკური
უფლებები, რომელიც
გააჩნია ყოველ მოქალაქეს
როგორც საზოგადოების
წევრს.

ბები და მოვალეობები, რომელიც წარმოიშობა ადამიანის
დაბადების წუთიდან და წყდება მისი გარდაცვალებით. არ
შეიძლება პირს წაერთვას, ან ჩამოერთვას უფლებაუნარი-
ანობა.

თუ პიროვნებას აქვს უნარი, განსაზღვროს საკუთარი
მოქმედების მნიშვნელობა და შედეგები, თავისი ნებით სრუ-
ლად განახორციელოს სამოქალაქო უფლებები და მოვალეო-
ბები, ამბობენ, რომ ის ქმედუნარიანია. ქმედუნარიანობა
წარმოიშობა პირის სრულწლოვანების მიღწევისთანავე.

რა არის სამოქალაქო სამართალი

სამოქალაქო სამართალი არეგულირებს კერძო ხასი-
ათის ქონებრივ, **საოჯახო და პირად არაქონებრივ ურთი-
ერთობებს**. მოქალაქეთა პირადი და ქონებრივი უფლებების
ხელყოფა არის **სამოქალაქო სამართალდარღვევა**, რისთვი-
საც გათვალისწინებულია სამოქალაქო სამართლებრივი პა-
სუხისმგებლობა.

სამოქალაქო სამართლის მიხედვით **18 წლამდე პირი
არასრულწლოვანია**, რაც ნიშნავს იმას, რომ მას არ გააჩნია
სრული ქმედუნარიანობა, ანუ ის ვერ დადებს მნიშვნელო-
ვან ხელშეკრულებებს, ვერ დაიწყებს მუშაობას. სამოქა-
ლაქო სამართალი უშვებს გამონაკლისსაც, როცა არასრულ-
წლოვანს უფლება-უნარიანობა უფრო ადრე წარმოეშობა,
ვიდრე კანონითაა განსაზღვრული. ასეთი გამონაკლისია 16
წელი. თუ არასრულწლოვანი, რომელსაც 16 წელი შეუსრულ-
და, დაქორწინდება, იგი სრულწლოვნად ითვლება და სრული
ქმედუნარიანობით სარგებლობს. მაგრამ, იმისათვის, რომ
დაოჯახდეს, მას მშობლების ოფიციალური თანხმობა ესაჭი-
როება.

**სამოქალაქო სამართალი გამოყოფს სამ ასაკობრივ
ჯგუფს**, რომლის მიხედვითაც განისაზღვრება პირის ქმედუ-
ნარიანობა:

7 წლამდე ბავშვის უფლებებს ახორციელებს მისი მშო-
ბელი ან კანონიერი წარმომადგენელი. 18 წლის ასაკის პირი
ახორციელებს საკუთარ უფლებებს.

სამოქალაქო კოდექსი და მშობლის უფლება-მოვალეობები

მშობლებს განსაკუთრებული უფლებები და მოვალეო-
ბები აკისრიათ შვილების მიმართ არა მხოლოდ მორალურად,
არამედ კანონითაც.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არასრულწლოვან-
ზე ზრუნვის ვალდებულებას მშობლებს აკისრებს. კოდექსის
თანახმად, **მშობლების ვალდებულებაა** ბავშვის რჩენა და
მასზე ზრუნვა. **მშობლებს უფლება აქვთ** განსაზღვრონ, თუ
ვისთან და სად უნდა იცხოვროს შვილმა;

ჯგუფი	ასაკი	ქმედუნარიანობა	უფლება-მოვალეობები
I ჯგუფი - მცირეწლოვნები	დაბადებიდან 7 წლამდე	ითვლებიან სრულად ქმედუნარიანად	მათ არ გააჩნიათ სამოქალაქო უფლება-მოვალეობები. მარტივ ხელშეკრულებასაც ვერ დადებენ
II ჯგუფი - არასრულწლოვნები	7 წლიდან 18 წლამდე	არიან შეზღუდულ-ქმედუნარიანები	მხოლოდ უფლებების ნაწილის განხორციელება შეუძლიათ. აქვთ გარკვეული ქმედებების დამოუკიდებლად განხორციელების უფლება. მაგ. დადონ მარტივი ხელშეკრულებები და იყვნენ მარტივი სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილეები, ჰქონდეთ კერძო საკუთრებაში მოძრავი ნივთი, დამოუკიდებლად შეიძინონ რაიმე და ა.შ.
III ჯგუფი - სრულწლოვანები	18 წლიდან ზევით	სრული ქმედუნარიანობა	სრული უფლება, ისარგებლონ თავიანთი უფლება-მოვალეობებით; სრულყოფილად აგებენ პასუხს ყველა თავიანთ ქმედებაზე. მაგ: მათ შეუძლიათ მონაწილეობა მიიღონ ყოველგვარ სამართლებრივ ურთიერთობებში, დადონ ნებისმიერი ხელშეკრულება და ა.შ

ამასთან, კანონი იცავს არასრულწლოვანს, რომ არ მოხდეს მშობელთა მხრიდან უფლება-მოთხოვნის ბოროტად გამოყენება.

მშობლების უფლებები არ უნდა განხორციელდეს ისე, რომ ამით ზიანი მიადგეს ბავშვის ინტერესებს. სამოქალაქო კოდექსი საშუალებას აძლევს არასრულწლოვანს, მისი უფლებები-სა და კანონიერი ინტერესების დარღვევის შემთხვევაში, დახმარებისათვის დამოუკიდებლად მიმართოს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოებს, მათ შორის, თუ მშობლის მხრიდან ადგილი აქვს ბავშვის აღზრდასთან და განათლებასთან დაკავშირებული მოვალეობების შეუსრულებლობას ან არასათანადო შესრულებას ან მშობლის უფლების ბოროტად გამოყენებას. 14 წლის ასაკიდან კი არასრულწლოვანს თავისი უფლებების დასაცავად შეუძლია მიმართოს სასამართლოს.

სასამართლო უფლებამოსილია, განსაკუთრებულად მძიმე შემთხვევაში ბავშვის უფლებების დაცვის მიზნით მიმართოს ისეთ უკიდურეს ზომას, როგორიცაა მშობლის უფლების ჩამორთმევა.

არასრულწლოვნის უფლებები და პასუხისმგებლობები

მოქალაქე, რომლისთვისაც ცნობილია, რომ ირღვევა რომელიმე არასრულწლოვნის უფლებები ან კანონიერი ინტერესები, მათ შორის ოჯახში, ვალდებულია ამის შესახებ შეატყობინოს სამართალდამცავებს, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოებს. ამგვარი შეტყობინების მიღებისთანავე ისინი ვალდებული არიან გაატარონ საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული ღონისძიებები.

ქონებრივი

ურთიერთობები – ქონების ყიდვა-გაყიდვასთან, ჩუქებასთან, იჯარასთან დაკავშირებული ურთიერთობები.

პირადი არაქონებრივი

ურთიერთობები

– ნაწარმოების ან გამოგონების ავტორობის, მოქალაქის ღირსების, ასევე მოქალაქისა და ორგანიზაციის საქმიანი ურთიერთობები.

საოჯახო ურთიერთობები

– ქორწინების, მშობლებისა და შვილების ურთიერთობები, მემკვიდრეობის საკითხები.

გარიგება – სამოქალაქო სამართლის მიხედვით ნებისმიერი მოქმედება, თუ უბრალო ნების გამოვლენა, რომელიც მიმართულია სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობის, შეცვლის ან შეწყვეტისაკენ.

არასრულწლოვნის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში – არასრულწლოვნის დაყოლიება მათხოვრობაზე ან სხვა ანტისაზოგადოებრივ ან დანაშაულებრივ ქმედებაზე კანონით ისჯება. ამავე დროს, არასრულწლოვანი პასუხს

აგებს საკუთარ ქმედებაზე.

სამოქალაქო კოდექსი ითვალისწინებს **სოლიდარულ პასუხისმგებლობას**. თუ ზიანის დადგომაში მონაწილეობს რამდენიმე პირი, მათ შორის არასრულწლოვანი, ისინი პასუხს აგებენ თანამონაწილეობის მიხედვით.

ამასთან, პასუხს აგებს არა მარტო ის პირი, ვინც ზიანი უშუალოდ მიაყენა, არამედ ისიც, ვინც არასრულწლოვანი დაიყოლია, გააქეზა ან მისი ხელშემწყობი იყო. ასევე, პასუხს აგებს ის პირიც, ვინც შეგნებულად ისარგებლა სხვისთვის მიყენებული ზიანით. მაგალითად, მიიღო რაიმე სარგებელი.

ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება

ის, რომ 7-დან 18 წლამდე პირი შეზღუდულ ქმედუნარიანია, არ ნიშნავს, რომ უფლება აქვს, როგორც უნდა, ისე მოიქცეს. არსებობს ე.წ. **დელიქტიური ვალდებულება, ანუ ანაზღაურების ვალდებულება**, რომლის მიხედვითაც, მართალია, 10 წელს მიუღწეველი პირი თვითონ არ ანაზღაურებს მის მიერ მიყენებულ ზიანს, მაგრამ ზიანი მისი მშობლის ან

კანონიერი წარმომადგენლის მიერ ანაზღაურდება. ასაკს მიუღწეველი პირის მეთვალყურეობაზე ვალდებული პირები, მოვალეები არიან, ანაზღაურონ ყველა ზიანი, რომელიც ბავშვმა მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებით, თუნდაც შემთხვევით, მიაყენა სხვას; მაგალითად, ბურთით ჩაუმტვრია ფანჯრის მინა.

10 წელზე უფროსი ასაკის პირი მიყენებული ზიანისათვის პასუხს აგებს მის წარმომადგენლებთან ერთად (მშობელი, მეთვალყურე და ა.შ.). იგივე წესი ვრცელდება ფსიქიურად დაავადებულ პირებზე, რომელთაც ხშირად დანაშაულის შემსრულებლად იყენებენ როგორც არასრულწლოვნები, ისე სრულწლოვნები.

არასრულწლოვნებში ფართოდ გავრცელებული გასართობი „საახალწლო ასაფეთქებელი“ (ე.წ. „ხლაპუშკა“) ხშირად ხანძრის წარმოშობის მიზეზი ხდება. სამოქალაქო კოდექსით დელიქტიური მოვალეობები ხანძრის ჩაქრობის დროს წარმოშობილი ზიანის ანაზღაურების წესებსაც ითვალისწინებს. ხანძრის ჩაქრობისას, ასევე მეზობელ ბინებსა და ნაგებობებზე მისი გავრცელების თავიდან აცილების დროს, მაშველების ან მეხანძრეების მიერ ჩატარებული სამუშაოების შესრულებისას სხვა პირებისთვის მიყენებული ზიანი უნდა ანაზღაუროს იმ პირმა, რომელსაც ბრალი მიუძღვის ხანძრის გაჩენაში. თუ ხანძრის გამომწვევი მიზეზი არასრულწლოვნის გაუფრთხილებლობა ან უგუნური ქმედებაა, ზარალს მისი მშობელი ან მეურვე ანაზღაურებს.

კანონით გათვალისწინებული დელიქტური ვალდებულებები საკუთრებაში მყოფი ცხოველის მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურებასაც ითვალისწინებს. ცხოველის მფლობელი არასრულწლოვანი ვალდებულია მეთვალყურეობა გაუწიოს მას. წინააღმდეგ შემთხვევაში მისი მშობელი ვალდებულია აანაზღაუროს ის ზიანი, რომელიც ცხოველმა სხვას მიაყენა.

ზიანის ანაზღაურების დაკისრება არ ხდება მხოლოდ ისეთი განსაკუთრებული შემთხვევებისას, როდესაც შეუძლებელი იყო ამ ზიანის თავიდან აცილება.

გაეცანით წყაროებს:

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი.

მუხლი 12. ქმედუნარიანობა

1. ფიზიკური პირის უნარი, თავისი ნებითა და მოქმედებით სრული მოცულობით შეიძინოს და განახორციელოს სამოქალაქო უფლებები და მოვალეობები (ქმედუნარიანობა), წარმოიშობა სრულწლოვნების მიღწევისთანავე.
2. სრულწლოვანია პირი, რომელმაც მიაღწია თვრამეტი წლის ასაკს.
3. ქმედუნარიანად ითვლება პირი, რომელიც იქორწინებს თვრამეტი წლის ასაკის მიღწევამდე.
4. შვიდ წლამდე ასაკის არასრულწლოვანი (მცირეწლოვანი) არის ქმედუნარო.
5. ქმედუნაროდ მიიჩნევა ასევე პირი, რომელიც ჭკუასუსტობის ან სულით ავადმყოფობის გამო სასამართლოს მიერ ასეთად იქნება აღიარებული. ამ პირის უფლებებს ახორციელებს მისი კანონიერი წარმომადგენელი (მეურვე).
6. ქმედუნაროდ აღიარებული პირის განკურნების ან ჯანმრთელობის მნიშვნელოვნად გაუმჯობესების შემთხვევაში სასამართლო აღიარებს მას ქმედუნარიანად.

მუხლი 994. არასრულწლოვანის პასუხისმგებლობა მიყენებული ზიანისათვის

1. ათი წლის ასაკს მიუღწეველი პირი არ აგებს პასუხს იმ ზიანისთვის, რომელიც მან სხვას მიაყენა.
2. მშობლები ან ათი წლის ასაკს მიუღწეველი პირის მეთვალყურეობაზე ვალდებული სხვა პირები მოვალენი არიან აანაზღაურონ ზიანი, რომელიც ამ პირმა მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებით მიაყენა სხვას. მათი პასუხისმგებლობა გამოირიცხება, როცა მეთვალყურეობაზე ვალდებულ პირებს არ შეეძლოთ ზიანის თავიდან აცილება.
3. ათ წელზე მეტი ასაკის, მაგრამ არასრულწლოვანი, პირი პასუხს აგებს იმ ზიანისათვის, რომელიც მან სხვას მიაყენა, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ზიანის მიყენებისას მას არ შეეძლო თავისი მოქმედების მნიშვნელობა გაეგო. იმ შემთხვევაში, როცა ამ პირს არა აქვს საკმარისი ქონება ან შემოსავალი მიყენებული ზიანის ასანაზღაურებლად, დამატებით პასუხისმგებლობა ეკისრებათ მის წარმომადგენლებსაც.

მუხლი 1198-1. არასრულწლოვნის უფლება დაცვაზე

1. არასრულწლოვანს აქვს დაცვის უფლება მშობელთა (სხვა კანონიერ წარმომადგენელთა) მხრიდან უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების წინააღმდეგ. არასრულწლოვნის უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დარღვევისას, მათ შორის, მშობელთა (ერთ-ერთი მშობლის) მიერ ბავშვის აღზრდასთან, განათლებასთან დაკავშირებული მოვალეობების შეუსრულებლობის ან არასათანადოდ შესრულებისას, ან მშობლის უფლების ბოროტად გამოყენების შემთხვევაში, არასრულწლოვანს უფლება აქვს დამოუკიდებლად მიმართოს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოებს, 14 წლის ასაკიდან კი – სასამართლოს.

სიტუაცია 1

ტყუპების განსაჯი

სიკა და ნანა 7 წლის ცყუპები არიან. მათი ოჯახი ღარიბია, სწორედ შიმშილობენ. მშობლები რამდენიმე დღის განმავლობაში სახლში არ ბრუნდებიან - ხან მათხოვრობენ, ხან მძიმე სამუშაოს ასრულებენ, თუცა შოვნის შემდეგ კი, ახლოვდებიან. ცყუპებზე არავინ ზრუნავს. ამიერიდან იძულებული არიან იმთხოვრონ. სახლში დაბრუნებული მშობლები ბავშვებს მკაცრად ექცევიან, სწორედ თიხიურად სჯიან. თუ მათ რომელიმე მეზობელი გამოესარჩნა, სწრაფად აგროსიან გამოხატავენ.

ბავშვებს ზამთარში განსაკუთრებულად სასიყვედურობებში უწევთ ცხოვრება - მათ არც გათბობა აქვთ, არც შუკი. ერთმა მეზობელმა ჰოციცას მიმართა მოთხოვნით, რომ ბავშვები თავშესაფარში გადაეყვანათ. სოციალურმა მუშაკებმა ოჯახის ცხოვრების სტილი შეისწავლეს და ცყუპების დღისათვის მშობლის უფლების ჩამოშორების მოთხოვნით სასამართლოს მიმართეს. სიკა და ნანა დედასთან განშორება არ სურთ.

უპასუხე კითხვებს

- რამდენად სწორედ მოიქცა მეზობელი?
- თქვენი აზრით, როგორ გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

სიტუაცია 2

გაქცეული ნაგავი

ნონა ცხოველები ძაღთან უყვარს. შვილის დაუბრუნებელი თხოვნის შემდეგ მშობლებმა მას კაპასიონი ნაგავი შეუძინეს, რომელსაც კიბეზე მეტადიონი შეაბეს და მისი სახელი მოუთითეს. ნონა მთელი დღე სკოლაშია, შემდეგ ნაგავსა და უცხო ქნების გაკეთებით არის დაკავებული. ნაგავი სახლში მარცო რჩება და ელოდება. ერთ დღეს ნაგავი დაიარება. შეწუხებული ოჯახი მას ყველგან ეძებდა. ჰოციცასაც შეაფიქრებინა. მათ გაცხადეს საზღვარი არ ჰქონდა, როცა ერთი თვის შემდეგ საჯაროო ქვითარი მიიღეს. აღმოჩნდა, რომ ნაგავმა მოქადაქ დაიბნა, ნონა, როგორც მფლობელი, ვადებულია ანაზღაურდეს ის ზიანი, რომელიც მისმა ცხოველმა სხვას მიუყენა. რამდენადაც გოგონა არასრულწლოვანია, სოციალური თანხის გადახდა მის მშობლებს მოუწევდათ.

- კი მაგრამ, მე რა დავაშავე, ძაღლი ხომ დაკარგული იყო და ჩემი მეთვალყურეობის ქვეშ არ იმყოფებოდა. არა აქვს მნიშვნელობა იმ ფაქტს, რომ ის გაქცეული იყო? - კითხულობდა გაცხადებული ნონა.

უპასუხე კითხვებს

- თქვენი აზრით, სწორია სასამართლოს დადგენილება ზარალის ანაზღაურებასთან დაკავშირებით?
- რომელ არგუმენტებს/კანონს ეყრდნობა თქვენი გადაწყვეტილება?

სიტუაცია 3

მამაკვიდრობა

ბებიის გარდაცვალების შემდეგ მეთერთმეტე კლასშია ექვანმა მემკვიდრეობით მიიღო სახლი. იმის გამო, რომ მის მშობლებს ფინანსური პრობლემები შეექმნათ, ექვანმა სახლის გაყიდვა და მათი დანაშაურობა გადაწყვიტა, თუმცა არ იცის, აქვს თუ არა დამოუკიდებლად ასეთი გარიგების უფლება.

უპასუხე კითხვებს

- თქვენ რას ფიქრობთ? პასუხი დაასაბუთეთ.

სიტუაცია 4

ცრუ განცხადება

თერთმეტი წლის ნიკა და გია მკვლევარები არიან. ისინი თავისუფლად დროს ყოველთვის ერთად ატარებენ. ბოლო დროს ახადი გასართობი გამოჩნდა – ქვეყნის თამაში. ბიჭები ხან ერთ და ხან მეორე მკვლევართან სასწრაფო სამედიცინო დახმარებას იძახებენ და შემდეგ ხადასობენ, როცა სედავენ როგორ მოდის სამედიცინო ზრიალად გადაწყვეტენ მისამართზე. დღეს მათ პოლიციაში დარჩეს და სუპერმარკეტში დადებული ნაღმის შესახებ აცნობეს. თვითონ კი აივნადან უყურებდნენ როგორ ოპერაციულად გამოიყვანეს სუპერმარკეტიდან ხადასი სამართადაცვალებამ, როგორ მოშობდნენ კრიმინალისელები და გამხადმეცლები, როცა კარზე ზარის ხმა გაისმა. მათ სამართადაცვალებამ მოაჩიბეს.

უპასუხე კითხვებს

- როგორი იქნება სამართალდამცველების რეაგირება ბიჭების ხუმრობაზე?
- ვინ არის პასუხისმგებელი მიყენებული ზარალის ანაზღაურებაზე?

კითხვები და დავალებები

1. გაეცანით წყაროებს და დაფიქრდით: რატომ მიჯნავს კანონი „სრულწლოვანებას“ და „არასრულწლოვანებას“?

2. მოიძიეთ ინფორმაცია, რომელი ასაკიდან იწყება საქართველოში სამოქალაქო უფლებები და მოვალეობები?

- საქართველოს მოქალაქის პირადობის დამადასტურებელი მოწმობის აღების ვალდებულება?
- მემკვიდრეობის უფლება?
- მანქანის მართვის უფლება?
- გვარის შეცვლის უფლება?
- არჩევნებში მონაწილეობის უფლება?
- სამხედრო სამსახურის ვალდებულება?
- აზარტული თამაშებით გართობის უფლება?

დისკუსია

თქვენი აზრით, რამდენად სწორად არის დაწესებული საქართველოს კანონმდებლობით არსებული ასაკობრივი ზღვარი ზემოთ ჩამოთვლილი თითოეული უფლება/ვალდებულების მიხედვით?

შეჯამება

1. ადამიანი დაბადების წუთიდან უფლებაუნარიანია. სახელმწიფო ზრუნავს მისი უფლებების დაცვაზე.
2. მშობლებს/მეურვეებს აქვთ დელიქტური ვალდებულებები არასრულწლოვნის მიერ ან მისი მიზეზით სხვა პირისათვის მიყენებულ ზიანზე.
3. არასრულწლოვნის უფლებებსა და ინტერესებს იცავს კანონი.

ლექსიკონი

დანაშაული – საზოგადოებრივად საშიში, მართლ-საწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება.

სასჯელი – დანაშაულის ჩამდენი პირისათვის გათვალისწინებული სისხლის-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

ხულიგნობა – დანაშაული, მოქმედება ან უმოქმედობა, რომელიც უხეშად არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს, გამოხატავს აშკარა უპატივცემულობას და ჩადენილია ძალადობით, ან ძალადობის მუქარით.

ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება – ქმედება მოიცავს ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებას, რომელიც სახიფათოა სიცოცხლისათვის და გამოიწვია მხედველობის, სმენის, მეტყველების ან რომელიმე ორგანოს ან მისი ფუნქციის დაკარგვა, ორსულობის შეწყვეტა, სახის წარუშლელი დამახინჯება.

ქურდობა – სხვისი მოძრავი ნივთის ფარული დაუფლება, რომლის ძირითადი მიზანიც არის ამ ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება.

§ 2.2. არასრულწლოვანი და სისხლის სამართალი

რა არის დანაშაული

სხვადასხვა სახის სამართალდარღვევებიდან საზოგადოებრივად ყველაზე დიდი საფრთხის შემცველია **დანაშაული**.

დანაშაული არის მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება, რომელიც მიმართულია საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევისკენ და **არასასურველი შედეგი ახლავს. ყველა** ბრალეული ქმედება, რომელიც ჩაწერილია სისხლის სამართლის კოდექსში, არის დანაშაული.

დანაშაული შეიძლება იყოს განზრახი ან გაუფრთხილებელი.

დანაშაული განზრახია, თუ ადამიანმა იცის, რომ მისი ქმედება დანაშაულია, ითვალისწინებს ამ დანაშაულის მძიმე შედეგებს, მაგრამ მაინც სჩადის მას.

გაუფრთხილებელია დანაშაული, თუ ადამიანმა არ იცის, რომ მისი ქმედება დანაშაულია, წინდაუხედავად მოქმედებს, ვერ ითვალისწინებს მის შედეგებს.

დანაშაული კანონით ისჯება. სასჯელი კანონის სამართლებრივი რეაქციაა დანაშაულზე. ის სამართალდამრღვევთა მიმართ სახელმწიფოს მიერ იძულებითი ღონისძიებების გამოყენების ზომაა.

სასჯელი კანონით არის გათვალისწინებული და ის მხოლოდ დანაშაულის ჩამდენი პირისათვის არის განსაზღვრული. მისი დანიშვნის უფლება სასამართლოს კომპეტენციაა და არა ცალკეული ინდივიდის.

დანაშაული შეიძლება ჩაიდინოს როგორც ერთმა პირმა, ასევე პირთა ჯგუფმა. ჯგუფის მიერ ჩადენილი დანაშაული პასუხისმგებლობას ამძიმებს.

მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით სასჯელის მიზანი **სამართლიანობის აღდგენაა**. მისი უმთავრესი მიზანია

ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და დამნაშავის გამო-სწორება. სასჯელის მიზანი არ არის დამნაშავის ტანჯვა ან ღირსების შელახვა.

დანაშაულის ჩადენაზე ნებაყოფლობით ხელის აღება (ბოლო მომენტში გადაფიქრება) ადამიანს ათავისუფლებს პასუხისმგებლობისაგან.

რა შემთხვევაში ისჯება მოზარდი

სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით არასრულ-წლოვანია პირი 14 წლიდან 18 წლამდე. არასრულწლოვნის სამართალში მიცემის მიზანია მისი დაცვა, რომ მომავალში განმეორებით არ ჩაიდინოს მსგავსი ქმედება.

14 წელს მიღწეული პირი სრულად აგებს პასუხს ყველა იმ ქმედებისთვის, რაც სისხლის სამართლის კოდექსით არის გათვალისწინებული, როგორც დანაშაული.

პასუხისმგებლობის დაკისრებისას ან მისგან გათავისუფლებისას მნიშვნელობა ენიჭება იმ ფაქტს, რომ არასრულწლოვანს დანაშაულის ჩადენამდე შეუსრულდა თოთხმეტი წელი, მაგრამ ჯერ არ შესრულებია თვრამეტი წელი. ამიტომ, კანონი მაქსიმალურად ცდილობს, რომ მის მიმართ ლოიალური იყოს. მასზე ვრცელდება გარკვეული შეღავათები – არ ისჯება იმავე სიმკაცრით, როგორც ანალოგიური დანაშაულისთვის ისჯება სრულწლოვანი. ამასთან, არასრულწლოვანს:

1. არ შეიძლება შეეფარდოს უვადო თავისუფლების აღკვეთა;
2. არ შეიძლება ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა 15 წელზე ზევით;
3. შეიძლება სასჯელის ნაცვლად შეეფარდოს აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიება;
4. შეიძლება მიეცეს გაფრთხილება.

არასრულწლოვნების მიერ ჩადენილი სამართალდარღვევები

სტატისტიკის მიხედვით არასრულწლოვნების მიერ ჩადენილი დანაშაულებიდან ყველაზე ხშირად ქურდობა ხდება, სიხშირით მომდევნო ადგილზეა ხულიგნობა, შემდეგ კი, განზრახ ჩადენილი სხეულის მძიმე დაზიანება.

ის, რომ **ქურდობა** არასრულწლოვანთა დანაშაულებს შორის პირველ ადგილზეა, განპირობებულია ამ დანაშაულის ხასიათით. კერძოდ, იმით, რომ ის საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული **არაძალადობრივი, ფარული დანაშაულია**, რაც მოზარდისთვის მის ჩადენას აადვილებს. ის ხორციელდება მესაკუთრის ან სხვა ადამიანის დაუსწრებლად (მაგალითად: ბინის გაქურდება, როდესაც პატრონი სახლში არ არის),

მართლშეგნება

– მოქმედი სამართლისა და საერთოდ სამართლებრივი კატეგორიებისა და ღირებულებებისადმი პიროვნების, ადამიანთა გარკვეული ჯგუფისა თუ მთელი საზოგადოების გაცნობიერებული დამოკიდებულება.

გამოძალა – სხვისი ნივთის ან ქონებით სარგებლობის მოთხოვნა, დაზარალებულის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ ფიზიკური ანგარიშსწორების, ქონების განადგურების, სახელის გამტეხი ცნობების გავრცელების მუქარის გამოყენებით.

ძარცვა – სხვისი ნივთის აშკარა დაუფლება მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით. ძარცავს აშკარა ხასიათი აქვს – სხვისი ნივთის წართმევა ხდება თვალნათლივ, მესაკუთრის. ან სხვა პირთა თანდასწრებით.

ყაჩაღობა – თავდასხმა სხვისი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით, ჩადენილი სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ანდა ძალადობის გამოყენების მუქარით.

ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება – სხეულის დაზიანება, რომელიც სახი-

ფათოა სიცოცხლისთვის, ანდა, რომელმაც გამოინვია მხედველობის, სმენის, მეტყველების, რომელიმე ორგანოს ან მისი ფუნქციის დაკარგვა, ფსიქიკური ავადმყოფობა, სახის წარუშლელი დამახინჯება და ა.შ.

ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება – სხეულის დაზიანება, რომელიც არ არის სიცოცხლისთვის საშიშროება და არ იწვევს მძიმე შედეგებს, მაგრამ დაკავშირებულია ჯანმრთელობის ხანგრძლივ მოშლასთან, ან ადამიანის საერთო შრომისუნარიანობის დაკარგვასთან.

ჯარიმა – ფულადი გადასახდელი.

ცივი იარაღი – მჩხვლეთავი (დაშნა, ხიშტი), ასევე ბასრი საგნები (სანადირო დანა, ფინური დანა), რომლებსაც არ გააჩნიათ პირდაპირი სანარმოო ან საყოფაცხოვრებო დანიშნულება და მათი გამოყენება შეიძლება როგორც თავდასხმის, ასევე თავდაცვისათვის.

ან ფარულად, დაზარალებულის შეუმჩნეველად (მაგალითად: ავტობუსში მგზავრისათვის ჩანთიდან საფულის ამოცლა). არასრულწლოვნები დარწმუნებული არიან, რომ მათი ქმედება არ გამოჟღავნდება, თუმცა დანაშაულის ადგილზე ყოველთვის ტოვებენ კვალს, რომელიც უახლესი ტექნოლოგიებით აღჭურვილ კრიმინალისტებს საქმის გახსნას უადვილებს.

მნიშვნელობა არა აქვს, თუ რამ განაპირობა მოზარდის მიერ ქურდობის ჩადენა – გაჭირვებამ, წაგებულმა ფულმა, უცოდინრობამ თუ ვინმეს დავალებამ, სხვისი მოძრავი ნივთის მითვისება დანაშაულია და კანონით დასჯადია.

ზოგჯერ არასრულწლოვნები ახორციელებენ **ძარცვას** – სხვისი ნივთის **აშკარა დაუფლებას** მართლსაწინააღმდეგო გზით. ძარცვისას მესაკუთრისთვის ნივთის წართმევა თვალნათლივ, პატრონის ან სხვა პირთა თანდასწრებით ხდება. ამ დროს დამნაშავე საშიშია, რადგან ნივთის პატრონის წინააღმდეგობის დასაძლევდ ის ძალადობას მიმართავს. თუ ძალადობამ მიიღო საშიში ფორმა და სერიოზული საფრთხე შეუქმნა დაზარალებულის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას, სახეზე გვაქვს **ყაჩაღობა** – თავდასხმა სხვისი ნივთის მისაკუთრების მიზნით, რომელიც ჩადენილია სიცოცხლისათვის საშიში **ძალადობით**, ან მუქარით.

სასწავლო დაწესებულებებში მოზარდები ხშირად მიმართავენ **გამოძალვას**, რომელიც გულისხმობს სხვისი ნივთის ან ქონებით სარგებლობის მოთხოვნას მუქარის (დაშინების) გამოყენებით. გამოძალვაც დანაშაულია.

ხულიგნობა საზოგადოებრივი წესრიგის უხეში დარღვევაა.

სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით **ხულიგნურ მოქმედებას ორი ნიშანი ახასიათებს**:

1. უხეშად არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს;
2. გამოხატავს საზოგადოებისადმი აშკარა უპატივცემულობას. საზოგადოება **ხულიგნებს** უწოდებს ქუჩის შფოთისთავეებსა და მოძალადეებს, რომლებიც აბუჩად იგდებენ საყოველთაოდ მიღებული ზნეობისა და სამართლის მოთხოვნებს.

არსებობს ე.წ. **ბოროტი ხულიგნობა**, რომლის დამახასიათებელი ნიშნებია: უკიდურესი ცინიზმი და უხამსობა. საზოგადოების მიმართ აშკარა უპატივცემულო ქმედება ჩადენილია ძალადობით, ან ძალადობის მუქარით.

წვრილმან ხულიგნობად არის მიჩნეული საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში ლანძლვა-გინება, მოქალაქეებისადმი შეურაცხყოფელი მიმართვა, გადაკიდება და სხვა ამგვარი ქმედება, რომელიც არღვევს წესრიგსა და მოქალაქეთა სიმშვიდეს. აუთირებულ მდგომარეობაში მყოფი არასრულწლოვნები ხშირად ერთმანეთის მიბაძვით ან ზეგავლენით ხულიგნობენ და არ ფიქრობენ, რომ მათი ქმედება დანაშაულია.

არასრულწლოვნებში ხშირია ისეთი დანაშაულები, რომლებიც ადამიანის ჯანმრთელობას აყენებენ ზიანს. ასეთია ჯანმრთელობის მძიმე, ნაკლებად მძიმე და მსუბუქი დაზიანება;

ჩხუბის დროს მოზარდები ყურადღებას არ აქცევენ სხეულის ისეთ დაზიანებას, როგორიცაა დაჟეჟილობა, ცხვირის, ან ყბის გაბზარვა, სმენის შესუსტება და ა.შ. მათ არ იციათ, რომ ასეთი ქმედება დანაშაულია – **ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქ დაზიანებას** მიეკუთვნება და იწვევს პასუხისმგებლობას – ჯარიმას ან გამასწორებელ სამუშაოებს ზოგჯერ, დაზიანების სიმძიმიდან გამომდინარე, ერთ

წლამდე ვადით თავისუფლების აღკვეთასაც. ასევე, ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულად არის მიჩნეული ცემა. ასეთი ფაქტი ისჯება ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით.

მოზარდების ჯგუფური გარჩევები, არც თუ იშვიათად, სავალალო შედეგით სრულდება. სისხლის სამართლის კანონმდებლობით მკაცრად ისჯება **ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება** ანუ ქმედება, რომელიც იწვევს სხვა ადამიანის ჯანმრთელობის ისეთ დაზიანებას, რომელიც სიცოცხლისათვის საშიფათოა. მაგალითად, ქმედება, რომელმაც გამოიწვია სხვა პირის მხედველობის, სმენის, მეტყველების ან რომელიმე ორგანოს ფუნქციის მოშლა ან დაკარგვა, სახის დამახინჯება და სხვა. ამ ტიპის დანაშაული არასრულწლოვანთა მიერ უმეტესად ცივი, ცეცხლსასროლი ან თვითნაკეთი იარაღის გამოყენებით არის ჩადენილი. მოზარდებმა უნდა იცოდნენ, რომ იარაღის, ფეთქებადი ნივთიერების, ასაფეთქებელი მოწყობილობის მართლსაწინააღმდეგო შეძენა, შენახვა, ტარება, დამზადება, გამოყენება **დანაშაულია**.

დადგენილია, რომ ცივი და ცეცხლსასროლი იარაღით დანაშაულს უმეტეს შემთხვევაში დაბალი თვითშეფასების მქონე ან დაშინებული მოზარდები ჩადიან. იარაღის ტარებით ხდება მათი პიროვნული სისუსტის შევსება, „წარმატების შეგრძნება“, შიშის დათრგუნვა. მათ აგრესიულ ან იმპულსურ მდგომარეობაში იარაღის გამოყენება ურთიერთობების მოგვარების უმარტივეს გზად მიაჩნიათ, ამიტომ უმნიშვნელო ინციდენტის დროს არ ერიდებიან მის გამოყენებას და არ ფიქრობენ თანმდევ შედეგებზე.

კანონის მიხედვით 14-დან 21 წლის ასაკის პირისათვის **არ არსებობს ცივი იარაღის მართლზომიერი ტარება**, ნებისმიერ შემთხვევაში ასეთი ფაქტი ითვლება დანაშაულად და იწვევს პირის დაჯარიმებას, ხოლო ქმედების განმეორებისას, კანონი ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას ორ წლამდე ვადით. თუ იარაღის გამოყენებას მოჰყვა **მკვლელობა**, ანუ სხვა პირის სიცოცხლის განზრახ ან გაუფრთხილებლობით მოსპობა, კანონი განსაკუთრებულად მკაცრი ხდება. ის ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთის მაქსიმალურ ვადებს, მათ შორის არასრულწლოვნებისთვისაც. გამონაკლისია **აუცილებელი მოგერიება** – თუ თავდაცვის ზომები **აშკარად შეესაბამება** თავდასხმის საშიშროებას, კანონი ყოველგვარ პასუხისმგებლობას გამორიცხავს.

არასრულწლოვნის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ახასიათებს გარკვეული თავისებურებები. კონკრეტულად, არასრულწლოვანს, გამომდინარე მისი ასაკიდან და ინდივიდუალური შესაძლებლობიდან, უნდა შეეძლოს აღიქვას და შეიგნოს პასუხისმგებლობა ჩადენილ ქმედებაზე. ამიტომ, არასრულწლოვანთან მიმართებაში კანონი ითვალისწინებს რა მოზარდის განვითარების ფიზიკურ, მენტალურ, ემოციურ და ინტელექტუალურ თავისებურებებს და შესაძლებლობებს, სასჯელთან ერთად ითვალისწინებს იმ აღმზრდელობით **ლონისძიებებს**, რომლებიც შეიძლება არასრულწლოვანს **სასჯელის ნაცვლად დაენიშნოს**.

სასჯელები, რომლებიც შეიძლება არასრულწლოვანს დაენიშნოს	ლონისძიებები, რომლებიც შეიძლება არასრულწლოვანს სასჯელის ნაცვლად დაენიშნოს
• ჯარიმა; • საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა; • საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა; • გამასწორებელი სამუშაო; • თავისუფლების შეზღუდვა; • ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა.	• გაფრთხილება; • საზედამხედველოდ გადაცემა; • ზიანის ანაზღაურების დაკისრება; • ქცევის შეზღუდვა; • სპეციალურ აღმზრდელობით ან სამკურნალო-აღმზრდელობით დაწესებულებაში მოთავსება.

მათ გამოყენებას განსაზღვრავს მოსამართლე მხოლოდ მაშინ, როცა ჩათვლის, რომ არასრულწლოვნის გამოსასწორებლად საკმარისია მხოლოდ აღმზრდელობითი ღონისძიება. მაგალითად, ის არასრულწლოვანი, რომელმაც პირველად ჩაიდინა ნაკლებად მძიმე დანაშაული, შეიძლება სასამართლომ გაათავისუფლოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან იმ შემთხვევაში, თუ მიიჩნევს, რომ მისი გამოსწორება მიზანშეწონილია იძულებითი აღმზრდელობითი ღონისძიების გამოყენებით. კანონმდებლობის მიხედვით არასრულწლოვანს ერთდროულად შეიძლება რამდენიმე აღმზრდელობითი ზემოქმედების იძულებითი ღონისძიება დაენიშნოს.

თუ არასრულწლოვანი სისტემატურად დაარღვევს აღმზრდელობითი ზემოქმედების იძულებითი ღონისძიების პირობებს, მაშინ სპეციალიზებული სახელმწიფო ორგანოს წარდგინებით ეს ღონისძიება გაუქმდება და საქმის მასალები არასრულწლოვნის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებაში მისაცემად გადაიგზავნება.

ყველაზე ხშირად პრაქტიკაში გამოიყენება **სასჯელის შემდეგი სახეები**: ჯარიმა, თავისუფლების შეზღუდვა და ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა.

არასრულწლოვნისათვის სასჯელის შეფარდებისას მხედველობაში მიიღება მისი ცხოვრებისა და აღზრდის პირობები, ფსიქიკური და მენტალური განვითარების დონე, ჯანმრთელობის და ქონებრივი მდგომარეობა, სხვა პერსონალური თავისებურებანი. მათ შორის, მასზე ასაკით უფროსი პირის ზეგავლენა.

არასრულწლოვნის უფლებები და სისხლის სამართლის კოდექსი

სისხლის სამართლის კოდექსში ცალკე არის გამოყოფილი დანაშაულები, რომლებიც არასრულწლოვნებს შეეხება: არასრულწლოვნის დაყოლიება მათხოვრობაზე და სხვა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაზე, არასრულწლოვნის დაყოლიება ნარკოტიკული და ფსიქოტროპული ნივთიერებების მოხმარებაზე, მათ შორის მშობლების მხრიდან და სხვა კანონით განსაკუთრებულად მკაცრად ისჯება.

რატომ ირჩევენ არასრულწლოვნები დანაშაულებრივ გზას

არასრულწლოვნების მიერ ჩადენილი დანაშაულის მიზეზი უმეტეს შემთხვევაში მათი **დაბალი მართლშეგნების დონეა** – მათ უმრავლესობას ბოლომდე გააზრებული არა აქვს საკუთარი საქციელის შედეგი. ისინი, განსხვავებით სრულწლოვანი დამნაშავეებისგან, გადაწყვეტილებას სპონტანურად იღებენ, ხშირად წინასწარ მომზადებული გეგმის გარეშე და ჯგუფურად მოქმედებენ.

არასრულწლოვანი დამნაშავეებისთვის, როგორც წესი, დამახასიათებელია სწავლისადმი ინტერესის შესუსტება, ალკოჰოლის, ნარკოტიკებისადმი, იარაღისადმი, უხეშობისაკენ, ძალადობასა და აგრესიისადმი მისწრაფება.

ბავშვის ფსიქიკაზე განსაკუთრებით ცუდად მოქმედებს მშობლებს შორის გაუთავებელი კამათი, სიმთვრალე და უხეშობა. დიდი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე მშობლებთან მოზარდების ურთიერთობის ფორმასა და ნდობას. ზოგჯერ ის ბავშვი, რომელიც მატერიალურად უზრუნველყოფილ ოჯახში იზრდება, იწყებს შეჩვეული უზრუნველი ცხოვრებისათვის ახალი წყაროს ძებნას, იოლად ექცევა სხვების ზეგავლენის ქვეშ და დანაშაულს ჩადის.

მოზარდები ზრდასრული დამნაშავეებისათვის „სამიზნეს“ წარმოადგენენ. ისინი ცდილობენ ისარგებლონ მათი გამოუცდელობით და თავიანთი ზრახვებისათვის გამოიყენონ. დამნაშავეების მიერ არასრულწლოვანთა გადმობირების მიზნით გამოიყენება სხვადასხვა ზემოქმედების ფორმა: დაშინება, მოსყიდვა, შანტაჟი და ა.შ. ასეთი „განვრთნის“ შემდეგ მოზარდები დანაშაულებრივ საქმიანობაში საუკეთესო დამხმარეები ხდებიან. დანაშაულის გამოაშკარავების შემთხვევაში დაკავებული არასრულწლოვანი „არ თანამშრომლობს“ სამართალდამცველებთან და მთელ ბრალს საკუთარ თავზე იღებს. პროფესიონალი დამნაშავე კი ახალ „მსხვერპლს“ პოულობს.

არასრულწლოვანთა მედიაციის და განრიდების პროგრამა

2010 წლიდან საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შეტანილი ცვლილების საფუძველზე, საქართველოში ამოქმედდა „არასრულწლოვანთა განრიდებისა და მედიაციის პროგრამა“, რომლის მიზანია არასრულწლოვნებში განმეორებითი დანაშაულის თავიდან აცილება.

განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის ფარგლებში, თავისი უფლებამოსილების საფუძველზე პროკურორს აქვს შესაძლებლობა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას განარიდოს არასრულწლოვანი, რომელმაც პირველად ჩაიდინა ნაკლებად მძიმე დანაშაული, თუ ის აღიარებს დანაშაულის ჩადენას, მზად არის აანაზღაუროს ზიანი და ბოდიში მოუხადოს დაზარალებულს, ასეთის არსებობის შემთხვევაში.

ეს არასრულწლოვანს შესაძლებლობას აძლევს სასჯელადსრულების დაწესებულებებში მოხვედრის ნაცვლად რეაბილიტაციის ღონისძიებებში ჩაერთოს. ვინაიდან ის არასრულწლოვანი, რომლის მიმართაც პროკურატურა შეწყვეტს ან არ აღძრავს სისხლისსამართლებრივ დევნას და კერძო სამართლებრივი გარიგების გზით წავა. მასზე ზედამხედველობას განახორციელებენ სოციალური მუშაკები. მაგრამ, ის ჯერ დაზარალებულთან „გარიგებაზე“ უნდა წავიდეს. ეს გულისხმობს, რომ არასრულწლოვანმა დაზარალებულს აუხსნას, რატომ ჩაიდინა დანაშაული და მის მიერვე არჩეული ფორმით, ბოდიში მოუხადოს მას.

ზიანის ანაზღაურებაზე პირობების შეთანხმების შემდეგ დაზარალებულთან ფორმდება ხელშეკრულება, რომლის შესრულებაზე კონტროლს სოციალური მუშაკი განახორციელებს. აღნიშნულ ხელშეკრულებას ხელს აწერენ არასრულწლოვანი, მისი მშობლები, პროკურორი, სოციალური მუშაკი და დაზარალებული. ხელშეკრულების პირობების შესაბამისად, არასრულწლოვანს გაენიჭა მისთვის საჭირო სერვისები და დაეკისრება მოვალეობები დაზარალებულის ან საზოგადოების წინაშე.

თუ არასრულწლოვანი ხელშეკრულების პირობებს პირნათლად შეასრულებს, მას ნა-სამართლობა აღარ ჩაენერება. არასრულწლოვნის მხრიდან ხელშეკრულების პირობების დარ-ღვევის შემთხვევაში, პროკურორს შეუძლია დაიწყოს ან განაახლოს **სამართლებრივი დევნა**.

არასრულწლოვანს „განრიდებისა და მედიაციის“ პროგრამაში მონაწილეობის შანსი მხო-ლოდ ერთხელ ეძლევა.

პრევენცია

სხვადასხვა სახელმწიფო და არასამთავრობო ორგანიზაციები ახორციელებენ პრევენ-ციულ პროგრამებს, რომელიც შესაძლოა დაეხმაროს დანაშაულის ჩადენის მაღალი რისკის მქონე ბავშვებს პრობლემების გადალახვასა და საზოგადოებრივი პასუხისმგებლობის განვი-თარებაში. ასეთი პროგრამები ბავშვის პიროვნების, სპორტული, ხელოვნების თუ სხვა ნიჭისა და შესაძლებლობების გამოვლენას და განვითარებას უწყობს ხელს.

სამართალდამცველების პრევენციული პროგრამები მოიცავს დანაშაულის ჩადენის ზღვარზე ან კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების გამოვლენას და შესაბამისი ზომების მიღებას. მათთან საინფორმაციო-საკონსულტაციო საუბრებს, სოციალური მუშაკების და ფსიქოლოგის დახმარებას. ასეთი პროგრამები ხელს უწყობს მოზარდების სოციალური უნ-არების განვითარებასა და ოჯახებში ინტეგრაციას, თანატოლებთან ურთიერთობის, საზოგა-დოებაში და სკოლაში დამკვიდრების ხელშეწყობას.

გაეცანით წყაროებს:

წყარო 1. გაეროს გავშვითა უფლებების კონვენცია (საქართველოში ქალაქშია 1994 წლის 21 აპრილიდან).

მუხლი 37. ბ, გ, დ პუნქტები გვამცნობს: „არც ერთი ბავშვი არ შეიძლება იყოს წამების, სასტი-კი მოპყრობის, უკანონო დაკავების ან თავისუფლების აღკვეთის ობიექტი. არც სიკვდილით დასჯა, არც მუდმივი პატიმრობა, რომელიც არ ითვალისწინებს განთავისუფლების შესაძ-ლებლობას, არ შეიძლება შეეფარდოს 18 წლამდე ასაკის პირთა მიერ ჩადენილ დანაშაულე-ბებს. ყოველი თავისუფლებააღკვეთილი ბავშვი უნდა განცალკევდეს უფროსებისაგან, თუ არ მიიჩნევა, რომ ბავშვის ყველაზე ჭეშმარიტი ინტერესებისათვის ამის გაკეთება არ არის საჭირო. თავისუფლებააღკვეთილ ბავშვს უნდა ჰქონდეს უფლება მიიღოს სამართლებრივი ან სხვა სახის დახმარება.

მუხლი 40. „მონაწილე სახელმწიფოები ცნობენ ყოველი ბავშვის უფლებას, რომელმაც, რო-გორც თვლიან, დაარღვია სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ბრალად ედება მისი დარ-ღვევა ან აღიარებულია მის დამრღვევად, რომ მისდამი მოპყრობა ხელს უწყობდეს მისი ღირსებისა და საკუთარი მნიშვნელოვნების გრძნობის განვითარებას, განუმტკიცებდეს მას ადამიანის უფლებებისადმი და სხვა ძირითადი თავისუფლებებისადმი პატივისცემას, ითვალ-ისწინებდეს ბავშვის ასაკს და მისი რეინტეგრაციის, საზოგადოებაში მის მიერ სასარგებლო როლის შესრულებისათვის ხელშეწყობის შესრულებას.

წყარო 2. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი

მუხლი 88. ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა

3. თოთხმეტიდან თექვსმეტ წლამდე არასრულწლოვნისათვის დანიშნული თავისუფლების აღკვეთის ვადა შემცირდება ერთი მესამედით. ამასთანავე, საბოლოო სასჯელი არ უნდა აღემატებოდეს ათ წელს.

4. თექვსმეტიდან თვრამეტ წლამდე არასრულწლოვნისათვის დანიშნული თავისუფლების აღკვეთის ვადა შემცირდება ერთი მეოთხედით. ამასთანავე, საბოლოო სასჯელი არ უნდა აღემატებოდეს თხუთმეტ წელს.

მუხლი 85. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა (26.12.2008 893)

1. არასრულწლოვანს საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა ენიშნება ორმოციდან სამას ოც საათამდე ვადით, რომელსაც ის მოიხდის სწავლისაგან ან ძირითადი სამუშაოსაგან თავისუფალ დროს. თავისუფლების აღკვეთის საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით შეცვლის შემთხვევაში, ან თუ მხარეთა შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება, იგი შეიძლება დაინიშნოს უფრო მეტი ვადითაც. ეს სასჯელი გულისხმობს ისეთი სამუშაოს შესრულებას, რომელიც ძალუძს არასრულწლოვანს. ამ სასჯელის ვადა თხუთმეტ წლამდე არასრულწლოვნისათვის არ უნდა აღემატებოდეს დღეში ოთხ საათს, ხოლო თხუთმეტიდან თვრამეტ წლამდე არასრულწლოვნისათვის – დღეში ექვს საათს.

2. არასრულწლოვანს საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა დამატებით სასჯელად შეიძლება დაენიშნოს იმ შემთხვევაშიც, როდესაც იგი ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით სასჯელის სახით გათვალისწინებული არ არის.

მუხლი 86. გამასწორებელი სამუშაო

არასრულწლოვანს გამასწორებელი სამუშაო ენიშნება ორი თვიდან ერთ წლამდე ვადით.

მუხლი 861. თავისუფლების შეზღუდვა

არასრულწლოვანს თავისუფლების შეზღუდვა ენიშნება ოთხ წლამდე ვადით.

მუხლი 92. გაფრთხილება

გაფრთხილება ნიშნავს არასრულწლოვნისათვის იმის განმარტებას, თუ რა ზიანი გამოიწვია მისმა ქმედებამ და რა შედეგი მოჰყვება ამ კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაულის განმეორებით ჩადენას.

მუხლი 93. საზედამხედველოდ გადაცემა

მშობლისათვის ან მისი შემცვლელი პირისათვის ანდა სპეციალიზებული სახელმწიფო ორგანოსათვის იმ მოვალეობის დაკისრებას, რომ მან აღმზრდელობითი ზეგავლენა მოახდინოს არასრულწლოვანზე და კონტროლი გაუწიოს მის ყოფაქცევას.

მუხლი 94. ზიანის ანაზღაურების მოვალეობის დაკისრება

არასრულწლოვნისათვის ზიანის ანაზღაურების მოვალეობის დაკისრებისას სასამართლო ითვალისწინებს მის ქონებრივ მდგომარეობას და შესაბამის შრომით.

მუხლი 95. ქცევის შეზღუდვა

1. არასრულწლოვანს შეიძლება აეკრძალოს:

ა) განსაზღვრული ადგილის მონახულება;

ბ) დროის განსაზღვრულ მონაკვეთში შინიდან გასვლა;

გ) სპეციალიზებული სახელმწიფო ორგანოს ნებართვის გარეშე სადმე წასვლა;

დ) თავისუფალი დროის განსაზღვრული ფორმით გამოყენება.

2. არასრულწლოვანს შეიძლება დაევალოს:

ა) საგანმანათლებლო დაწესებულებაში სწავლის განახლება;

ბ) სპეციალიზებული სახელმწიფო ორგანოს დახმარებით მუშაობის დაწყება.

მუხლი 96. სპეციალურ აღმზრდელობით ან სამკურნალო აღმზრდელობით დაწესებულებაში მოთავსება

1. ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის მსჯავრდებული არასრულწლოვანი სასამართლომ შეიძლება გაათავისუფლოს სასჯელისაგან, თუ მიიჩნევს, რომ სასჯელის მიზნები მიიღწევა მისი სპეციალურ აღმზრდელობით ან სამკურნალო-აღმზრდელობით დაწესებულებაში მოთავსებით. ამ დაწესებულებაში ყოფნის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს არასრულწლოვნის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის ამ კოდექსით გათვალისწინებული სასჯელის მაქსიმალურ ვადას.

მუხლი 171. არასრულწლოვნის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში

1. არასრულწლოვნის დაყოლიება მათხოვრობაზე ან სხვა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაზე ისჯება საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ან სამოცდაათიდან ორას ორმოც საათამდე ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

მუხლი 238. ცეცხლსასროლი იარაღის (მათ შორის, გლუვლულიანი სანადირო თოფის) დაუდევრად შენახვა

ცეცხლსასროლი იარაღის (მათ შორის, გლუვლულიანი სანადირო თოფის) დაუდევრად შენახვა, რითაც შექმნილი იყო პირობა მისი სხვა პირის მიერ გამოყენებისათვის, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი, – ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ორ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.

წყარო 3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული ბიურო

სისხლის სამართლის სტატისტიკა

წლები	2003	2004	2005*	2006	2007	2008	2009	2010	2011
რეგისტრირებული დანაშაული - სულ	17397	24856	43266	62283	54746	44644	35949	34739	32263
მათ შორის:									
მძიმე დანაშაული	10326	17833	24320	29249	13158	13028	11093	9987	9017
არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაული	617	557	755	997	674	759	595	543	333

* 2005 წლის მაისიდან საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შეტანილი ცვლილებები, რომლებიც ითვალისწინებენ მოკვლევის ორგანოების გაუქმებას და წინასწარი გამოძიების დაწყებას დანაშაულის ჩადენის მომენტიდან. ამ და სხვა მიზეზებით გაზრდილია რეგისტრირებული დანაშაულებების რაოდენობა.

სიტუაცია 1 მეზობლების ქურდი

8 წლის კახა თბილისის ძველ უბანში ცხოვრობს, სადაც ვინაო ქურბი და დაბადი სახელებია. უფროსი ასაკის მეზობელი ბიჭები სახლის ფანჯარას ალბენ და ვაფარა ცანის კახას ბინაში ადვილად გადსავა-
დენ, რომ იქიდან კომპიუტერი, სხვა მცირე ცეცხი და ფუდი გადმოაწოდოს. თუ ბინაში ბერის საინ-
ცერის ნიკოტი ადმოწნდა, ბიჭები კახას 5 ღრს ჩუქნიან.

სიტუაცია 2 ინციდენტი სკოლის უკან

ზარი დაიბრუნა, გაკეთილები დამთავრდა. მე-9 კლასელი ბიჭები ზრდილობიანად დაქმნილობენ
დარაჯს და მშვილად გაქმართნენ გასასვლელისაჲს, მაგრამ კარის ზღურბლს გადსაბიჯის თუ არა,
სკოლის უკანა კუთხისაჲს გაიქცნენ.

- რაწომ მისწორე წერიდი ჩემს დას, რაწომ? - მთელი ხმით უყვიროდა ბიჭებით გარშემორცემული ზურა გედას.
- მინდოდა და მივწერი! - უყვირა ვასუხად გედას. ზურა, რომელიც ბოდიშს მოეცოდა, თანაჲდასკელის
ვასუხმა დააბნია.
- ჯედა უნდა დაარცხა! - უკარნახა მას ერთ-ერთმა მეგობარმა. ზურამ ხელი მოუქნია გედას, მა-
გრამ მას დასა დაახვედრა. მაშინვე თვითონაც ამოიღო წინდაში დამაწედი დასა და ბიჭებმა
თითქმის ერთდროულად დაარცხეს ერთმანეთს.
- გააშვედო, დახოცეს ერთმანეთი! - ყვიროდა მოხუცი დამაწედი. - მანდაცური მოდიის!
ბიჭები ერთ წამში დაიშინებენ. მხოლოდ ზურამ ვერ შეძლო გაქცევა. ის მინაზე უგონოდ დავარდა.

სიტუაცია 3 ჯარის ქურდი

თოთხმეტი წლის გურამის აივანზე დეკორაციები დაზიანდა. ბიჭს გაახსენდა, რომ მეზობელად
მდებარე ზურის ქარხნის ეზოში უამრავი ძველი სადენი ყარა. მას იბე ჩაიბინა და ქარხნის ეზოში
ჯართიდან სადენების ამოჩევა დაიწყო. ის იყო ეზოდან გამოვიდა, რომ საპატრონო ჰოლიდის მან-
ქანამ გზა გადაუჭრა:

- ჯართს ივარა? - შეეითხა ჰოლიდის.
- არ მომივარა?! - გაოცდა გურამი - დამჭირდა და ავიღე. რამდენი ხანია აქ ყრია!

სიტუაცია 4 საგმოკლე მოლხანა

მეცხრე კლასელი ლუკა და მათი მანდახის წინ იდგნენ და ნაყინს მიირთმევდნენ. იქვე 7-8 წლის
ბიჭი გამკლავს ხაფების შეძენას სთავაზობდა. უცნობმა მამაკაცმა ბიჭს ხაფი გამოართო და ორ-
მოცდათდარიანი აჩუქა.

მისი წასვლის შემდგომ ლუკამ ბიჭს ხელი არა, წააქცია, ფუდი წაართვა და გაიქცა. გაოცებული
მათვე უკან გაიქცა. ბიჭებმა ვერ სახინაქეში მოიხსინეს, შემდეგ კი დარჩენილი თანხა გაიყვეს და
სახელებისაჲს გაქმურნენ.

სახლთან მისულ მათეს ხაფების გამყიდველი ბიჭი დახვდა:

- მითხრეს რომ აქ ცხოვრობდი. ახლა ვაწერულს შევაწყობინებ! - უთხრა მან და გაიქცა.

სიტუაცია 5 გაუფრთხილებლობა

15 წლის ნუცასთან სკუმრად მისული თანაჲდასკელები მისი მამის იარაღების კოდექსით დაინ-
ცერდნენ. იქვე ცევიბივე ჯედა. კაცომ მეგობრებს აჩვენა როგორ ხდება სახადირო თოფში ცევიბის
ჩადაგება. გოგონები რიგრიგობით ცდილობდნენ გამოკრებას. მოულოდნელად სამხედრო გრუხუნი გაისმა.
შემინებულმა გოგონებმა მას შემდეგ გააწნობიორეს, რომ ეს გავარდნიდი თოფის ხმა იყო, როცა შეამჩ-
ნიეს, რომ ნუცას მოუცდიდან სისხლი სდიოდა....

უპასუხე კითხვებს

1. ჩადენილია თუ არა დანაშაული აღწერილ სიტუაციაში?
2. თუ წინა შეკითხვაზე პასუხი დადებითია, რა ტიპის დანაშაულია? ვინ მიგაჩნიათ დამნაშავედ?
3. თქვენი აზრით, რამ გამოიწვია დამდგარი შედეგი?
4. რომელი კანონმდებლობით უნდა დაისაჯოს დამნაშავე?
5. კიდევ ვისი პასუხისმგებლობის დაყენებას მოითხოვდით? რატომ?

კითხვები და დავალებები

1. თქვენი აზრით, რა განაპირობებს მოზარდებში დანაშაულის მაღალ მაჩვენებელს?
2. რამდენად განაპირობებს სწავლისადმი მოზარდის დაქვეითებული ინტერესი და კულტურის დაბალი დონე მის მიდრეკილებას დანაშაულის ჩადენისაკენ? ხომ არ ფიქრობთ, რომ ასეთი კავშირი არ არსებობს? პასუხი დაასაბუთეთ.
3. როგორ ანსხვავებს კანონი „ნებით“ და „უნებლიეთ“ ჩადენილ დანაშაულს?
4. თქვენი აზრით, რა მიზანს ემსახურება საზოგადოებისაგან დამნაშავე მოზარდის იზოლირება (დესოციალიზაცია) სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში? რომელ ალტერნატივას მიიჩნევთ უფრო ეფექტიანად არასრულწლოვანთან მიმართებაში?
5. ფსიქოლოგების აზრით ხშირად ბავშვების დანაშაულებრივი ქცევის მიღმა დგას ოჯახსა და სკოლაში არსებული გადაუჭრელი პრობლემები, ამიტომ, ბავშვის დასჯა კიდევ უფრო აზიანებს მის ფსიქიკას და არაეფექტიანია. თქვენ როგორ აფასებთ ამ მოსაზრებას? მოიყვანეთ არგუმენტები.
6. დაასახელეთ 3 ყველაზე მნიშვნელოვანი პირობა ან კომპონენტი, რომელიც საჭიროა არასრულწლოვანთა დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად.
7. როგორ შეიძლება საზოგადოებამ ხელი შეუწყოს დამნაშავე მოზარდის გამოსწორებას?
8. როგორ აფასებთ მოსაზრებას, რომ არასრულწლოვნის მიერ ჩადენილ დანაშაულზე პასუხი უნდა აგოს მშობელმა?

დისკუსია

როგორ უნდა მოიქცეს დანაშაულის თვითმხილველი?

შეჯამება

1. დანაშაული არის მართლსაწინააღმდეგო ქმედება, რომელიც მიმართულია საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევისკენ და არასასურველი შედეგი ახლავს.
2. დანაშაული საფრთხის შემცველია საზოგადოებისათვის.
3. დანაშაულის მიზეზი, უმეტეს შემთხვევაში, დამნაშავეთა დაბალი მართლშეგნების დონეა.
4. დანაშაულთან ბრძოლა შესაძლებელია არა მარტო სასჯელით ან დასჯის შიშით, არამედ საზოგადოების მართლშეგნების დონის ამაღლებით.

§ 2.3. ადმინისტრაციული სამართალი და საპროცესო კანონმდებლობა

რას ნიშნავს ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა

ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა შესახებ კანონმდებლობა იცავს მოქალაქეთა, აგრეთვე საწარმოთა და ორგანიზაციათა საკუთრებას, უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს, სახელმწიფო და საზოგადოებრივ წესრიგს, ადამიანების მიერ მათზე დაკისრებული მოვალეობების შესრულებას.

ყოველდღიურ ცხოვრებაში ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა ხშირი მოვლენაა. ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევად ჩაითვლება სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი წესრიგის, საკუთრების, მოქალაქეთა უფლებებისა და თავისუფლებების ხელმყოფი ქმედება ან მმართველობის დადგენილი წესის საწინააღმდეგო ბრალეული მოქმედება ან უმოქმედობა. მაგალითად, წვრილმანი ხულიგნობა, საზოგადოებრივი ტრანსპორტით მგზავრობის დროს წესების დარღვევა, უბილეთოდ მგზავრობა, ტრანსპორტის მართვისას

უსაფრთხოების ღვედის გარეშე მოძრაობა, მეტროპოლიტენში ლიანდაგზე ჩასვლა, მოძრავი მატარებლის ვაგონის კარის გაღება-დახურვის განზრახ შეფერხება, მანქანის ფანჯრებიდან ნაგვის გადაყრა, საზოგადოებრივი ტრანსპორტის შიდა მოწყობილობის დაზიანება, პარკში ძაღლის გასეირნება საბმელის ან ალიკაპის გარეშე, გზის არასწორ ადგილას გადაკვეთა, ექსკურსიის ან ლაშქრობის დროს დაცულ ტერიტორიებზე, ხეებსა და კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებზე წარწერებისა და ნახატების გაკეთება და ა. შ.

ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა შეიძლება იყოს როგორც **განზრახი**, ისე **გაუფრთხილებელი**.

ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსით ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევას **გადაცდომა ეწოდება**, მის ჩამდენს ეკისრება **ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობა**, თუ ქმედება, კანონმდებლობიდან გამომდინარე, ამასთანავე არ იწვევს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას.

ლექსიკონი

ადმინისტრაციული სახდელი –

პასუხისმგებლობის ზომა, რომელიც გამოიყენება იმათ აღსაზრდელად, ვინც ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა ჩაიდინა, რომ დაიცვან კანონები, პატივი სცენ ცხოვრების საერთო წესს. აგრეთვე, ახალი სამართალდარღვევების ჩადენის აცილების მიზნით როგორც თვით სამართალდამრღვევის, ისე სხვა პირთა მიერ.

ადმინისტრაციული

პატიმრობა – პატიმრობა

ადმინისტრაციული სამართალდარღვევებისათვის 90 დღემდე ვადით. ადმინისტრაციულ პატიმრობას შეუფარდებს შესაბამისი რაიონის (ქალაქის) სასამართლოს მოსამართლე.

სამართლებრივ-

პროცესუალური ნორმები

– საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული ნორმები.

სრული ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობა ეკისრებათ მხოლოდ 16 წლის ასაკს მიღწეულ პირებს.

ადმინისტრაციული სამართალდარღვევებისათვის გამოიყენება **პასუხისმგებლობის ანუ სახდელის შემდეგი სახეები:**

- გაფრთხილება;
- ჯარიმა;
- იმ საგნის სასყიდლით ჩამორთმევა, რომელიც არის ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ჩადენის იარაღი (საშუალება);
- ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ჩადენის იარაღის (საშუალების) საგნის კონფისკაცია, ანუ უსასყიდლოდ ჩამორთმევა;
- მოქალაქისათვის მინიჭებული სპეციალური უფლების ჩამორთმევა. მაგ: სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლების ჩამორთმევა;
- გამასწორებელი სამუშაოები;
- ადმინისტრაციული პატიმრობა.

საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით, ადმინისტრაციული პატიმრობა **არ შეეფარდება თვრამეტი წლის ასაკს მიუღწეველ პირს**. თვრამეტი წლიდან კი პირი ჩვეულებრივად აგებს პასუხს თავისი ქმედებისათვის.

აღნიშნული კოდექსის მიხედვით არასრულწლოვნობა ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებას წარმოადგენს, ხოლო **არასრულწლოვნის ჩაბმა ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევაში** – პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოებაა.

მაგალითად, თუ დამსაქმებელი დაარღვევს საქართველოს შრომის კანონმდებლობით გათვალისწინებულ არასრულწლოვნის უფლებებს, ის დაჯარიმდება შრომის ანაზღაურების ორას მინიმალურ ოდენობამდე არასრულწლოვნის სასარგებლოდ. კერძოდ, ასეთი დარღვევებია: არასრულწლოვნის დასაქმება მძიმე ან მავნე სამუშაოზე, რომელიც ცუდად იმოქმედებს მოზარდის ჯანმრთელობასა და ფიზიკურ განვითარებაზე. ასევე, არასრულწლოვანთან ისეთი შრომითი ხელშეკრულების დადება, რომელიც გულისხმობს სათამაშო ბიზნესთან, ღამის გასართობ დაწესებულებებთან, ეროტიკული და პორნოგრაფიული პროდუქციის გავრცელებასთან, ფარმაცევტული და ტოქსიკური ნივთიერებების დამზადებასთან, გადაზიდვასთან და გაყიდვასთან დაკავშირებული სამუშაოების შესრულებას.

ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ჩადენისათვის დაკავებული პირის **თხოვნით**, მის ადგილსამყოფელს აცნობებენ ნათესავებს ან მისი სამსახურის თუ სასწავლებლის ადმინისტრაციას. თუ დაკავებული არასრულწლოვანია, დაკავების შესახებ **აუცილებლად აცნობებენ** მის მშობლებს ან მათ შემცვლელ პირებს.

თუ ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა საქმეზე პასუხისმგებაში მიცემულ ან დაზარალებულ არასრულწლოვანს თვითონ არ შეუძლია განახორციელოს თავისი უფლებები, უფლება აქვთ მოითხოვოს, მისი ინტერესები დაიცვას მისმა კანონიერმა წარმომადგენელმა - მშობელმა, მშვილბელმა, მეურვემ ან მზრუნველმა.

როდის აგებენ პასუხს მშობლები

არსებობს არასრულწლოვნის სამართალდარღვევის ისეთი სახეები, როდესაც არასრულწლოვნის მიერ ჩადენილ გადაცდომაზე პასუხს მისი მშობლები აგებენ. მაგალითად, თუ ისინი მოზარდს (მისი თხოვნით ან საკუთარი სურვილით) ავტომობილის მართვის ნებას რთავენ, ისე,

რომ მას არა აქვს მართვის მოწმობა. ასეთ შემთხვევაში სამართალდამრღვევია არა მოზარდი, არამედ ის პიროვნება, ვინც სატრანსპორტო საშუალებას გადასცემს და დაჯარიმდება 200 ლარით, ან მისი გაორმაგებული ოდენობით, თუ შემთხვევას თან მოჰყვა სატრანსპორტო საშუალების, ვინმეს ქონების ან ადამიანის დაზიანება.

მშობლები აგრეთვე დაჯარიმდებიან, თუ არასრულწლოვანი საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში – სკვერებში, ბაღებში, თეატრსა და კინოში **სპირტიან სასმელს დალევს** ან მთვრალ მდგომარეობაში მივა. ასევე, სერიოზული სამართალდარღვევაა არასრულწლოვნის დათრობა და ნარკოტიკული ნივთიერებების მოხმარება ექიმის დანიშნულების გარეშე, რაც იწვევს ნებისმიერი პიროვნების, მათ შორის მშობლების პასუხისმგებლობას.

მშობელი პასუხს აგებს 14-დან 16 წლამდე მოზარდის მიერ ჩადენილ წვრილმან ხულიგნობაზე, რაც ადმინისტრაციული სამართალდარღვევაა და ნიშნავს საზოგადოებრივ ადგილებში ლანძღვა-გინებას, მოქალაქეების შეურაცხყოფას და სხვა ისეთ ქმედებას, რომელიც არღვევს წესრიგს და მოქალაქეების სიმშვიდეს.

არასრულწლოვანი და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი

დანაშაულის შესახებ ინფორმაციის მიღების შემდეგ გამოძიებისათვის უფლებამოსილი პირები (გამომძიებელი და პროკურორი) იწყებენ გამოძიებას.

დაკავება არის თავისუფლების ხანმოკლე აღკვეთა, რომელსაც სამართალდამცველები იყენებენ, როცა არსებობს საკმაო საფუძველი, ეჭვი მიიტანონ პირზე, რომ მან ჩაიდინა ისეთი დანაშაული, რომლისთვისაც კანონი ითვალისწინებს სასჯელს თავისუფლების აღკვეთის სახით. დაკავების მიზანია ეჭვმიტანილის დანაშაულებრივი საქმიანობის აღკვეთა ან გაქცევის, დამალვის ან მტკიცებულებათა მოსპობის თავიდან აცილება.

დაკავებული ან მოწმე არასრულწლოვნის დაკითხვის პროცესუალური ნორმები განსხვავდება საერთო წესისგან და ისინი კონკრეტულად არის გაწერილი საქართველოს **სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში**.

- არასრულწლოვანი მოწმე შეიძლება დაიკითხოს მხოლოდ იმ პირობით, თუ მას შეუძლია სიტყვიერად ან სხვა ფორმით წარმოადგინოს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ცნობები;
- არასრულწლოვანი მოწმის დაკითხვა ტარდება არასრულწლოვანი მოწმის კანონიერი წარმომადგენლის თანდასწრებით;
- 7 წლამდე ასაკის მოწმის დაკითხვა შეიძლება მხოლოდ მშობლის ან მისი არარსებობისას მეურვის, სხვა კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობით;
- დაკითხვის დაწყებამდე ფსიქოლოგს, კანონიერ წარმომადგენელს ან მშობელს უნდა განემარტოს, რომ უფლება აქვთ დაესწრონ დაკითხვას, გამოთქვან თავიანთი მოსაზრებები და, გამომძიებლის ნებართვით, დასვან შეკითხვები;
- 14 წლამდე ასაკის მოწმეს განუმარტავენ მის მოვალეობას, ილაპარაკოს მხოლოდ სიმართლე, მაგრამ არ აფრთხილებენ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმისათვის ან ცრუ ჩვენების მიცემისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის შესახებ;
- არასრულწლოვანი პირობას დებს, რომ იტყვის მხოლოდ სიმართლეს და არაფერს დამალავს, რის შესახებაც კეთდება ჩანაწერი სასამართლო სხდომის ოქმში;
- 16 წლამდე ასაკის მოწმე დაკითხვის დამთავრებისთანავე სასამართლო სხდომის დარბაზიდან უნდა გაიყვანონ, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა სასამართლო, მხარეთა შუამდგომლობით ან თავისი ინიციატივით, საჭიროდ მიიჩნევს დარბაზში მის დარჩენას;
- არასრულწლოვნის დანაშაულის შესახებ საქმის განხილვისას არასრულწლოვნის მიერ ჩადენილი დანაშაულის საქმის წარმოება უნდა განახორციელონ მხოლოდ იმ მოსამართლეებმა, პროკურორებმა და გამომძიებლებმა, რომლებმაც სპეციალური მომზადება გაიარეს პედაგოგიკასა და ფსიქოლოგიაში.

ჩამოთვლილი მოთხოვნები კანონში არასრულწლოვნის ინტერესებიდან გამომდინარე შევიდა.

წყარო 1. საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი

მუხლი 89. დაცული ტერიტორიებისა და მათი ტერიტორიულ-ფუნქციონალური ზონების დაცვის წესებისა და რეჟიმის დარღვევა

1. დაცული ტერიტორიებისა და მათი ტერიტორიულ-ფუნქციონალური ზონების დაცვის წესებისა და რეჟიმის დარღვევა, – გამოიწვევს დაჯარიმებას ოციდან ორმოც ლარამდე.

2. იგივე ქმედება, ჩადენილი კულტურული მემკვიდრეობის დამცავი ზონის, სახელმწიფო ნაკრძალის, ეროვნული პარკის ბუნების მკაცრი დაცვის ზონის, ბუნების ძეგლის, ბიოსფერული რეზერვატის ბირთვის (ბუნების მკაცრი დაცვის) ზონის, მსოფლიო მემკვიდრეობის უბნისა და საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი ტერიტორიის დადგენილი საზღვრების ფარგლებში, – გამოიწვევს დაჯარიმებას ოცდახუთიდან ორმოცდაათ ლარამდე.

მუხლი 121. სატრანსპორტო საშუალების მართვა პირის მიერ, რომელსაც არ აქვს მართვის უფლება ან ეს უფლება ჩამორთმეული აქვს სხვა დარღვევებისათვის, ანდა სატრანსპორტო საშუალების სამართავად გადაცემა არასრულწლოვნისათვის ან იმ პირისათვის, რომელსაც არ აქვს მართვის უფლება ან ეს უფლება ჩამორთმეული აქვს სხვა დარღვევებისათვის

1. სატრანსპორტო საშუალების მართვა პირის მიერ, რომელსაც არ აქვს მართვის უფლება ან ეს უფლება ჩამორთმეული აქვს სხვა დარღვევებისათვის გამოიწვევს სატრანსპორტო საშუალების ექსპლუატაციის განმახორციელებელი პირის დაჯარიმებას 200 ლარის ოდენობით.

2. სატრანსპორტო საშუალების სამართავად გადაცემა არასრულწლოვნისათვის (გარდა იმ პირისა, რომელსაც მინიჭებული აქვს სატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლება) ან იმ პირისათვის, რომელსაც არ აქვს მართვის უფლება ან ეს უფლება ჩამორთმეული აქვს სხვა სამართალდარღვევისათვის, გამოიწვევს სატრანსპორტო საშუალების მფლობელის (მესაკუთრის) დაჯარიმებას 200 ლარის ოდენობით.

მუხლი 107³. მეტროპოლიტენით სარგებლობის წესების დარღვევა

1. მეტროპოლიტენის გასასვლელ საკონტროლო პუნქტებში სუროგატების ან გადახდისუუნარო მონეტების ჩაშვება, აგრეთვე საკონტროლო პუნქტებში გასვლა ან გასვლის მცდელობა დადგენილი საფასურის გადახდის გარეშე, გამოიწვევს დაჯარიმებას 15 ლარის ოდენობით.

3. მეტროპოლიტენის სადგურის ვესტიბიულის, გადასასვლელების, ბაქნების, ვაგონის სალონის, ესკალატორის და ლიანდაგის დანაგვიანება-გაჭუჭყიანება, აგრეთვე მეტროპოლიტენის სადგურებსა და ვაგონებში თამბაქოს მოწევა, მატარებლის მოსაბრუნებელ ჩიხებში შეყოლა და მეტროპოლიტენით სარგებლობის წესების სხვა დარღვევა, გამოიწვევს დაჯარიმებას 20 ლარის ოდენობით.

მუხლი 107⁴.

1. მოტოციკლით, კვადროციკლით, ველოსიპედით ან სხვა, მსგავსი ტიპის მოძრავი საშუალებით თვითმმართველი ქალაქის ტერიტორიაზე არსებულ ბულვარში, პარკში ან სკვერში გადაადგილებისას საქართველოს კანონმდებლობით ან/და შესაბამისი თვითმმართველი ქალაქის წარმომადგენლობითი ორგანოს მიერ დადგენილი წესების დარღვევა, გამოიწვევს გაფრთხილებას ან დაჯარიმებას 20 ლარის ოდენობით.

2. იგივე ქმედება, ჩადენილი განმეორებით წლის განმავლობაში, გამოიწვევს დაჯარიმებას 50 ლარის ოდენობით.

ნაწარო 2. ამონარიდი „საქართველოს კანონიდან პოლიციის შესახებ“.

- პოლიციელი ვალდებულია პირველადი სამედიცინო დახმარება აღმოუჩინოს ფიზიკური იძულების ან სპეციალური საშუალებების გამოყენებით დაზარალებულ პირს, დაუყოვნებლივ აცნობოს ფიზიკური ან სპეციალური საშუალებების გამოყენების შედეგად პირის დაჭრის ან დაზიანების შესახებ უშუალო უფროსს და პროკურორს.
- აკრძალულია ფიზიკური იძულების და სპეციალური საშუალებების გამოყენება ორსულობის, მცირეწლოვნობის, ინვალიდობის, ხანდაზმულობის აშკარა ნიშნების მქონე პირთა მიმართ, იმ შემთხვევების გარდა, როცა ისინი შეიარაღებულ ან ჯგუფურ თავდასხმას ახორციელებენ, შეიარაღებულ წინააღმდეგობას უწევენ პოლიციას, რაც საფრთხეს უქმნის მოქალაქეთა და პოლიციელის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას, თუ სხვაგვარი ხერხებითა და საშუალებებით ასეთი თავდასხმის მოგერიება შეუძლებელია.
- პოლიციელს ეკრძალება ისეთი ფიზიკური იძულების და სპეციალური საშუალებების გამოყენება, რომელიც ადამიანის მძიმე დასახიჩრებას იწვევს, დაკავშირებულია გაუმართლებელ რისკთან ან იკრძალება საერთაშორისო კონვენციებითა და საერთაშორისო აქტებით.

სიტუაცია 1 ოჯახის ტრაგედია

მაჩა 14 წლის გოგონაა. ორი წელია, რაც მამამ მას მანქანის მართვა ასწავლა. როცა მამა სუფრასთან აცხოვრებულ სასმელს სვამს, თავისი ჯიშის გასაღებს ქაღიშიდან აძევებს, რომ მანქანით სახლამდე მიიყვანოს.

ერთ საღამოს მანქანა, რომელშიც მაჩას მთელი ოჯახი იჯდა, გოგონამ ცნესრადურ მაგისტრატზე გაიყვანა.

- მიდი, ნუ გეშინია! უფრო სწრაფად იარო, ამ შუადამისას მანქანები არ შეგხვდება! - აქეზებდა მაჩას ნასკაში მამა. მანქანა დიდი სისწრაფით მიქროდა. მოსახვევში მოულოდნელად საცვიროთო მანქანა გამოჩნდა, გოგონამ სწრაფად აჩერებდა, მაგრამ მანქანა ამოწრიანდა და საცვიროთო მანქანას შეეჯახა.

მაჩა და მამამისი სკუდის მძიმე დაზიანებებით საავადმყოფოში გადაიყვანეს, უკანა საკარძეზე მყოფი ოჯახის წევრების სიცოცხლე იმ წრთეგიუდად დასრულდა.

სიტუაცია 2 გულვარზე

16 წლის ვახო და მისი ბიძაშვიდი ბათუმში ისვენებენ. დიდი ადრე ისინი ზღვაში ბანაობენ, შემდეგ იმ ველისპედებს ან კვადროციკლებს ქირაობენ და სიარობენ. დღეს დიდიდან ჟურში ბევრი დამსვენებელია, ამიჯომ ბიჭებმა „ბუჯარში“ გადაუხვიეს და იქ განაგრძეს კვადროციკლებით სარეგულაციო სიარულები შესრულება.

- დადგენილი წესების დარღვევისათვის აქცი უნდა გავაფორმოთ. თქვენ ჯარიმას გეუთვნით! - შეაჩერა ისინი დაცვის სამსახურის წარმომადგენელმა და ამრძადავ აბრაზე მიუთითა.

- არ ვიცოდით, ჩამოსუდები ვართ. - უცებ მოითქრა ვახომ ვასუხი.

- ჩვენ სხვა მხრიდან შემოვდით, იქ ასეთი აბრა არ ყოფილა! - დახმარა მას ბიძაშვიდი.

- ეს არატერს ცვლის! - მიუგო მათ დაცვის თანამშრომელმა.

სიტუაცია 3

ბასიონება მოტოციკლით

16 წლის ნიკამ მანქანის მართვა იცის, მაგრამ მას ჯერ მართვის მოწმობა არა აქვს და მამა საჭესთან ჯდომის უფლებას არ აძლევს. მას შეძლე, რაღაც ნიკას უფროსმა ძმამ მოცოციადი შეიძინა, ნიკამ გადაწყვიტა, თავის შესაძლებლობებში დარწმუნებულიყო. მან ფარულად აიღო ძმის მართვის მოწმობა და მეგობართან ერთად მოცოციადი ავტოფარეხიდან გაიყვანა. როცა სიჩქარე აჩრდივდა, საჭე ვერ დაიმორჩილა და სუპერმარკეტის ვიწროსას შეეჯახა.

ნიკამ და მისმა მეგობარმა სხუდის ძმამ დაზიანება მიიღეს. მალეზიას კი სერიოზული ზიანი მიადგა.

სიტუაცია 4

თავზაოზა

დასასვენებლად სოფელში ჩასული მათ და მამამისი ნათესავებმა სათვზაოდ მიიწვიეს. მათს ფიქრებში ნანახი ჰქონდა ანკისთ თვზზაობის ჰროცისი, მაგრამ მასწინძებმა სხვა მყოფი გამოიყნეს - წყაღში რაღაღ წიკთირება ჩაყარეს.

- ეს თვზის საყყარაა? - იკითხა მათს მამამ.

- არა, კაღმხი სწრაფია, საყყარას სიღრმისკენ ითრეს და შეიძება ანკისი ძუა განყიფოს. ამ წიკთირების კეფეს კი ორ წუთში ნახავ - აუხსნეს მას.

მართლღ უამრავი თვზი ამოციციღდა. მოაგროეს და წასაღებდ გაამზადეს. ყვედა კმაყოფიდი იყო, მაგრამ მოულოდნელდ ფხის ხმა შემოესმათ.

- გაკიყეთ, რინჯარები! - დაიძახა რთ-რთმა მასწინძებმა და ყვედა აქთ-იქით მიიძადა, თვზი კი ადგილზე მიაციოეს. დაბნულმა მათმ მასწინძებს მიბაძა.

უპასუხა კითხვებს

1. არის თუ არა აღწერილ სიტუაციაში ჩადენილი დანაშაული? დარღვევა? რატომ ფიქრობთ ასე?
2. თუ წინა შეკითხვაზე პასუხი დადებითია, ვინ მიგაჩნიათ თითოეულ სიტუაციაში დამნაშავედ/დამრღვევად?
3. თქვენი აზრით, რამ განაპირობა თითოეულ სიტუაციაში პერსონაჟის ქმედებები?
4. კანონის რომელი მუხლით უნდა დაისაჯოს დამნაშავე/დამრღვევი?
5. თქვენ რომ სამართალდამცველი იყოთ, კიდეც ვისი პასუხისმგებლობის საკითხის დაყენებას მოითხოვდით? რატომ?
6. ხომ არ ჩაგიდენიათ ქმედება, რომელიც ახლა შეიტყვეთ, რომ ადმინისტრაციული სამართალდარღვევაა?

დისკუსია

როგორ უნდა იმოქმედოს ადამიანმა, რომ დაიცვას თავი ადმინისტრაციული გადაცდომებისაგან?

შეჯამება

1. სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი წესრიგის, საკუთრების, მოქალაქეთა უფლებებისა და თავისუფლებების ხელშეწყობი ქმედება, ასევე დადგენილი წესის სანინაალმდეგო განზრახი ან გაუფრთხილებელი მოქმედება არის ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა. მას ადმინისტრაციული გადაცდომა ეწოდება.
2. ადმინისტრაციული გადაცდომის ჩამდენს ეკისრება ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობა.
3. ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა, თუ განმეორებული არ არის, იწვევს პირის დაჯარიმებას.

ლექსიკონი

ძალადობა – ადამიანის გაკონტროლებისა და დათრგუნვის საშუალება, რომელიც მოიცავს ემოციურ, სოციალურ, ეკონომიკურ, ფიზიკურ, სექსუალურ იძულებას, დათრგუნვას და ზიანს.

ძალადობა მოიცავს უკანონო ქმედებათა ყველა სახეს, გამოხატულს მუქარით ან ისეთი ქმედებით, რომელსაც შედეგად ქონების დაზიანება ან განადგურება, ანდა პიროვნების შეურაცხყოფა ან სიკვდილი მოჰყვება. */იურისპრუდენციაში მიღებული ზოგადი განმარტება/*

მსხვერპლი – ადამიანი, რომელმაც განიცადა ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, სექსუალური ძალადობა ან იძულება.

ფიზიკური ძალადობა – ძალადობის ფორმა,

§ 3.1. რა არის ძალადობა

თანამედროვე საზოგადოებაში ძალადობა ერთ-ერთი ყველაზე ფართოდ გავრცელებული და მწვავე პრობლემაა. ადამიანის ქმედება ძალადობად ითვლება იმ შემთხვევაში, თუ ის თრგუნავს სხვა ადამიანის ან ადამიანთა ჯგუფის თავისუფლებას, იწვევს ღირსების, საკუთრების ან კანონით მინიჭებული სხვა უფლებების შელახვას.

ძალადობა არ არის მხოლოდ განრისხების ან იმედგაცრუების პერიოდში/მომენტში მომხდარი განყენებული ინციდენტი. ძალადობა სისტემატურად განმეორებადი ქმედებაა. თითოეული შემთხვევა გამიზნულია მსხვერპლზე ძალაუფლებისა და კონტროლის განხორციელებისა და შენარჩუნებისთვის.

ძალადობრივად მიიჩნევა მხოლოდ ისეთი ფაქტი, რომლის დროსაც ერთდროულად არსებობს სამი კომპონენტი: **მსხვერპლი, მოძალადე (დამნაშავე) და თვით ქმედება.**

ძალადობა აზიანებს როგორც ზრდასრული ადამიანების, ისე ბავშვისა და მოზარდის ფსიქიკას, საფრთხეს უქმნის მათ სულიერ მდგომარეობას და ფიზიკურ განვითარებას. ხშირია შემთხვევები, მათ შორის სასწავლო დაწესებულებებში, როდესაც მოძალადედ ჯგუფი გვევლინება. მაგალითად, რამდენიმე მოზარდი ერთიანდება და უმცროსი ასაკის მოსწავლეების ფულს სძალავს.

ნებისმიერი ფორმის ძალადობა შეიძლება გადაიზარდოს კრიმინალში. ძალადობა ყველა ქვეყანაში, მათ შორის საქართველოშიც, კანონით აკრძალული და დასჯადი ქმედებაა. დაზარალებულს (მსხვერპლს) აქვს უფლება, ყოველმხრივ დაცული იყოს შესაბამისი სახელმწიფო ინსტიტუტების მეშვეობით.

ძალადობა ბავშვებზე და მოზარდებზე

გაეროს გენერალური მდივნის სამსახურის კვლევის მიხედვით „ბავშვების მიმართ ძალადობის შესახებ“ (2006 წლის ოქტომბერი) ბავშვებისა და მოზარდების მიმართ ძალადობის ფაქტებს ადგილი აქვს როგორც **ოჯახში**, ისე **სკოლაში** და სხვა სასწავლო თუ **სპეციალურ და სასჯელაღსრულების** დაწესებულებებში. ბავშვებზე მოძალადედ გვევლინებიან ოჯახის წევრები, მასწავლებლები, თანატოლები, სხვა ბავშვები (როგორც უფროსი, ისე უმცროსი ასაკის), ასევე მედია საშუალებები, რომლებიც ტელევიზიით ან ინტერნეტით აჩვენებენ ისეთ სიუჟეტებს, რომლითაც მოზარდებში შიშის გრძნობას და დამთრგუნველ ემოციებს იწვევენ.

ასეთი კვლევები იმ მიზნით ტარდება, რომ შესაძლებელი გახდეს ძალადობის ფაქტების გამოვლენა და მათ აცილებაზე ზრუნვა.

თუ ბავშვი ხანგრძლივად იყო ძალადობის მსხვერპლი, ზიანდება მისი ნერვული სისტემა, რაც აუარესებს მათ ემოციურ მდგომარეობას, აზროვნების უნარს, ქცევას და იწვევს დაავადებებს, ტრავმებს, სოციალურ პრობლემებს.

ძალადობის სახეები

ძალადობა შეიძლება იყოს ღია ან ფარული. ღია ძალადობის მაგალითია ფიზიკური შეურაცხყოფა, ფულის წართმევა (რეკეტი), საკუთრების განზრახ დაზიანება. ფარული ძალადობაა – მუქარა, დევნა, მოტყუება, დაბრალება.

ძალადობა შეიძლება განხორციელდეს: ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, ეკონომიკური, სექსუალური ან იძულების სახით.

სისხლისამართლებრივი დაცვის ობიექტია ადამიანის არა მხოლოდ ფიზიკური, არამედ **ფსიქიკური ხელშეუხებლობაც**, მისი სიმშვიდე და მყუდრო გარემოში ცხოვრების უფლება.

ფსიქოლოგიური ზენოლა დანაშაულია, თუ ის გამოიხატება ისეთი ქმედებით, როგორიცაა, მაგალითად, **მუქარა**

- სიცოცხლის ხელყოფასთან დაკავშირებით;
- ჯანმრთელობის დაზიანებასთან დაკავშირებით;
- ქონების განადგურებასთან დაკავშირებით.

მნიშვნელობა არა აქვს, რამდენად რეალურია მუქარა.

ვინც იმუქრება, შეიძლება სინამდვილეში არც აპირებდეს მის შესრულებას, მაგრამ თუ ის პირი, ვისაც ემუქრებიან, დაშინდა, მუქარის შესრულებას მოელის და განიცდის, მაშინ **დანაშაული ჩადენილად ითვლება**. მაგალითად, თუ ერთი მოსწავლე დაემუქრა მეორეს, რომ სკოლაში მისვლისას

რომელიც იწვევს ადამიანის სხეულის განადგურებას, დაზიანებას, დასახიჩრებას, ასევე, თავისუფლების უკანონო აღკვეთა ან სხვა ისეთი მოქმედება, რომელიც იწვევს ფიზიკურ ტკივილს ან ტანჯვას.

ფსიქოლოგიური

ძალადობა – ქმედება, რომელსაც ადამიანის სულიერი ან გონებრივი მდგომარეობისა და ფსიქიკისათვის ზიანის მიყენება შეუძლია ან იწვევს ადამიანის პატივისა და ღირსების შელახვას.

სექსუალური ძალადობა

– სქესობრივი კავშირი ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან მსხვერპლის უმწეობის გამოყენებით; სქესობრივი კავშირი ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება ან გარყვნილი ქმედება არასრულწლოვნის მიმართ.

ეკონომიკური ძალადობა

– ქმედება, რომელიც იწვევს საკვებით, საცხოვრებელი და ნორმალური განვითარების სხვა პირობებით უზრუნველყოფის, საკუთრებისა და შრომის უფლებების განხორციელების, აგრეთვე თანასაკუთრებაში არსებული ქონებით სარგებლობისა და კუთვნილი წილის განკარგვის უფლების შეზღუდვას.

იძულება – ადამიანის ნება-სურვილის სანინალმდეგოდ ფიზიკური ან ფსიქოლოგიური იძულება, შეასრულოს ან არ შეასრულოს მოქმედება, რომლის განხორციელება ან რომლისგან თავის შეკავება მისი უფლებაა.

მოძალადე – ადამიანი, რომელიც ძალადობრივ ქმედებებს ახორციელებს.

მსხვერპლი – პიროვნება, რომელმაც განიცადა ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, სექსუალური, ეკონომიკური ძალადობა ან იძულება.

აუცილებლად ფიზიკურად გაუსწორდებოდა, მას კი მუქარის შესრულების რეალური შიში გაუჩნდა და სკოლაში აღარ მივიდა, ითვლება, რომ **დანაშაული ჩადენილია**. არა აქვს მნიშვნელობა დამუქრება სიტყვიერია, წერილობითი თუ ვინმეს საშუალებით გადაცემული.

დანაშაულის სუბიექტია 14 წლის ასაკს მიღწეული მუქარის ამსრულებელი ნებისმიერი შერაცხადი ფიზიკური პირი.

კანონის მიხედვით ასევე ძალადობად ითვლება ნებისმიერი სახის **რასობრივი და რელიგიური დისკრიმინაცია**.

რატომ ხდებიან მოძალადეები

თითქმის ყველა მოძალადე, ამავე დროს, მსხვერპლიც არის და თითქმის ყველა მსხვერპლი პოტენციური მოძალადეა, ვინაიდან ძალადობამ მსხვერპლში შეიძლება გამოიწვიოს როგორც დამთრგუნველი შედეგები: შიში, სირცხვილის და უსუსურობის განცდა, თვითშეფასების დაქვეითება, დეპრესია, პიროვნული ჩაკეტილობა, საზოგადოებისაგან გარიყულობის განცდა, ასევე აგრესია, განრისხება, **სამაგიეროს გადახდის ან ზიანის მიყენების სურვილი**.

ადამიანების უმრავლესობა მათზე განხორციელებული ძალადობის ფაქტს მალავს, რითაც ხელს უწყობს მოძალადეს, კვლავ გაიმეოროს ძალადობრივი ქმედება.

ძალადობისაგან დაცვა

კანონი იცავს ძალადობისაგან ყველა მოქალაქეს, განსაკუთრებით ბავშვებს. სახელმწიფო ცდილობს დანერგოს ეფექტიანი სამართლებრივი მეთოდები ძალადობის ფაქტების გამოსავლენად და აღსაკვეთად.

ნებისმიერი ფორმის ძალადობა ადამიანის უფლებებს არღვევს და კანონის მიხედვით **განზრახი დანაშაულია**. ქმედების ძალადობად კვალიფიკაციისათვის **მნიშვნელობა არა აქვს** გამომწვევ **მოტივსა და მიზანს**, ისინი მხედველობაში მიღებული იქნება მხოლოდ სასჯელის განსაზღვრის დროს.

სამართალდამცველების მიერ **სისხლის სამართლებრივი მექანიზმების** გამოყენების **აუცილებლობა დგება** ძალადობის ისეთ შემთხვევებში, რომლებიც შეიცავენ სისხლის სამართლის დანაშაულის ნიშნებს, როგორიცაა:

- ფიზიკური ძალმომრეობა;
- მსხვერპლისათვის განზრახ მიყენებული სხეულის მძიმე დაზიანება;
- თავისუფლების უკანონო აღკვეთა;
- ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა, რომელმაც გამოიწვია ჯანმრთელობის სერიოზული მოშლა ან შრომისუნარიანობის მნიშვნელოვანი დაქვეითება და სხვ.

ძალადობის ამსრულებელი 14 წელს მიღწეული შერაცხადი პირი საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით ისჯება.

სამართალდამცველების მიერ **სამოქალაქო-სამართლებრივი მექანიზმები** გამოიყენება ოჯახში ან სხვა ტიპის ძალადობის შედეგად მიყენებული ზიანის ასანაზღაურებლად.

ძალადობის ფორმები

ძალადობის სახე	მაგალითი
ფიზიკური ძალადობა – ქმედება, რომელიც ადამიანის სხეულის დაზიანებას იწვევს.	ადამიანის ცემა, ხელისკვრა, ხელით, ფეხით, რაიმე ნივთით, ცივი ან ცეცხლსასროლი იარაღით ზიანის მიყენება, დასახიჩრება, თმის მოქაჩვა, ყურის აწევა, ხელის კვრა, საკუთრების ხელყოფა, ან განადგურება, ტკივილის მიყენება სხვადასხვა ნივთების გამოყენებით (წამება), სახლში გამოკეტვა, ძალის მიქსევა და სხვა.
ფსიქოლოგიური (ემოციური) ძალადობა – ქმედება, რომელიც ემოციურად თრგუნავს, პატივს ან ღირსებას უღახავს ადამიანს.	ერთი ადამიანის მიერ მეორეს მუდმივად დამცირება, კრიტიკა, დაჩაგვრა, დაშინება, ყვირილი, სიტყვიერი შეურაცხყოფა, უგულვებელყოფა, დაცინვა, გინება, აბუჩად აგდება, დაბრალება, მოტყუება, შანტაჟი, დამამცირებელი მეტსახელით მიმართვა, იძულება, შეკითხვების უპასუხოდ დატოვება, რაიმე მოქმედების შესრულების ან ახლობლებთან ურთიერთობის აკრძალვა, შეურაცხყოფელი ან მუქარის სატელეფონო შეტყობინებების და წერილების გაგზავნა, ყურადღების გამახვილება ადამიანის ფიზიკურ ან გონებრივ ნაკლზე.
სექსუალური ძალადობა – სექსობრივი კავშირი ან გარყვნილი ქმედება მსხვერპლის უმნეობის გამოყენებით.	სექსობრივი კავშირი იძულებით, მუქარით. სექსუალური ან გარყვნილი საუბარი, შეხება, პორნოგრაფიული ფილმების/სურათების ჩვენება, თვალთვალი.
ეკონომიკური ძალადობა – ქმედება, რომელიც იწვევს საცხოვრებელი პირობების, საკუთრებისა და შრომის უფლებების შეზღუდვას.	მუდმივად ფულის გამორთმევა, რეკეტი, საკვების, საცხოვრებელი პირობების, საკუთრებისა და შრომის უფლებების შეზღუდვა, ქონებით სარგებლობის უფლების შეზღუდვა. შრომის იძულება ანაზღაურების გარეშე.

გაეცანით წყაროებს:

სისხლის სამართლის კოდექსი

მუხლი 126. ძალადობა

1. სისტემატური ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა, რამაც დაზარალებულის ფიზიკური ან ფსიქიკური ტანჯვა გამოიწვია, მაგრამ არ მოჰყოლია ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ორ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთიდან სამ წლამდე.

მუხლი 150. იძულება

1. ადამიანისათვის ქმედების თავისუფლების უკანონო შეზღუდვა, ესე იგი მისი ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება, შეასრულოს ან არ შეასრულოს მოქმედება, რომლის განხორციელება ან რომლისაგან თავის შეკავება მის უფლებას წარმოადგენს, ანდა საკუთარ თავზე განიცადოს

თავისი ნება-სურვილის საწინააღმდეგო ზემოქმედება, ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

2. იგივე ქმედება, ჩადენილი წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვნის მიმართ, – ისჯება გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით თვრამეტ თვემდე.

მუხლი 151. მუქარა (28.04.2006. 2937)

სიცოცხლის მოსპობის ან ჯანმრთელობის დაზიანების ან/და ქონების განადგურების მუქარა, როდესაც იმას, ვისაც ემუქრებიან, გაუჩნდა მუქარის განხორციელების საფუძვლიანი შიში, ისჯება ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ასოციდან ასოთხმოდ საათამდე ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთ წლამდე“.

მუხლი 1421. რასობრივი დისკრიმინაცია

1. რასობრივი დისკრიმინაცია, ესე იგი ქმედება, ჩადენილი ეროვნული ან რასობრივი მტრობის ან განხეთქილების ჩამოგდების, ეროვნული პატივისა და ღირსების დამცირების მიზნით, აგრეთვე რასის, კანის ფერის, სოციალური კუთვნილების, ეროვნული ან ეთნიკური წარმომავლობის ნიშნით ადამიანის უფლებების პირდაპირი ან არაპირდაპირი შეზღუდვა, ანდა იმავე ნიშნით ადამიანისათვის უპირატესობის მინიჭება, ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.

კითხვები და დავალებები

1. იმსჯელეთ ჯანსაღი, არაძალადობრივი, უსაფრთხო გარემოს მნიშვნელობის შესახებ:
  - ა) სკოლაში;
  - ბ) ოჯახში;
  - გ) საზოგადოებაში.
2. რამდენად ხშირად ხდები ძალადობის მონაწილე? რომელი საერთო მახასიათებლები აქვს ამ ფაქტებს?
3. რომელი პიროვნული უნარები სჭირდება ადამიანს ძალადობისაგან თავის დაცვისათვის? რატომ?
4. რატომ მიმართავენ ადამიანები ძალადობას?
  - მონიშნე ან ჩანერე ცხრილში მიზეზი, რომელიც შენი აზრით განაპირობებს ძალადობრივ ქცევას.
  - იმსჯელეთ, როგორ შეიძლება საზოგადოებამ დაიწყოს ძალადობის პრევენცია?

მიზანი, რატომ მიმართავენ აღამიანები კალაღობას	პოტენციალი
ცდილობენ, დაამტკიცონ საკუთარი უპირატესობა	
ამ გზით საზოგადოებაში ადგილის დამკვიდრება სურთ	
სურთ დაფარონ საკუთარი შიში სხვების მიმართ	
ვერ აცნობიერებენ, რომ მათი ქმედება ძალადობაა	
ფსიქიკა ტრავმირებული აქვთ, მანამდე ძალადობის მსხვერპლი თვითონ იყვნენ და ამით საკუთარი განცდების კომპენსაციას ახდენენ	
ძალადობრივ გარემოში აღიზარდა და ასეთი ქცევა ნორმალურად მიაჩნია	
ცხოვრობს გარემოში, სადაც საზოგადოებისთვის ასეთი ქცევა და ძალადობა მისაღები და ჩვეულებრივია	
სხვა -----	

5. რატომ არ ხდება მსხვერპლის მიერ ძალადობის გამჟღავნება?

6. როგორ უნდა დააღწიოს მსხვერპლმა ძალადობას თავი?

გაეცანით ძალადობის დაფარვასთან დაკავშირებით ქვემოთ მოყვანილ მიზეზებს. იმუშავეთ ჯგუფებში და მიეცით რეკომენდაცია მსხვერპლს, რომელსაც სხვადასხვა მიზეზის გამო უჭირს გაამჟღავნოს ძალადობის ფაქტი, როგორ შეუძლია დაძლიოს პრობლემა. შეადარეთ სხვადასხვა ჯგუფის რეკომენდაციები და არგუმენტები და იმსჯელეთ **მათ რეალურობასა და განხორციელების შესაძლებლობაზე**.

მსხვერპლი არ ამჟღავნებს მის მიმართ კალაღობის შესახებ, ვინაიდან:
1. ეშინია, რომ აღიარებას უარესი ძალადობა მოჰყვება
2. მოძალადეზე ეკონომიკურად არის დამოკიდებული, უსახსროდ დარჩენა და გაჭირვება აშინებს
3. რცხვენია ძალადობის ფაქტის გახმაურება
4. მოძალადეს „ეკედლება“, რადგან ფიქრობს, რომ მისი მფარველობა უარესი მოძალადისაგან დაიფარავს
5. ძალადობას შეეჩვევია. მას ყოველთვის ჩაგრავდნენ და „ნორმალურ“ ქმედებად მიაჩნია
6. გაოგნებულია, არ იცის როგორ მოიქცეს

7. ვის უნდა მიმართოს მოსწავლემ დასახმარებლად, თუ ფიქრობს, რომ მას ჩაგრავენ, აშინებენ ან აბუჩად იგდებენ:

- ა) სკოლაში უფროსკლასელები?
- ბ) ქუჩაში მეზობელი ბიჭები?
- გ) სახლში უფროსი ძმა?
- დ) მასწავლებელი?

8. როგორ უნდა მოიქცეს საზოგადოება, თუ ცნობილია (დამტკიცებულია), რომ პიროვნების მიმართ განხორციელდა ძალადობა?

9. რა უნდა გაკეთდეს საზოგადოების მხრიდან არაძალადობრივი გარემოს შექმნისა და შენარჩუნებისათვის?

დავალება 1. ჯგუფებში ნაიკითხეთ ქვემოთ მოყვანილი სიტუაციები და თითოეული მათგანის შემთხვევაში იმსჯელეთ:

- ადგილი აქვს თუ არა ძალადობას?
- რა სახის ძალადობაა?
- თქვენი აზრით, უნდა დაისაჯოს თუ არა მოძალადე?
- ვის უნდა მიმართოს ძალადობის მსხვერპლმა დახმარებისათვის, თუ ძალადობა ხდება:

- ა) ქუჩაში;
- ბ) სკოლაში;
- გ) სახლში;
- დ) საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილას.

სიტუაციები

1. ნიკა რამდენიმე წლის განმავლობაში უყვოდა ძაღლს, რომელიც მუდმივად ბიჭმა მოყვანა იმ მიზეზით, რომ მის ჩაქვს დასდევდა.

2. ნაწოლი ოჯახი ხელმოკლე ცხოვრობს. მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად მშობლები სწავლარგან-როთ სპეციალურ სკოლაში. ნაწოლი მოხუცებული ბებიასთან დაწოვს. ბებიას ჰყვარს მხოლოდ მისი ჯანმრთელობისათვის საჭირო მედიკამენტებს და საკვებს ჰყვარს, ნაწოლისათვის საჭირო ჰიგიენურ საშუალებებს და ცხელებისა და ყველაფერს. ნაწოლი თავს დათრგუნს გრძნობს.

3. უფროსი კლასი მუდმივად დავითს ყოველთვის შინაური ცხოველის ან მუცლის-მკურნალობის ფიქრის ჰყვარს. ნაწოლით მიმართავს, რაზეც იქ მოკლე ბიჭები ქიდიობენ. ეს დავითს ძალიან ადვილად დასწავლავს.

4. ნინოს მუსიკის მასწავლებელი უყვარს და ყოველთვის იმ მოსწავლეებს, რომლებმაც დაუბნა, ყურადღებას უთმობს. ამის გამო ნინო გაკეთილებს გაცდენს დაინს.

5. ბიჭები კლასში ფეხბურთს თამაშობენ და ბურთს მუდმივად მანქანას განზრახს ურთიერ-მე. მანქანის მფლობელი ემოციური პიროვნებაა და ადვილად ყურადღებას უთმობს. ბიჭებმა იცნა, რომ მას ამ დროს ეს ბიჭები და თვინ, რომ მისი გაზრდა „ჩრდილს განსწავლავს“. მანქანა ბიჭებს რამდენჯერმე მისცა მისივე, მანქანა მათ ეს არაფერად ჩააგდეს, ვინაიდან მანქანა რევირები ახად-ისებდა. ერთხელ, ერთმა ბიჭმა მკორს თვინით ანიშნა და მოხსუბარ მანქანა ბურთი სხეში მოარწყა. მან დარწმუნდა ყველაფერს და ასევეცხე დაეცა. „შემთხვევით მოგვხვდა“ – სიცილი დაიწყო ბიჭებმა.

6. ჰირვედი თოვლით გახარებულმა ბავშვებმა ქუჩაში გუნდაობა დაიწყეს. მოულოდნელად, ავტობუსიდან ჩამოძვრულ მგზავრს გუნდა თვალში მოხვდა და დაზარადა.

7. ბავთონი ზურაბი ხშირად თვრება. შეძლეე ჯი, ყველა მკზობელს უნდაწური სიყვეებით მიძართავს და აგენებს. მორე დღეს ის ამბობს, რომ არაფერი ახსოვს და ყველა მკზობელს ბოდიშს უხდის, თუ რაიმე აწყენინა.

8. ნინო თავს უგუდებეეყოფიდად გრძნობს. მას მშობლებისგან ყურადღება, ზრუნვა, სიბბო ენაცრება. ჰირიქით, მას აიძუებენ სუპრამარეეოთან იმათხოვროს, შეძლეე ჯი, ფუდს ისე ართმევს, რომ ნაყინის ყიღვის უფებახსაე არ აძლევენ.

9. ახაე თანახდასეე ვაჟს გოგონები ინეერნეეოთ მუქარის წერიებს უგზავნიან.

10. ნონას სადარბაზოში ხშირად დგანან უბნის ბიჭები, რომლებიც მას ყოველ გაედაზე მობიღურ ცედეფონს სთხოვენ და ანგარიშის ამონურკამდე საუბრობენ. ამის გაბო, ნონა, საწამ კზოში ჩავიღოდეს, სადარბაზოს ფრთხიდად ათეადიერებს.

დისკუსია

არსებობს მოსაზრება, რომ ძალადობა იყო, არის და ყოველთვის იქნება. მისგან საზოგადოების „განკურნება“ შეუძლებელია. თქვენ რას ფიქრობთ?

შეჯამება

1. ძალადობას ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც ერთი ადამიანი ან ადამიანთა ჯგუფი თავის ძალას და მდგომარეობას იყენებს იმისათვის, რომ წინასწარ განზრახვით სხვა პირს ზიანი მიაყენოს.
2. ნებისმიერი ფორმის ძალადობამ შეიძლება საფრთხე შეუქმნას ადამიანის სიცოცხლეს, ფიზიკურ თუ ფსიქოლოგიურ ჯანმრთელობას და კარიერას.

ლექსიკონი

ბულინგი (ჩაგვრა)

– ფიზიკური და/ან ფსიქოლოგიური ტერორი, რომელიც ხორციელდება განსაზღვრული მიზნის გარეშე.

მუქარა – (დასჯადია სსკ 151-ე მუხლით) იგი უნდა გამოიხატებოდეს სიცოცხლის მოსპობის, ჯანმრთელობის დაზიანების ან ქონების განადგურების მუქარაში. მუქარა გადაიცემა სიტყვიერად, ტელეფონით, წერილით.

შანტაჟი – პირის იძულება შეასრულოს ან არ შეასრულოს რაიმე მოქმედება მისთვის ან მისი ახლობლებისათვის სახელის გამტეხი ან სხვა საზიანო ცნობების გახმაურების მუქარით.

§ 3.2. მოზარდი და ძალადობა

მოზარდებს ძალადობასთან შეხება სხვადასხვა სოციალურ გარემოში უხდებათ – ოჯახში, სკოლაში, ეზოში, ქუჩაში, საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში. ასევე, ძალადობის შესახებ ინფორმაციას იღებენ მხატვრული თუ დოკუმენტური ფილმებით, მასმედიის საშუალებებით, განსაკუთრებით კი ინტერნეტით, რომლითაც ყოველდღიურად მოზარდების ძალადობაზე უამრავი ვიდეო მასალა ვრცელდება.

ბავშვების მიმართ ძალადობა მათი კანონმდებლობით აღიარებული და გარანტირებული უფლებების ხელყოფაა, შესაბამისად დასჯადია.

ძალადობა სკოლაში

სკოლაში მოზარდებს შორის ძალადობა ერთ-ერთი მწვავე პრობლემაა. დაძაბული ურთიერთობების ჩამოყალიბებას ხელს უწყობს მათი ასაკობრივ-ფსიქოლოგიური თავისებურებები, ცხოვრების სტილი და გატაცებები, სხვადასხვა დაჯგუფებებში გაერთიანება, საკუთარი უპირატესობის დამტკიცების სურვილი.

მოზარდების მიერ სხვადასხვა ქვეყნებში ჩადენილი ძალადობრივი ქმედებები ერთმანეთის მსგავსია და გამოხატულია ფიზიკური, ეკონომიკური, სექსუალური ან ემოციური ფორმით, რომელთაც ზოგჯერ ტრაგიკული დასასრული მოსდევს.

საზოგადოების წარმოდგენის შექმნა საგანმანათლებლო და აღმზრდელობით დაწესებულებებში არსებულ ძალადობაზე ძირითადად მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით ხდება. ისინი ყურადღებას ამახვილებენ ძირითადად ტერორისტების მიერ სკოლასა თუ ბანაკში ატეხილ სროლასა და მასობრივ მკვლელობებზე. საბედნიეროდ, ამგვარი ტრაგიკული სიტუაციები საკმაოდ იშვიათია. უფრო ხშირია ძალადობის ე.წ. „მსუბუქი“ ფორმები, რომელთაც საზოგადოება არ იცნობს. ამ ძალადობას მოზარდები ძირითადად სასწავლო პროცესის დასრულების შემდეგ სკოლის ეზოებსა და მიმდებარე ტერიტორიებზე სჩადიან. ზოგჯერ ასეთ ფაქტებს სასწავლო დაწესებულებისათვის ჩვეულ მოვლენად მიიჩნევენ და შემწყნარებლურად ეკიდებიან, თუმცა ბევრი ბავშვისათვის ეს რთული და მტკივნეული თემაა. მათ თავი დაჩაგრულად მიაჩნიათ უფროსი ასაკის მოსწავლის, მასწავლებლების თუ რომელიმე დაჯგუფების მხრიდან.

სკოლებში განსაკუთრებით აქტუალურია ე.წ. **ბულინგის (bullying)** მოვლენა ანუ **თანატოლებს შორის ჩაგვრა**. ბულინგს დაშინებისა და დამორჩილების მიზნით იყენებენ. ის გავრცელებულია როგორც ვაჟებში, ისე გოგონებში. ნებისმიერი ასაკის ბავშვი შეიძლება გახდეს როგორც ბულინგის მსხვერპლი, ისე მისი ინიციატორი. ბულინგს გამოხატვის სხვადასხვა ფორმა აქვს.

რა არის ბულინგი

ბულინგად მიჩნეულია სიტყვიერი ზემოქმედებით ფსიქიკური ჯანმრთელობისათვის საზიანო მდგომარეობების პროვოცირება – დამცირება, მუქარა, დაშინება, დაბრალება, დაცინვა, იგნორირება, ინტერესების გაუთვალისწინებლობა და სხვა.

ბულინგის **მსხვერპლი** ხშირად ხდება ბავშვი, რომელიც სხვა სკოლიდან არის გადმოსული ან რაიმე ნიშნით გამორჩეულია.

ხშირია მოზარდების მიერ თანატოლების შანტაჟი და იძულება, რომ მან შეასრულოს ან არ შეასრულოს რაიმე მოქმედება, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას ემუქრებიან, რომ გაახმაურებენ ცნობებს, რომლითაც მას სახელი გაუტყდება ან სხვაგვარი ზიანი მიაღებება.

ბევრმა მოზარდმა არ იცის, რომ სკოლაში თანატოლებისაგან შექმნილი დისკომფორტი, ნორმალური მოვლენა არ არის და ეს ბულინგია. მან არც ის იცის, ვის შეიძლება მიმართოს დასახმარებლად.

ბულინგი ყოველთვის აგრესიულად არ ხორციელდება, მოძალადეები ზოგჯერ მიმართავენ ზემოქმედების შეფარულ ან „ხუმრობის სტილს“. მაგრამ, თუ მსხვერპლი თავდაცვაზე გადადის, ბულინგს თან სდევს კონფლიქტი, ჩხუბი, შეიარაღებული ინციდენტიც კი.

მოზარდი, რომელმაც ბულინგი გამოსცადა, ცდილობს თანატოლებთან შედარებით შეუმჩნეველი იყოს, რომ **აგრესიას თავი დააღწიოს**. ხშირად ის შესვენებებზე საკლასო ოთახში რჩება, გაურბის საზოგადოებრივ ღონისძიებებს, თავს არიდებს ბუფეტში, სპორტულ დარბაზში თუ საპირფარეოში შესვლას, სკოლაში წასვლისას და სკოლიდან წამოსვლისას ცდილობს მოსწავლეების დიდ ჯგუფს ამოეფაროს. ასეთი ბავშვი შეიძლება ხანგრძლივი დროის განმავლობაში განიცდიდეს მუდმივ შიშს, რაც აზიანებს მის ფსიქიკას. ამის შედეგად სწავლას გულს ვეღარ უდებს.

ფსიქიკური ტრავმა შეიძლება იმ ბავშვებმაც მიიღონ, რომლებიც ძალადობის უშუალო მსხვერპლი არ არიან, მაგრამ ბულინგის ფაქტს შეესწრნენ და ემინიათ, რომ შემდეგში თავად არ გახდნენ მსხვერპლი.

რატომ ავლენს მოზარდი თანატოლის მიმართ აგრესიას

მოზარდი, რომელიც მიდრეკილია ძალადობისაკენ, მუდმივად ცდილობს უფროსად და ძლიერად გამოიყურებოდეს. ის ხშირად ეუხეშება მასწავლებლებს, მშობლებს, საკუთარ დაძმას, თანატოლებს. ყოველდღიურ ურთიერთობებში თუ თამაშებში ძალისა და სისასტიკის დემონსტრირებას ახდენს. ის არასოდეს იცავს წესებს, არ აქვს დანაშაულის გრძნობა, სხვისი განცდების გაგების უნარი და მუდმივად აქვს სხვებზე მბრძანებლობის სურვილი. თუმცა, ამავე დროს ემინია, რომ თავად არ დაამცირონ. ამიტომ ის სულ დაძაბულია და ემოციებს ვერ მართავს, კონფლიქტის გადასაჭრელად კი ძალისმიერ გზას ირჩევს. თუ ძალადობრივი გზით წარმატებას ვერ მიაღწია, ჩაკეტილი და ნაკლებ კონტაქტური ხდება. **ასეთ მოზარდებს სხვა-**

ნაირად არ შეუძლიათ თავის დამკვიდრება და თვითრეალიზება. ვინაიდან მათმა უმეტესობამ თვითონ განიცადა ჩაგვრა, მათი საქციელი გაუწონასწორებელი და უკონტროლოა. ისინი ძირითადად ფიზიკურად სუსტ, შემოქმედ და მონესრიგებულ ბავშვებს მტრობენ, რადგან თვითონ ეს თვისებები არ გააჩნიათ.

მოზარდები ხშირად უყურებენ ფილმებს ან რეპორტაჟებს ომზე, ძალადობაზე, აგრესიაზე. ეს ხელს უწყობს მათ მიერ „ძალადობრივი ქცევების დასწავლას“. მათ უყალიბდებათ აზრი, რომ თვითდამკვიდრება ადვილად შეიძლება ძალისმიერი გზით. მაგრამ, ხდება პირიქითაც – ისინი დაშინდებიან და მსხვერპლად ყოფნას შეეგუებიან.

როგორია გარემოს დამოკიდებულება ძალადობის მიმართ

ძალადობისაკენ მიდრეკილ ბავშვებთან კონტაქტს თანატოლები ერიდებიან, პატივს არ სცემენ, მათი ეშინიათ. არიან ისეთი მოზარდები, რომლებიც მათთან „თავდაცვის“ მიზნით მეგობრობენ, ფიქრობენ, რომ თუ მოძალადის კეთილგანწყობას მოიპოვებენ, მისი ან სხვა მოძალადის აგრესიისაგან უფრო დაცული იქნებიან.

მსოფლიოს არაერთი **სკოლა ებრძვის ბულინგს**. ადმინისტრაცია ცდილობს შექმნას უსაფრთხო, დაცული სასწავლო გარემო, პრევენციული ღონისძიებებით შეამციროს მოზარდების აგრესია: მიმართავენ სხვადასხვა ფსიქოლოგიურ და სამართლებრივ პროგრამებს, სამართალდამცველების ჩართვას. ეს ღონისძიებები უშედეგო იქნება, თუ ძალადობას სასკოლო საზოგადოების თითოეული წევრი – მსხვერპლი, თვითმხილველი, თანაკლასელი, მასწავლებელი ერთობლივად არ დაუპირისპირდება. ეს პრობლემა სკოლაში არ მთავრდება: ბულინგის ინიციატორი მოსწავლეები აგრესიულობის დემონსტრირებას მოზრდილობის ასაკშიც აგრძელებენ და ხშირად კრიმინალური ცხოვრების გზას ირჩევენ.

სამართლებრივი რეგულირება:

არასრულწლოვანთა ძალადობრივ ქმედებებში არის სხვადასხვა ტიპის დანაშაულის ნიშნები. აქედან გამომდინარე, ისინი ისჯება და რეგულირდება შესაბამისი კანონებით:

- ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსით;
- სისხლის სამართლის კოდექსით;
- კანონით იარაღის შესახებ;
- კანონით პოლიციის შესახებ;
- ძალადობისაგან ბავშვთა დაცვის რეფერალით;

სკოლის **შინაგანაწესები და მასწავლებლისა და მოსწავლის ეთიკის კოდექსები** განიხილავს სახდელებს, რომელიც მოქმედებს მოსწავლის ან მასწავლებლის მხრიდან ძალადობის, ფიზიკური დასჯის და იძულების შემთხვევაში.

ძალადობის მსხვერპლთა დასახმარებლად საქართველოში არსებობს არასამთავრობო ორგანიზაციები და საკონსულტაციო ცენტრები. თუმცა ძალიან იშვიათია ისეთი ადამიანი, ვინც თავის პრობლემას ამხელს და კონსულტაციისათვის ამგვარ დაწესებულებას მიმართავს. ასევე მცირეა ძალადობის იმ მსხვერპლთა ან თვითმხილველთა რაოდენობა, რომელიც დახმარებისათვის სამართალდამცველებს მიმართავს. მოსახლეობის ასეთი დამოკიდებულება ძალადობის პრევენციაზე უარყოფით გავლენას ახდენს.

გაეცანით წყაროებს:

წყარო 1. „ეროვნული კვლევა საქართველოს სკოლებში ძალადობის შესახებ“

2007 წ. განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო. გაეროს ბავშვთა ფონდი.

მიზანი: ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში ძალადობის ფორმებისა და გავრცელების დადგენა და, შესაბამისად, სკოლაში ძალადობის პრობლემის მასშტაბის განსაზღვრა.

გამოიკითხა 1300 მოსწავლე საქართველოს 93 (თბილისის 33 და რეგიონების 60) სკოლიდან. კვლევის ძირითადი დასკვნებია:

- სკოლის მოსწავლეთა უდიდესი ნაწილი სკოლაში თავს უსაფრთხოდ გრძნობს (77%);
- სკოლის მოსწავლეთა უდიდეს ნაწილს სკოლის მიმართ პოზიტიური დამოკიდებულება აქვს (67%);
- სკოლის მოსწავლეთა მცირე ნაწილი აღნიშნავს, რომ გასული წლის განმავლობაში ყოფილა სკოლის და მის მიმდებარე ტერიტორიაზე განხორციელებული ძალადობის მსხვერპლი.

თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ძალადობის უდიდესი ნაწილი მსუბუქ ფორმებზე მოდის. კერძოდ, მოსწავლეთა 47,1 % აცხადებს, რომ ყოფილა ფიზიკური ძალადობის მსხვერპლი. აქედან ძირითადად ფიქსირდება ძალადობის შემდეგი ფორმები: დარტყმა 20,5%; ყურის აწევა: 17,4%; თმის მოქაჩვა: 17,2%; რაიმე ტკივილის მიყენება 13.2%; თავზე ან სახეში გარტყმა: 10.3%; ხელის კვრა: 9.5%. ბასრი საგნით დაჭრა: 0.5%; რაიმე საშინის დაძალება: 2.0%; დაბმა: 0.4%

სიტუაცია 1

შემთხვევა სკოლის ეზოში

სკოლის ეზოში ბიჭები ერთმანეთს ვეცლისძეობით ეჯიბრებოდნენ. მოულოდნელად გახანგრძლივებული ჯგუფის აღმზრდელმა ეზოში ბავშვები გამოიყვანა. ნიკა მძიმართულების შეწყვეტა ვერ შეძლო და პაქარა გოგონას დაუჯახა, რომელიც წაიქცა და თავი გაიფხრა. ბიჭი ძაღიან შესუსდა. აღშოთოებული და შეშინებული აღმზრდელი ბიჭებს გაუბრუნდა: ამ ეზოში ვეცლისძეობით სიარული არ შეიძლება, როგორ გაბედოთ შემოსვლა! ნიკამ მოუთითა იქვე მდგომ ღამაზე, რომელიც შესობიდან სმაურზე გამოვიდა, – „ეს იქნა ვეცლისძეობა“. მას მეგობრებმაც აუბეს მხარი: – რამდენჯერ გთხოვთ, რომ სკოლის ეზოში ვეცლისძეობით არ შემოსვიდეთ. ღამა გაოცდა, ნიკას სჩქიდი მას ჯერ სუბრობა ეგონა, შემდეგ თავის მართება სცადა – „მე არატერ შუაში ვარ“. მაგრამ ბიჭები სმის ამოღების სმუალებას არ აძევედნენ.

აღმზრდელი ღამას ქვეყამ აღაშოთა:

– „მოინანიო მანის, შესე გამო ბავშვებ თავი გაიფხრა!“ – საყვედურით მიმართა მას ბიჭს.

სიყუაცია კიდევ უფრო დაიძაბა, როცა სკოლის ექიმმა სასწრაფო სამედიცინო დახმარება და დირექტორი გამოიძახა, მანდაცურმა კი შემთხვევის შესახებ სპაჯროლო ჰოციციას შეაყობინა.

ნიკას მეგობრები ღამაზე ზენოდას ახდენდნენ და ემოქრობოდნენ:

– თუ არ აღიარებ, მაგრად გვეძო!

ღამას ცრემლი მოერიდა.

– „გაიქეცი, სანამ პაჯროლი მოვა!“ – ურჩია მას ნიკამ...

უპასუხაო კითხვებს

- შეაფასეთ აღწერილი სიტუაცია. არის მასში ძალადობის ნიშნები? პასუხი დაასაბუთეთ.
- თქვენ როგორ იმოქმედებდით მოცემულ შემთხვევაში:
  - ა) ლამას ადგილზე რომ ყოფილიყავით?
  - ბ) ნიკას ადგილზე რომ ყოფილიყავით?
- რა უნდა გააკეთოს იქ მყოფმა საზოგადოებამ, რომ კონფლიქტი ლამასათვის სადამსჯელო ღონისძიების შეფარდებით არ დასრულდეს?

სიტუაცია 2 რომელი სტრატეგიაა უკეთესი

თამაზს სხეზე თანდაყოლილი დიდი ღაჭა აქვს. ამის გამო ზოგიერთი თანატოლი სწრაფად დას-
ციანს. რამდენიმე ბიჭი კი ცოცხაზე ხელს უწყაზუნებს. ბოლო დროს ასეთი ფაქტები სისტემატური გახდა.

თამაზის უფროსმა დამ რომ ამ ფაქტის შესახებ შეიფიცო, ძმას ურჩია, არ აზავციო ასეთ „თავსედე-
ბს“ და ყველას „ვასუხი დაუბრუნოს“. თამაზი ასეც მოიქცა და თანატოლებს ხელი გაართვა. მისმა
ქმედებამ გავლენა და სისასაციო გამოიწვია: თამაზს რამდენიმე ბიჭი შემოესია და სცემა.

იქნას დამრიგებელი თამაზის საქციელმა გააოცა და ურჩია, რომ შემდგომში ყურადღება არ მი-
აქციოს თანატოლების მსგავს გამოწვევას, ღირსეულად მოითმინოს, ვინაიდან მათ მანერ მობზნრდებათ
და თავს დაანებებენ.

უფროსიკანკელმა მესობედმა კი თამაზს სხვა რჩევა მისცა: შიში არ შეგამჩნიონ, ყველა სუსტის და-
ჩავკრას ცდილობს. შეეცადე დაანახო, რომ საკუთარ თავში დარწმუნებული ხარ და კრატერს გავიბე-
დავენ. თვანი გაუსწორე მათ და წყნარად, მავრამ დაბეჯითობით უთხარი: „აღარ გაბედო! მე არ მომ-
წონს, როცა სხეზე მესებიან, ყურადღება არ მიმეცემა მათ რეპეიებს და უსიყვოდ გაბრუნდი. ნახავ,
რომ აღარავინ შეგეხება“.

დედამ კი თამაზს ურჩია, ინციდენტისთანავე თავდაცვისა და მოძანადე თანატოლებების დასვის
მიზნით მანდატური ან ჰოციფიის ჰაწროუდი გამოქანებისა და ფაქტის შესახებ ეწნობებისა.

უპასუხეთ კითხვებს

- რომელი რჩევა მიგაჩნიათ მართებულიად? რატომ?
- როგორ მოიქცევით, თუ იქნები შენი თანაკლასელის მიმართ ძალადობის შემსწრე?

სიტუაცია 3 დათა და მისი „დამაშაშები“

დათა სკოლაში ერთ-ერთი „ჰოპუნარუდი“ ბიჭია, მას ყველა იცნობს, ყველა ანგარიშს უწევს. დათას
ადვილად შეუძლია სხვებზე ზეგავლენის მოხდენა. ის სწრაფად მოსწავლეებს დასციანს. დაცნობის მიზეზი
ნებისმიერი რამ შეიძლება იყოს: ვიღაც დაბანია ან მანდადი, მსუქანია ან გამხდარი, ღარიბია ან მდი-
დარი, წყნარია, ჭკვიანია, წითურია ან შავგრემანი, დიდი ჩანთა აქვს ან უჩანთოდ დიდის და სხვა.

დათას მუდმივად თან ახლავს რამდენიმე მეგობარი. ისინი მის ქიდიას მხარს უბამენ და ძანადობის
ეფექტს აძდიორებენ. ბავშვებს დათას ჯგუფის ემინათ და მათთან კონცატეს თავს არიდებენ.

გარდა ამისა, დათას მეგობრები, ე.წ. „თანამეძნეები“, უმცროსიკანკელს ზუფუფის ფულს სძანავენ -
ემუქრებიან, დათას სჭირდება და თუ არ მომცემ, ხომ იყი, რაც მოგივაო. ბავშვები ფულს ნებით იხდიან
და ფაქტებს არ ანმაურებენ.

ბოლო დროს დათას ჯგუფმა ბავშვებს სახეიდან ძვირფასი ნივთების მოცანა მოსთხოვა. როდესაც
ერთმა მე-7 იქანკელმა ბიჭმა უარი უთხრა და გაათრთხილა, რომ მშობლებს და მასწავლებელს შეაფიცო-
ბინებდა, მათ ირონიულად ჩაიციანს: - „არ გავივით ეს სრიკი, დათას ისეთი „ბიძა ჰაწრონობს“, რომ ის
ხელშეუხებელია“.

უპასუხეთ კითხვებს

- არის თუ არა სიტუაციამი ძალადობა? პასუხი დაასაბუთეთ არგუმენტებით.
- როგორ იმოქმედებდით, თქვენ რომ ამ სკოლის მოსწავლე იყოთ?
- როგორ შეაფასებთ მე-7 კლასელი ბიჭის საქციელს? თქვენ რას ურჩევდით, როგორ იმოქმედოს მსგავს შემთხვევაში?

სიტუაცია 4 ველოსიპედი

ღამას დიდი ხნის ოცნება აუსრულდა - მამამ ველოსიპედი შეუძინა, მავრამ მისით სარგებლობის
სამუდება არ იქევა - დაინახავენ თუ არა ეზოს ბიჭები ღამას ველოსიპედით, გასაქანს არ აძევენ
და თითო წრის დარწყმას სთხოვენ. შემდეგ კი ის გადადის ველოსიპედი ხეიდან ხელში, რომ ყურადღე-
ბას არავინ აქევეს მისი ჰაწრონის ჰროფესეს, რომ მასაც უნდა სიარნობა. ზოგჯერ კი სახეში აკითხავენ
ველოსიპედის სათხოვნელად და სახეში შეგანასაც არ ანებებენ.

უპასუხეთ კითხვებს

- არის თუ არა სიტუაციაში ძალადობის ფაქტი?
- როგორ უნდა იმოქმედოს ლაშამ?

კითხვები და დავალებები

1. მოიყვანე შენთვის ცნობილი ძალადობრივი ფაქტების მაგალითები. ჯგუფებში იმსჯელეთ, როგორ შეიძლება თითოეული მათგანის თავიდან აცილება?
2. გაეცანი წყაროს – „ეროვნული კვლევა საქართველოს სკოლებში ძალადობის შესახებ“ და შენი სკოლის მაგალითზე შეაფასე, რამდენად რეალურად ასახავს დღევანდელ მდგომარეობას.
3. როგორ ფიქრობ, შესაძლებელია თუ არა, არსებობდეს სკოლა ძალადობის გარეშე? რა არის საჭირო ამისათვის?
4. შენი აზრით, ეფექტურია თუ არა სკოლებში ბავშვების მიმართ ძალადობის პრევენციისთვის გატარებული ღონისძიებები? რატომ?
5. რა დამატებითი ღონისძიებებია შესაძლებელი სკოლებში ძალადობის პრევენციისათვის?
6. დავალება:

განანილდით 3 ჯგუფად და იმუშავეთ თქვენთვის განსაზღვრული სეგმენტის მიხედვით ქვემოთ მოცემულ სქემაზე „ძალადობა მოზარდებში“:

I ჯგუფი – ძალადობა სკოლაში;

II ჯგუფი – ძალადობა ქუჩაში;

III ჯგუფი – ძალადობა თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში.

თითოეულმა ჯგუფმა სამუშაოს დასრულების შემდეგ წარუდგინეთ ნამუშევარი კლასს.

შეაჯამეთ:

- რა უწყობს ხელს მოზარდებში ძალადობას?
- როგორ შეიძლება ამ პრობლემის გადაჭრა?
- ვის ეკისრება პასუხისმგებლობა სკოლაში ძალადობის აღკვეთაზე? საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში?
- რამდენად რთულია საზოგადოებაში ადგილის დამკვიდრება ადამიანისათვის, რომელიც ძალადობის მსხვერპლია? რა შეიძლება გაკეთდეს, რომ მათ დავეხმაროთ?
- როგორ უნდა მოიქცეს ძალადობის თვითმხილველი პიროვნება?

დისკუსია

არსებობს აზრი, რომ „ძალადობა მოზარდებში ყოველთვის იყო, არის და იქნება. შეუძლებელია მისი აღმოფხვრა“. თქვენ რას ფიქრობთ ამ საკითხის შესახებ?

შეჯამება

1. ძალადობის შედეგები ხანგრძლივად რჩება და აზიანებს როგორც ცალკეულ პიროვნებებს, ისე საზოგადოებას.
2. სახელმწიფო და კანონი ზრუნავს, რომ მოზარდები უსაფრთხო გარემოში ცხოვრობდნენ და სწავლობდნენ.

ლექსიკონი

ოჯახში ძალადობა –

ოჯახის ერთი წევრის მიერ მეორის კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევა ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, ეკონომიკური, სექსუალური ძალადობით ან იძულებით.

კონსტიტუციური

უფლებები და

თავისუფლებები – ყველა

ის უფლება, რომელიც გარანტირებულია საქართველოს კონსტიტუციით. კანონის წინაშე თანასწორობა; სიცოცხლის უფლება; თავისუფალი განვითარების უფლება; პატივისა და ღირსების ხელშეუვალობა, ადამიანის წამების, არაჰუმანური, სასტიკი ან პატივისა და ღირსების შემლახველი მოპყრობის დაუშვებლობა; თავისუფლების აღკვეთა ან პირადი თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვის დაუშვებლობა; სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობისა და რწმენის თავისუფლება; საკუთრებისა და მემკვიდრეობის უფლება; განათლების მიღების უფლება და სხვა.

ოჯახური ძალადობის

მსხვერპლი – ოჯახის წევრი, რომელმაც

§ 3.3. ოჯახში ძალადობა

რას ნიშნავს ოჯახში ძალადობა

ოჯახი ის ბუნებრივი გარემოა, რომელშიც მისი წევრები ყველაზე უფრო დაცულად და კომფორტულად გრძნობენ თავს. თუმცა, არსებობენ ადამიანები, მათ შორის ბავშვებიც, ვისთვისაც ოჯახი უსაფრთხო ადგილი არ არის.

ოჯახში ძალადობა გულისხმობს ოჯახის ერთი წევრის მიერ მეორის უფლებებისა და თავისუფლებების შელახვას იძულებით, ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, თუ ეკონომიკური ძალადობით.

ოჯახში ძალადობას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს მეუღლეებს, მშობლებსა და შვილებს, დებს და ძმებს შორის. აგრეთვე, ოჯახის ხანდაზმული, უძლური, ავადმყოფი წევრების მიმართ, როცა მათზე არ ზრუნავენ, ფიზიკურ შეურაცხყოფას აყენებენ, აბუჩად იგდებენ, დასცინიან, ჩაგრავენ ან ამცირებენ.

ოჯახური ძალადობა ყველა ადამიანისათვის ფაქიზი და ხშირად ტაბუდადებული თემაა, რადგან ის ერთმანეთთან ემოციურად დაკავშირებულ პიროვნებებს შორის ხდება. ამიტომ, მასზე საუბარი უჭირთ, მსხვერპლის ან თვითმხილველის მიერ იშვიათად ხდება მისი გამჟღავნება, რაც მსხვერპლისათვის დახმარების აღმოჩენას ართულებს, მოძალადეს კი დაუსჯელობის სინდრომი უფრო ათამამებს. ეს პრობლემა საფრთხეს უქმნის არა მხოლოდ ოჯახის თითოეულ წევრს, არამედ საზოგადოებას, ვინაიდან იმ ღირებულებების, ნორმებისა და თვისებების შექმნა, რომლებიც ადამიანს ხშირად ცხოვრების ბოლომდე მიჰყვება, სწორედ ოჯახში ხდება.

გაეროს „ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია“ დაუშვებლად მიიჩნევს ადამიანის პირად და ოჯახურ ცხოვრებაში თვითნებურ ჩარევას, მაგრამ თუ ოჯახის რომელიმე წევრის კონსტიტუციური უფლებები და თავისუფლებები ირღვევა, ანუ ოჯახში ადგილი აქვს ძალადობას, სამართალდამცველები ვალდებული არიან ჩაერთონ და და-

იცვან დაზარალებულის ღირსება, ფიზიკური და ფსიქოლოგიური კეთილდღეობა.

ოჯახის წევრების მიმართ ძალადობა კანონით ისჯება კანონით. ოჯახში ძალადობის ფაქტს დადასტურება სჭირდება. „უხილავი“ ოჯახური გარემოებები ძალადობას ნილბავს და მის დასაბუთებას აძნელებს. სამართალდამცველებისათვის კიდევ უფრო რთულია არასრულწლოვნის მიმართ ჩადენილი ძალადობის დადგენა, განსაკუთრებით მაშინ, როცა მოძალადე მშობელია. სოციალური ქსელების საშუალებით მოზარდები უფრო თამამად ავრცელებენ ინფორმაციას მათ ოჯახებში არსებული ძალადობრივი დამოკიდებულებების შესახებ: ჩივიან აუტანელ ოჯახურ სიტუაციაზე, აქვეყნებენ ფოტოებს, რომლებზეც აშკარადაა გამოხატული ფიზიკური ძალადობის ნიშნები, ზოგიერთი მათგანი წერს, რომ სახლიდან გაქცევას ფიქრობს. მიუხედავად ამისა, იგივე მოზარდები პირადი კონტაქტისას იგივე მოზარდები სირცხვილის ან შიშის გამო ძალადობაზე საუბარს თავს არიდებენ.

ბევრია ისეთი მოზარდიც, რომლებიც მშობლების მხრიდან მკაცრ მოპყრობას და შენიშვნას განსაკუთრებით მტკივნეულად განიცდის და „ძალადობას“ არქმევს, თუმცა, არ არსებობს ამის საფუძველი.

კონფლიქტიდან ძალადობამდე

ოჯახური ძალადობა გახშირებული კონფლიქტებიდან იწყება. როგორც წესი ოჯახური დაპირისპირების მიზეზებია: ოჯახის წევრებს შორის დამამცირებელი მითითებები და შენიშვნები, განსხვავებული პოზიციები და ინტერესები, ეჭვიანობა, ალკოჰოლიზმი ან ნარკომანია, აზარტული თამაშებით გატაცება, მცირე შემოსავალი და სიღარიბე, ხასიათის შეუთავსებლობა ან პიროვნული მიუღებლობა. თუ ტიპურ კონფლიქტურ სიტუაციაში ოჯახის რომელიმე წევრი პოზიციის განმტკიცებას „სწრაფად“ და „ძალისმიერი მეთოდებით“ ცდილობს, არსებობს საფრთხე, რომ კონფლიქტი ძალადობაში გადაიზარდოს. დროთა განმავლობაში ძალადობრივი ქმედებები მოძალადის ჩვევად იქცევა და ხშირად მეორდება.

ოჯახში ძალადობა მრავალჯერადი პროცესია – შედგება ძალადობის განმეორებადი ციკლისაგან. ის განპირობებულია მოძალადისა და მსხვერპლის ურთიერთობის პერიოდული დაძაბვით და არ არის დამოკიდებული იმაზე, ნანობს თუ არა მოძალადე ჩადენილ ქმედებას ძალადობის ფაქტის შემდგომ.

ბავშვის ფსიქიკასა და განვითარებაზე მძიმე ზეგავლენას ახდენს მშობლებს შორის სისტემატური დავა, ჩხუბი, ფიზიკური შეურაცხყოფა. ზოგჯერ შვილები მშობლების კონფლიქტში ერთგვრიან და სულიერთან ერთად ძლიერ ფიზიკურ ტრავმებსაც იღებენ. მოზარდი თანდათანობით აგრესიული ხდება, რაც შემდგომ უნებურად თავის და-ძმაზე, ბებია-ბაბუაზე, ცხოველებზე ან თანატოლებზე გადააქვს.

განიცადა ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, სექსუალური, ეკონომიკური ძალადობა ან იძულება და რომელსაც მსხვერპლის სტატუსი განუსაზღვრა საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს შესაბამისმა სამსახურმა ან/და სასამართლო ორგანომ ან/და ოჯახში ძალადობის მსხვერპლის სტატუსის განმსაზღვრელმა ჯგუფმა.

ბავშვზე ფიზიკური

ძალადობა – ნებისმიერი ფიზიკური მოქმედება, რომელიც ტკივილს აყენებს ბავშვს და იწვევს სხეულის სხვადასხვა სიმძიმის დაზიანებას: განსაკუთრებული დასჯის გამოყენება – წამება, ბნელ ადგილას ჩაკეტვა, ისეთი სამუშაოების შესრულების მოთხოვნა, რომელსაც ბავშვი ვერ გაუმკლავდება, იარაღით დამუქრება და სხვა.

ბავშვზე ფსიქოლოგიური

ძალადობა – სიტყვიერი ან ქცევითი ზემოქმედებით ბავშვში შიშის, დამცირების, მარტოობისა და ფსიქიკური ჯანმრთელობისათვის საზიანო სხვა მდგომარეობების პროვოცირება: მუქარა, დაშინება, დაბრალება, დაცინვა, ურთიერთობების შეზღუდვა, ინტერესების გაუთვალისწინებლობა და სხვა.

შემაკავებელი ორდერი –

პოლიციის უფლებამოსილი თანამშრომლის მიერ გამოცემული აქტი, რომლითაც განისაზღვრება ოჯახში ძალადობის მსხვერპლის დაცვის მიზნით დროებითი შემზღუდველი ღონისძიებები მოძალადის მიმართ და რომელიც გამოცემიდან 24 საათის განმავლობაში დასამტკიცებლად წარედგინება სასამართლოს.

დამცავი ორდერი –

განსაზღვრავს მოძალადის მიმართ ამკრძალავი ღონისძიებების გამოყენების ადეკვატურ ფორმებს, რომელიც მიმართულია ძალადობის აღკვეთისა და მსხვერპლის დაცვისაკენ.

მსხვერპლთა დაცვის დროებითი ღონისძიებები

– მოძალადისაგან მსხვერპლის, მასზე დამოკიდებული პირის დაცვის ზომები; მოძალადისაგან მსხვერპლის, მასზე დამოკიდებული პირის გარიდებისა და თავშესაფარში მათი მოთავსების საკითხები.

ძალადობა, როგორც აღზრდის მეთოდი

ზოგიერთი მშობელი შვილის „გამოსასწორებლად“ ბავშვს ართმევს თამაშის უფლებას, უკრძალავს თანატოლებთან ურთიერთობას, აიძულებს შეასრულოს მძიმე, ასაკისათვის შეუფერებელი სამუშაო ან ფიზიკურადაც კი სჯის. ცნობილია შემთხვევები, როცა „მოსარჯულებლად“ ბავშვს ბნელ ოთახში კეტავენ ან რამდენიმე დღის განმავლობაში საკვებს უზღუდავენ. თუ ბავშვის აღზრდის მიზნით განხორციელებული ქმედება ძალადობრივია და სისხლის სამართლის დანაშაულის ნიშნებს შეიცავს კანონი პასუხისმგებლობას აკისრებს მშობელს.

ზოგჯერ ოჯახში ბავშვზე ფსიქოლოგიური ძალადობა გაუცნობიერებლად ხდება. მაგალითად, როცა ოჯახის წევრები ბავშვის თანდასწრებით საუბრობენ ისეთ თემაზე ან უყურებენ ფილმს, რომლისაც მას ეშინია და ითრგუნება, თუ მოზარდს მიმართავენ ბავშვობის მეტსახელით, რომელიც მას დამამცირებლად მიაჩნია და ალიზიანებს. იმ შემთხვევაში, როცა ბავშვი პროტესტს არ გამოთქვამს, მშობელს უჭირს იმის გააზრება, რომ მისი ასეთი ქმედება ძალადობაა.

რა გავლენას ახდენს არასრულწლოვანზე ოჯახში ძალადობა

ოჯახებში, სადაც ძალადობა ურთიერთობის ჩვეული ფორმაა, ცხოვრება დაძაბულია. ოჯახის წევრები, ფსიქოლოგიურად ტრავმირებულნი არიან. იკარგება ურთიერთპატივისცემა და ურთიერთგაგების სურვილი. ისინი ერთმანეთს იყენებენ, რომ აგრესიისაგან გათავისუფლდნენ. ბავშვი, რომელიც ასეთი ძალადობრივი ქმედების მოწმე ან მსხვერპლია

ითრგუნება, ხდება დეპრესიული ან აგრესიული, უჭირს თანატოლებთან ურთიერთობა, აქვს მომავლის შიში, დაქვეითებული ყურადღება და სწავლისადმი ნაკლები ინტერესი, ჯანმრთელობის ხშირი პრობლემები. ამასთან, ის თანდათან ეგუება ძალადობას და ოჯახში ძალადობრივი ურთიერთობები ნორმად მიაჩნია. ხშირად ისინი მიდრეკილი ხდებიან ალკოჰოლისა და ნარკოტიკების მოხმარებისაკენ, კრიმინალური საქციელისაკენ, სახლიდან გაქცევისა და საკუთარი სხეულის დაზიანებისაკენ.

ოჯახური ძალადობის საკანონმდებლო რეგულირება

ოჯახში ძალადობის გამოვლენისა და აღკვეთისათვის სახელმწიფო იყენებს სისხლისსამართლებრივ, სამოქალაქო სამართლებრივ და ადმინისტრაციულ სამართლებრივ მექანიზმებს.

თუ ძალადობის მსხვერპლმა, მონემ ან სხვა დაინტერესებულმა პირმა ოჯახში ძალადობის ფაქტის შესახებ მიმართა სამართალდამცავ ორგანოებს, პოლიცია ვალდებულია, დაუყოვნებლივ გამოცხადდეს ძალადობის ადგილზე და მოახდინოს რეაგირება.

ოჯახში ძალადობის სამართლებრივი რეგულირება ხორციელდება „ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ საქართველოს კანონით“. თუ ოჯახური ძალადობის ფაქტი არ შეიცავს დანაშაულის ელემენტებს, ის ადმინისტრაციული სასამართლოს განსასჯელ საქმეებს მიეკუთვნება, თუმცა შეიძლება მას თან სდევდეს დარღვევები, რომელიც სამოქალაქო სამართლებრივი მექანიზმების ჩართვას საჭიროებს. მაგალითად, თუ ძალადობა გამოიხატება მსხვერპლის სხეულის მძიმე დაზიანებით, მისი ქონების დაზიანებით ან ზარალის მიყენებით და სხვა.

კანონი არეგულირებს საკითხებს, რომლებიც ეხება მოძალადისგან არასრულწლოვანი მსხვერპლის დაცვას და უსაფრთხოებას. დამცავი და შემაკავებელი ორდერის მოქმედების ვადა არ აღემატება 1 თვეს, ხოლო დამცავი ორდერის – 6 თვეს.

ოჯახში ძალადობის მსხვერპლის სტატუსის მინიჭება, ასევე სამართალწარმოება, დაუყოვნებლივ ხდება.

დამცავ და შემაკავებელ ორდერებში გათვალისწინებულია:

- ✓ არასრულწლოვნის დაცვის, მოძალადისგან განცალკევების და მასთან შეხვედრის საკითხები;
- ✓ იმ სასწავლებელთან და ადგილებთან მიახლოების საკითხები, სადაც შეიძლება არასრულწლოვანი იმყოფებოდეს;
- ✓ საჭიროების შემთხვევაში მოძალადე მშობლისათვის ჩამორთმევა (თუ ასეთ აქვს) კუთვნილი იარაღის ან დროებით სარეაბილიტაციო ცენტრში მოთავსება;
- ✓ ორდერში არის გაფრთხილება იმ პასუხისმგებლობის შესახებ, რომელიც დადგება, თუ მოძალადე არ შეასრულებს ორდერით გათვალისწინებულ ვალდებულებებს.

იმისათვის, რომ 14 წლამდე მოზარდმა მოითხოვოს თავშესაფარი მშობლის თანხმობის გარეშე აუცილებელია, არსებობდეს საფუძვლიანი ეჭვი, რომ ბავშვზე პასუხისმგებელი პირი არ ასრულებს თავის მოვალეობას და ზღუდავს ბავშვის უფლებას, მასთან ბავშვის დარჩენა საფრთხეს უქმნის არასრულწლოვნის კეთილდღეობასა და ჯანმრთელობას.

თუ მსხვერპლი 14 წლის ასაკს მიღწეული არასრულწლოვანია და საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე ვერ ხერხდება პოლიციელის მიერ შემაკავებელი ორდერის გაცემა, პოლიციელი ვალდებულია განუმარტოს არასრულწლოვანს, რომ „ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ“ კანონის მე-14 მუხლის თანახმად, უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს თავისი უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დასაცავად. მან უნდა დეტალური ინფორმაცია მიანდოს დაზარალებულს, თუ როგორ უნდა მიმართოს სასამართლოს. ასეთ შემთხვევაში სასამართლო ნიშნავს საპროცესო წარმომადგენელს და განიხილავს საქმეს.

კანონის მოთხოვნით ოჯახის წევრებისა და არასრულწლოვნისთვის ძალადობის შესახებ ინფორმაციის მიწოდება უნდა კონფიდენციალობის დაცვით განხორციელდეს.

პირის მიერ სასამართლოს გამოცემული დამცავი ან შემაკავებელი ორდერის პირობების დარღვევა იწვევს პასუხისმგებლობას საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

გაეცანით წყაროებს:

წყარო1. საქართველოს კანონი ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ

თავი II. მუხლი 6. ოჯახში ძალადობის პრევენციის მექანიზმები

1. ოჯახში ძალადობის პრევენციის მექანიზმები გულისხმობს იმ სოციალურ, ეკონომიკურ, სამართლებრივ და სხვა ღონისძიებათა ერთობლიობას, რომლებიც მიმართულია ოჯახში ძალადობის მიზეზებისა და წინაპირობების თავიდან აცილებისაკენ, ოჯახში ძალადობის ფაქტების აღკვეთის, მოძალადის სამართლებრივი დევნისა და მსხვერპლისა და მოძალადის რეაბილიტაციისა და ადაპტაციისაკენ.
2. სახელმწიფო თავისი უფლებამოსილი ორგანოების მეშვეობით ხელს უწყობს და უზრუნველყოფს ოჯახში ძალადობის პრევენციის მექანიზმების დანერგვასა და განხორციელებას.
3. ოჯახში ძალადობის პრევენციის მექანიზმები გულისხმობს:
  - ა) იმ ფაქტორების ანალიზს, შესწავლასა და შეფასებას, რომლებიც ოჯახში ძალადობის მიზეზებია;
  - ბ) ეფექტიანი სამართლებრივი მეთოდების დანერგვას ოჯახში ძალადობის ფაქტების გამოსავლენად და აღსაკვეთად;
  - გ) შესაბამისი სტატისტიკის წარმოებას;
  - დ) პრევენციული ღონისძიებების გატარებას იმ პირების მიმართ, რომლებიც ოჯახში ძალადობის ჩადენის რისკ-ჯგუფებს განეკუთვნებიან ან რომელთაც ოჯახში ჩადენილი აქვთ ძალადობა;

ოჯახში ძალადობისაგან არასრულწლოვნის დაცვის სპეციფიკური ღონისძიებები **მუხლი 14. ბავშვის განცალკევება მოძალადე მშობლისაგან**

1. ბავშვის მიმართ ფიზიკური ძალადობის კვალის არსებობა უპირობო საფუძველია იმისა, რომ კანონმდებლობით დადგენილი წესით დაისვას მოძალადე მშობლისაგან მისი განცალკევების საკითხი. სასამართლო საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე დროებითი ღონისძიების სახით დამცავი ორდერით არეგულირებს მოძალადე მშობლისაგან ბავშვის განცალკევების საკითხს.
2. ოჯახში ძალადობის სხვა ფორმების არსებობისას ამ კანონის მე-11 მუხლით გათვალისწინებული პირის მიერ სასამართლოსათვის მიმართვის შემთხვევაში სასამართლო განიხილავს ბავშვთან მოძალადე მშობლის ურთიერთობის საკითხს.
3. ბავშვის წარმომადგენლის უფლების საკითხის განხილვისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს ის გარემოება, რომ მოძალადე მშობლისათვის წარმომადგენლის უფლების დატოვება საზიანოა ბავშვის ინტერესებისათვის. დაუშვებელია მშობლებისათვის ბავშვის ერთობლივი მეურვეობის უფლების დატოვება, თუ არსებობს მის მიმართ ერთ-ერთი მშობლის მხრიდან ძალადობის საფუძვლიანი ვარაუდი.

არსებობს ოცდაოთხსაათიანი ცხელი ხაზი ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დასახმარებლად 2 309 903
ბავშვზე ზრუნვის სამმართველო: www.ssa.gov.ge

სიტუაცია 1   ძეგლი

სანდრო და ვანო ძეგლი აწიან. ვანო თეზიკურად სუსტია და მამა ცდილობს, რომ ის გამოაწვრთოს და ამოეცოდ ბიჭებს სმირად ჩხუბებს ერთმანეთს.

- მიდი, მაგრად დაბრუნდი . . . უფრო ძეგლია! ნუ გეწინებ! - აქეზებს ის ვანოს. ამასთან, სანდროს ძმის მოგერიებას უჩივრებს.

სანდრო სკოლაში სმირად თვალდაჯერებული, დაკანონებული მიდის. მას თანაგუნდეები დასცინიან: ვანომ როგორ გეცემო?! ვანოც გათამამდა და სკოლაში, სხვების დასანახად, უფროს ძმას ურყევად და თავს იწონებს.

სანდრო განიცდის, მეგობრების რცხვენია. ამასთან, ბოლო დროს თავს ცუდად გრძნობს, მუყედი სჭიკა, სმირად თვალს უხამს.

მან გულისცემაში მამას გაუზიარა, ის კი გაუწყნარა - ძმა არ გიყვარს და იმიტომ წყნარები.

სიტუაცია 2   დაპარებული „ვარცხნილობა“

გურამის მამა ბოლო დროს შვილს საყუდურებს, რომ ის თვინიერი, დამჯერი და ბეჯითი ბიჭი აღარ არის და უცნაურ ვარცხნილობას აცხრებს. მამა შვილისაგან, მოითხოვს, რომ გრძელი თმა შეიჭრას. მას სურს, რომ გურამმა „ჩაცურო“ ვარცხნილობით იაროს, თუძეც იცის, რომ ბიჭი წარმატებული მოცეკვავეა და გრძელი თმის ცხრება ანსამბლში ცეკვის ერთ-ერთი პირობაა.

ერთხელაც ნასკამმა მამამ გურამის მორჯულება გადაწყვიტა და მძინარე შვილს თმები შეაჭრა. გურამმა დიდი ხანია რომ ჩაიხედა ადამიანთაგანს სახედას გაგარდა და სარდატში ჩაიკეცა. მას მშობლების დანახვა აღარ სურდა.

სიტუაცია 3   ეზოს ბინადარი

ვაჟა ცხრა წელია. მამა მას აღარ გარდაეცვანა. მამინაცვალს ვაჟს მიმართ აგრესია აქვს და სამსახურიდან დაბრუნებული სმირად ჩხუბებს მუდგის: „მომამლორე ეს ბავშვი, ჩემმა თვალებმა არ დაინახოს“. დედა ვაჟს ეზოში უშვებს.

გვიან საღამოს, როცა ეზოში უკვე აღარაა ვაჟი, მეზობლები სმირად ხედავენ, როგორ ზის ვაჟი მარცოღმარეო წვიმაში, ქარსა თუ თოვტში. ზოგჯერ რომედიქს შეეცოდება და თავის სახეში შეჰყავს. მამინაცვალს დაძინების შემდეგ დედა ვაჟს ეძებს და სახეში მიჰყავს, მეორე დღეს კი, დიდადრიანად აღვიძებს და მამინაცვალს ადგომამდე სკოლაში უშვებს.

სიტუაცია 4   ძალადობის ჯაჭვი

სამი შვილის დედა ნათია კ. მისი მუდგის, მადეჩინოსანი ნ. კ.-სგან მუდმივ ძანადლობას განიცდიდა. სმირად სამსახურიდან სახეში დაბრუნებული მუდგე მას უმიზეზოდ, ან ბავშვების ცეცხლობით გაღიზიანებული სცემდა და შვილებთან ერთად ქუჩაში აგებდა. მუდგის თანამდებობის გამო ნათია ვერ ბედავდა სამართანდამცველებისთვის მიმართა, ამიტომ რაღაც ხნით მუდგეს გარედა და ბავშვებთან ერთად ძანადობის მსკერვტთა დროებითი განთავსების ცენტრში გადავიდა, მაგრამ შემდეგ მუდგის თხოვნით სახეში დაბრუნდა.

ერთ საღამოს ძანადობა განმეორდა. ნ. კ.-მ მუდგე ქუჩაში გააგდო. ბავშვებს მამასთან დარჩენის შემინდათ და ციროდნენ. ნათია ცდილობდა სახეში შეეღწია და შვილები დაეშვიდებინა, მაგრამ მუდგე მას მუცელში ფეხი ჩაარწყა, ქუჩაში გააგდო და კარი მიუხურა. ნაცემმა ქანდა დახმარებისათვის თავის მამას მიმართა, რომედიც, მსგავსი შემთხვევებით შეწყუებული, სიძის სახეში მივიდა და ბავშვების გამოშვება სთხოვა. ნათიას მამამ სიძისთან შედარებაების შემდეგ მას ცუცხე-სასლოდი იარაღი წაართვა და ქსოდა. ინციდენტი იმ ბავშვების თანგნინ მოხდა, ვის დახმარებასაც ნათიას მამა ცდილობდა.

კითხვები და დავალებები

- როგორ გესმით კონსტიტუციური უფლებების და თავისუფლებების შეზღუდვა? რა ფორმით შეიძლება გამოიხატოს ის?
- ჯგუფებში განიხილეთ ზემოთ მოყვანილი სიტუაციები და უპასუხეთ კითხვებს:
  - არის თუ არა აღწერილ სიტუაციაში ოჯახური ძალადობის ნიშნები?
  - ვინ არის მოძალადე? ვინ არის მსხვერპლი?
  - როგორ შეიძლება ასეთ ოჯახებში ძალადობის აღკვეთა?
- გაეცანით „წყაროებს“ და უპასუხეთ კითხვებს:

ზემოთ მოყვანილი რომელი სიტუაციის შემთხვევაში მიგაჩნიათ მართებულად:

  - მსხვერპლის განცალკევება ოჯახისაგან? რატომ?
  - ოჯახში ძალადობის ფაქტების აღკვეთა სამართალდამცველების მიერ?
  - მოძალადის სამართლებრივი დევნის თუ რეაბილიტაციის დაწყება?
  - მსხვერპლის რეაბილიტაციის დაწყება?

დაადასტურეთ საკუთარი მოსაზრება არგუმენტებით.
- როგორ შეუძლია საზოგადოებას, სკოლას, თანატოლებს, დაეხმაროს მოზარდს, რომელიც ოჯახური ძალადობის მსხვერპლია?
- საჭიროდ მიგაჩნიათ თუ არა ოჯახური ძალადობის ფაქტის შემთხვევაში მეზობლების ჩარევა? სამართალდამცველების ჩარევა? პასუხი დაასაბუთეთ.

დისკუსია

დავუშვათ, მასწავლებლებსა და სკოლის ადმინისტრაციის წარმომადგენლებს უტყუარი მტკიცებულება აქვთ, რომ ერთ-ერთი მოსწავლე ძალადობის მსხვერპლია. როგორ ფიქრობ, უნდა მოახდინონ თუ არა მათ სათანადო რეაგირება?

- თუ ეთანხმები, ახსენი რა ფორმით უნდა მოხდეს რეაგირება.
- თუ არ ეთანხმები, მოიყვანეთ არგუმენტები ასეთი ჩარევის რისკებთან დაკავშირებით.

შეჯამება

- ოჯახური ძალადობა სერიოზული პრობლემაა. ზიანდება არა მხოლოდ კონფლიქტში მონაწილე პირების, არამედ ოჯახის სხვა წევრების ჯანმრთელობაც. განსაკუთრებით კი, მოზარდის ფსიქიკა.
- მოზარდს ოჯახში ნასწავლი ძალადობა ხშირად ქუჩაში გადააქვს და კონფლიქტების მოგვარებას ძალადობრივი მეთოდებით ცდილობს – დანაშაულს ჩადის.
- ბავშვების მიმართ ძალადობის დაძლევა შესაძლებელია, თუ საზოგადოება მოინდომებს და ძალისხმევას არ დაიშურებს.

თემა IV მავნე ჩვევები

§ 4.1. მავნე ჩვევები და მათი სახიფათო შედეგები

რას შეიძლება ვუწოდოთ მავნე ჩვევა

„მავნე ჩვევები“ არის ადამიანის ისეთი ქმედებები, რომლებიც მიუღებელია საზოგადოებისათვის, ვინაიდან ზიანის მომტანია როგორც თვით მავნე ჩვევის მქონე ადამიანისათვის, ისე მის გარშემო მყოფთათვის.

მავნე ჩვევა მრავალჯერ განმეორებადი ქმედებაა, ვინაიდან მათი გავლენის ქვეშ მოქცეული ადამიანი სუსტი ნებისყოფის გამო ვეღარ ახერხებს მათზე უარის თქმას.

დროთა განმავლობაში ასეთი ჩვევის ნეგატიური შედეგები მძაფრად აისახება როგორც საზოგადოებაზე, ისე თავად ამ ქმედების შემსრულებელ პირზე.

ზოგიერთ მავნე ჩვევას მედიცინა დაავადებად (პათოლოგიურ დამოკიდებულებად) მიიჩნევს. მაგრამ არსებობს ისეთი მავნე ჩვევებიც, რომლებიც **ჩამოყალიბებული ქცევითი დარღვევებია** და არა დაავადებები.

მავნე ჩვევებად განიხილავენ:

- ალკოჰოლიზმს;
- ნარკომანიას;
- თამბაქოს წევას;
- აზარტულ თამაშებზე დამოკიდებულებას;
- უცენზურო სიტყვებით საუბარს;
- ტოქსიკომანიას;
- ინტერნეტდამოკიდებულებას;
- კომპიუტერულ თამაშებზე დამოკიდებულებას;
- და სხვა.

ლექსიკონი

ჯანმრთელობა – სრული ფიზიკური, გონებრივი და სოციალური კეთილდღეობა და არა მხოლოდ დაავადების ან უძლეურობის არარსებობა, არამედ სოციალურად და ეკონომიკურად პროდუქტიული „ცხოვრებისუნარიანობა“ (ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია – ჯანმო).

მავნე ჩვევა – ქმედება, რომელიც მრავალჯერ ავტომატურად მეორდება და რომელსაც თან სდევს ნეგატიური შედეგები როგორც საზოგადოებისთვის, ისე თავად შემსრულებლისთვის.

ნარკოტიკის

მომხმარებელი –

ადამიანი, რომელიც ნარკოტიკულ საშუალებას მოიხმარს არასამედიცინო დანიშნულებით, ვინაიდან

მისდამი ჩამოყალიბებული
აქვს დამოკიდებულება.

ნარკოტიკული

დანაშაული – პირადი
მოხმარებისათვის
ნარკოტიკული საშუალების
უკანონო დამზადება,
შექმენა, შენახვა ან/და
ექიმის დანიშნულების
გარეშე უკანონოდ
მოხმარება; ასევე,
ნარკოტიკული საშუალების
წარმოება, გადაზიდვა,
გადაგზავნა ან გასაღება;
ნარკოტიკული საშუალების
შემცველი მცენარის
უკანონო დათესვა,
მოყვანა ან კულტივირება;
ნარკოტიკული
საშუალების უკანონოდ
მოხმარებისათვის ბინის ან
სხვა სადგომის დათმობა;
ნარკოტიკული საშუალების
მოხმარებაზე დაყოლიება.

ნიკოტინი – შხამი,
რომელსაც შეიცავს
თამბაქო.

ალკოჰოლიზმი – მაგარი
სასმელების ხშირი სმა;
ლოთობა.

ალკოჰოლიკი (ლოთი)
– პირი, რომელსაც არ
შეუძლია სმას თავი
დაანებოს და სმა
მნიშვნელოვან გავლენას
ახდენს მისი ცხოვრების
წესზე.

მოთამაშე – პირი,
რომელიც თამაშობაში
მონაწილეობს მოგების
მიღების მიზნით.

სამორინე – სპეციალური
სათამაშო დანესებულება,

გარდატეხის ასაკისათვის დამახასიათებელი ემოციური
პრობლემები და თავისებურებები მავნე ჩვევებს მიმზიდველს
ხდის მოზარდებისთვის, რადგან მიაჩნიათ, რომ მათი საშუ-
ალებით „მშვიდდებიან“, პრობლემებს „აგვარებენ“.

არსებობს ე.წ. „**უვნებელი**“ მავნე ჩვევები, მაგალითად
კალმის ღრღნა, უცენზურო სიტყვებით საუბარი, ფრჩხ-
ილების კვნეჭა და მსგავსი, რომლებიც, რა თქმა უნდა მავნეა
ადამიანისათვის, მაგრამ ნაკლებად საშიშია საზოგადოები-
სათვის და არ ახლავს რისკი, გადაიზარდოს „დანაშაულში“. **ზოგიერთი მავნე ჩვევა იწვევს არა მხოლოდ პიროვნების დეგრადაციას და მძიმე დაავადებებს, არამედ უბიძგებს გამოუსწორებელი შეცდომებისა და დანაშაულის ჩადენი-საკენ. მათი ზეგავლენით ადამიანი საფრთხეს უქმნის რო-გორც საკუთარ თავს, ასევე საზოგადოებას.**

როდესაც რაიმე **ქცევაზე ან ნივთიერებაზე მიჩვევა** იმ-
დენად მნიშვნელოვანი ხდება, რომ გადაფარავს ადამიანის
ყველა სხვა სურვილს, ინტერესსა თუ ღირებულებას, ამბო-
ბენ, რომ პიროვნება **დამოკიდებულია ამ ქცევაზე ან ნივთიერებაზე.**

არაერთი მოზარდი ექცევა მავნე ზეგავლენის ქვეშ და
იძენს ისეთ მავნე ჩვევებს, როგორებიცაა: ქარბი ალკოჰოლის
სისტემატური მიღება, სიგარეტის მოწევა თუ ნარკოტიკული
საშუალებების მოხმარება, აზარტული თამაშებით გატაცება.
ყოველივე ეს ხშირად სავალალო შედეგით მთავრდება. მით
უფრო, რომ ამ ჩვევების „თანამგზავრი“ ხდება კონფლიქტე-
ბი, ძალადობა, ცივი იარაღის ტარება-მოხმარება, გამოძალვა
და ა.შ.

ალკოჰოლიზმი

ალკოჰოლიზმი ფარ-
თოდ გავრცელებული
მავნე ჩვევაა და ნიშნავს
მაგარი (ალკოჰოლიანი)
სასმელების ხშირად და-
ლევას, ლოთობას. განუ-
რჩევლად ასაკისა და

სქესისა, ადამიანს უჩნდება ალკოჰოლური **სასმელებისადმი უმართავი ლტოლვა.** მიუხედავად ჯანმრთელობის, გარეგ-
ნობის თუ ურთიერთობების მხრივ აშკარად გამოხატული
ნეგატიური შედეგებისა, ადამიანი ვერ ახერხებს სასმელზე
უარის თქმას. ეს ჩვევა დროთა განმავლობაში სერიოზულ
დაავადებად ყალიბდება. ალკოჰოლის გამო შეურაცხად მდ-
გომარეობაში მყოფი ადამიანის აგრესიის გამოვლინება, ძა-
ლადობრივი თუ ხულიგნური ქმედებები ოჯახის წევრებსაც
და საზოგადოებასაც აზარალებს.

ჩვენი კულტურისათვის ალკოჰოლი დღესასწაულებისა
და ცერემონიების მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია.
მოზარდები ცდილობენ მიბაძონ უფროსებს, არასრულწ-

ლოვნების მეგობრული შეკრებების თუ დღესასწაულების ნაწილი მუსიკასა და ცეკვასთან ერთად ალკოჰოლიც არის. ზოგჯერ ეს მშობლების ხელშეწყობითაც ხდება, მიუხედავად იმისა, რომ კანონით დასჯადი ქმედებაა.

ნარკომანია

ნარკოტიკი ბერძნული სიტყვაა (narkotikos) და ნიშნავს გამაბრუებელს. ნარკოტიკული ნივთიერებების გამოყენების შედეგად სწრაფად ყალიბდება ძლიერი ფსიქოლოგიური

და ფიზიკური დამოკიდებულება, რომელსაც ადამიანი ინტელექტის, სხეულისა და მორალურ განადგურებამდე მიჰყავს. ფსიქიკური დამოკიდებულება გამოიხატება ნარკოტიკზე გამუდმებული ფიქრით, ნარკოტიკის უქონლობის დროს დაუკმაყოფილებლობის გრძნობით და მისი მიღების შემდეგ განწყობის გაუმჯობესებით. ფიზიკური ლტოლვა კი გამოიხატება ნარკოტიკის მიღების დაუძლეველი სწრაფვით. ნარკოტიკების ინექციური მოხმარება არის უკუურნებელი ინფექციური დაავადებების – შიდსისა და ჰეპატიტების გავრცელების მთავარი მიზეზი. ხანგრძლივი მოხმარების შედეგად ვლელბობთ **მორალურ-ზნეობრივი ნორმებისგან გადახრილ ქცევას, აგრესიას, „წამლის გამო ჩადენილ დანაშაულს“**, რომელიც ზოგჯერ ძალიან მძიმე ან ამორალურია.

სტატისტიკის მიხედვით, იმ ახალგაზრდების დიდი ნაწილი, რომლებიც თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში არიან, ნარკოტიკების არაკანონიერი დამზადების, შეძენის, შენახვის, გადატანის გამო იხდიან სასჯელს.

მათ თავიდან ნარკოტიკი ინტერესის გამო მიიღეს, რადგან შეცდომაში შეიყვანეს და ნარკოტიკული თრობის ეფექტი შთამბეჭდავად დაუხატეს.

ყველა დამწყებს ჰგონია, რომ ნარკოტიკს არ მიეჩვევა – უბრალოდ გასინჯავს, „გემოს გაუგებს“, გაერთობა და როგორც კი მოისურვებს გადააგდებს. მაგრამ, შემდეგ თავის დანებება აღარ შეუძლიათ.

მიჩვევა პირველივე გასინჯვისას არ იწყება.

ნარკოტიკული საშუალებების თავდაპირველად მოხმარება არ არის მოტივირებული ნარკოტიკის მოთხოვნილებით – მომხმარებელი ინტერესს იკმაყოფილებს ან ვინმეს წინაშე „თავს იწონებს“. მეორე-მესამე მოხმარების შემდეგ ყალიბდება ფსიქოლოგიური დამოკიდებულება – იმავე გარემოში მოხვედრისას პიროვნებას უჩნდება ნარკოტიკის მიღების სურვილი, გამუდმებით ფიქრობს ნარკოტიკზე, შემ-

სადაც სათამაშო ბორბლის (რულეტის), ბანქოს, სათამაშო მაგიდების, კამათლების, სათამაშო აპარატებისა და სხვა ინვენტარის საშუალებით ხორციელდება ფულადი მოგების გათამაშება.

სათამაშო დარბაზი –

სამორინეში თამაშობების ჩასატარებელი სპეციალური ადგილი, სადაც უზრუნველყოფილია მოთამაშეთა უსაფრთხოება და დაცულია საზოგადოებრივი წესრიგი და რომელიც აკმაყოფილებს სანიტარიულ, ჰიგიენურ და ხანძარსაწინააღმდეგო ნორმებს.

სათამაშო აპარატი

– მექანიკური ან ელექტრონული მექანიზმი, რომელიც მოქმედებაში მოჰყავთ მონეტებით, ჟეტონებით ან სხვა საშუალებით და მოგება განისაზღვრება ციფრების, სიმბოლოების ან მათი კომბინაციის მთლიანი ან ნაწილობრივი დამთხვევით.

სათამაშო აპარატების

სალონი – სპეციალური სათამაშო ადგილი, სადაც განთავსებულია სათამაშო აპარატები.

ლატარია –

ნებაყოფლობითი ჯგუფური ან მასობრივი თამაშობა, რომლის დროსაც ლატარიის ორგანიზატორი საჯაროდ გამოქვეყნებული,

დადგენილი წესისა და პირობების დაცვით ათამაშებს საპრიზო ფონდს. მოგების დამთხვევა ლატარიის რომელიმე ბილეთზე დამოკიდებული არ არის ლატარიის ორგანიზატორის ან სხვა სუბიექტის ნებასურვილსა და მოქმედებაზე, წარმოადგენს შემთხვევითობას და არ შეიძლება იყოს სპეციალურად მოწყობილი. მომგებიანი თამაშობები: ლოტო, ბინგო, ტოტალიზატორი.

წამახალისებელი გათამაშება – თამაშობა, რომელიც ტარდება კონკრეტული სახის პროდუქციის (მომსახურების) სწრაფად და ეფექტიანად რეალიზების მიზნით და წამახალისებელი გათამაშების ბილეთი გაიცემა უფასოდ.

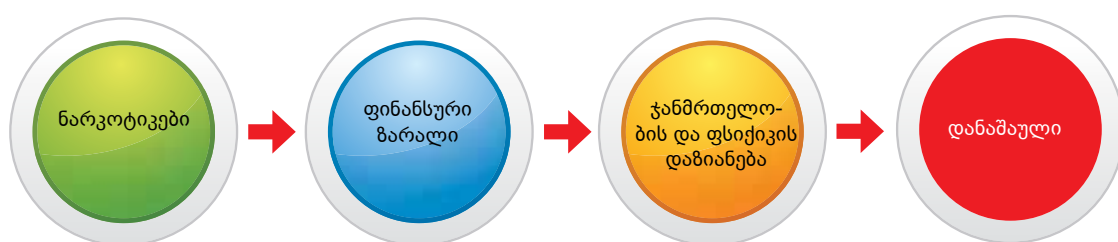
დეგ ეტაპზე კი, ფიზიკური დამოკიდებულებაც უყალიბდება და ნარკოტიკის მიღების დაუძლეველი სწრაფვა ეწყება, „ნარკოტიკული შიმშილით იტანჯება“, რომლის დასაკმაყოფილებლად მზად არის ნებისმიერი ქიმიურად აქტიური ნივთიერება მიიღოს. მის მოსაპოვებლად კი დანაშაულის ჩადენას არ ერიდება, შეურაცხადი და დაუნდობელი ხდება. მომხმარებელს ნარკოტიკის მოსაპოვებლად შეუძლია უკანასკნელი ლუკმა გამოაცალოს საკუთარ ოჯახს, გაიმეტოს უახლოესი ადამიანი. ამის გამო ბევრი ნარკომანი კარგავს ოჯახს და სამსახურს, ხდება დამნაშავე, მანანნალა.

მსგავსად სხვა განვითარებული თუ განვითარებადი ქვეყნისა, საქართველოშიც მრავალი ადამიანი ხდება ნარკოტიკების მისხვერპლი, მათ შორის არიან მოზარდებიც. მათი გზა ერთნაირად დამლუპველია:

26 ივნისი საქართველოში ნარკომანიასთან ბრძოლის საერთაშორისო დღედ არის გამოცხადებული.

მოწვევა

მოწვევა არის მცენარეული ნედლეულის დანვის შედეგად წარმოქმნილი კვამლის შესუნთქვა. ამ დროს ნედლეულში არსებული აქტიური ნივთიერებები ფილტვებისა და სასუნთქი გზების მეშვეობით ორგანიზმში ხვდება და ადამიანს მსუბუქად აბრუებს, სინამდვილეში კი მას სასიკვდილოდ აავადებს. არასრულწლოვნები ყველაზე ხშირად თამბაქოს ეწევიან. შედარებით ნაკლებად გავრცელებულია მარიხუანას, ჰაშიშის, ოპიუმის მოწვევა. ერთი მწვეელი სხვა უამრავ მცირეწლოვანს „ითრევს“ და ამ „თვითმკვლელ“ საქმიანობას აჩვენებს.

ტოქსიკომანია

ტოქსიკომანია საკმაოდ გავრცელებული მოვლენაა მოზარდებში. ტოქსიკომანები ზოგიერთი მომწამვლელი ნივთიერების, საყოფაცხოვრებო-ქიმიური საშუალების შესუნთქვის გზით ცდილობენ ეიფორიის განცდას. ასევე ავადმყოფურ ლტოლვას ამჟღავნებენ ფსიქოტროპული, საძილე და დამამშვიდებელი პრეპარატების მიმართაც. შესასუნთქად უფრო ხშირად აიროვან ნივთიერებას – ბენზინის ორთქლს, ზოგიერთი სახის ნებოს, ქიმიურ გამხსნელებს და სხვადასხვა ნივთიერებებს იყენებენ, რითაც შეუქცევად ზიანს აყენებენ საკუთარ ჯანმრთელობას და ფსიქიკას. მწვენელოვნად შემცირებულია მათი სიცოცხლის ხანგრძლივობა. ასეთი მოზარდები ცდილობენ სხვებიც ჩაითრიონ მსგავს ქმედებაში.

ინტერნეტდამოკიდებულება

მოზარდების და ახალგაზრდების დიდი ნაწილი ინტერნეტდამოკიდებულია. ისინი თვითონაც აცნობიერებენ, რომ მთელ დროს ინტერნეტში, სოციალურ ქსელებში ატარებენ, მაგრამ თავს ვერ ერევნიან. ისინი რეალურ ცხოვრებისეულ ურთიერთობებს ნელ-ნელა ივიწყებენ და მთლიანად ინტერნეტ-სამყაროში გადადიან. ასეთ ადამიანებს დეპრესია ახასიათებთ. ყველაზე ახლობელი ადამიანების მიმართაც კი გულგრილი ხდებიან.

კომპიუტერული თამაშებით გატაცება

კომპიუტერული ტექნიკისა და ინტერნეტის დამკვიდრებამ ბევრი მოზარდი მონყვეტა რეალურ სამყაროს და მთლიანად არარეალურ ცხოვრებაში ჩაითრია. ისინი უმეტესად ისეთ კომპიუტერული თამაშებს ეტანებიან, სადაც ჭარბობს ძალმომრეობა, ხდებიან მძაფრი სიუჟეტის მონაწილენი, იბრძვიან, იმარჯვებენ და მდიდრდებიან ვირტუალურ სამყაროში. ასეთი თამაშები საფრთხეს უქმნის ბავშვების ფსიქიკას. თამაშებისადმი მძაფრი დამოკიდებულების განცდის გამო კი ეწყებათ კონფლიქტი საზოგადოებასთან. ხდებიან უყურადღებო, ნერვიული და იმპულსური. იმის გამო, რომ აქვთ სუსტი ნებისყოფა და არა აქვთ მორალური კონტროლი და პასუხისმგებლობის გრძნობა, ადვილად ჩადიან ცუდ საქციელს, დანაშაულს.

აზარტული თამაშები

აზარტული თამაშები ისეთი თამაშებია, რომელთა შედეგი მთლიანად ან ნაწილობრივ დამოკიდებულია შემთხვევითობაზე, ტარდება ბანქოს დასტის, კამათლის, სათამაშო ბორბლის (რულეტის) ან სათამაშო აპარატის მეშვეობით და მასში მონაწილეობა ფულადი მოგების შესაძლებლობას იძლევა.

აზარტულ თამაშებში ჩაბმის მიზეზი გამდიდრების, ფულის იოლად, უშრომლად, თამაშით მოპოვების სურვილი და სუსტი ნებისყოფაა.

აზარტულ თამაშებზე დამოკიდებულებას **გემბლინგი** ეწოდება. გემბლინგს ახასიათებს ნარკომანიის კლასიკური გამოვლინებები – ინვეს ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ დამოკიდებულებას.

აზარტული თამაშების თემა აქტუალურია მოზარდებში და ახალგაზრდებში. ამ „საქმიანობით“ ბევრი მათგანია დაკავებული. ახალგაზრდას თამაშის მოტივაციას უქმნის იმედი, რომ გაუმართლებს, გამდიდრდება და ყველა სურვილს აისრულებს. სინამდვილეში კი, შედეგი საპირისპიროა - იმასაც აგებს, რაც აქვს, მაგრამ მოზარდს აზარტული თამაშების მიმართ დაუძლეველი ლტოლვა უყალიბდება. მას ფსიქოლოგიური და სოციალური პრობლემები ეწყება.

სათამაშო ფულის საშოვნელად მოზარდი არ ერიდება არანაირ ქმედებას, იღებს ვალს ან ოჯახიდან გასაყიდად თუ დასაგირავებლად გააქვს ნივთები. წაგებული ფულის გამო წარმოქმნილ პრობლემებს თავი რომ დააღწიოს, იწყებს ტყუილის თქმას, ხდება კონფლიქტური ოჯახის წევრების მიმართ, როცა ისინი ფულს აღარ აძლევენ. წარუმატებელი თამაშის შედეგად ზოგჯერ სასოწარკვეთილ მდგომარეობაში ვარდება და საკუთარი სიცოცხლის ხელყოფას ცდილობს.

რამ შეიძლება უბიძგოს მოზარდს მავნე ჩვევებისკენ

შეუძლებელია, ჩამოვთვალოთ ყველა ის ფაქტორი, რაც ხელს უწყობს მოზარდში მავნე ჩვევების ჩამოყალიბებას. მითუმეტეს, რომ ანალოგიურ პირობებში მყოფი ყველა მოზარდი არ ხდება მათი მსხვერპლი. შეგვიძლია გამოვყოთ შემდეგი ძირითადი მიზეზები:

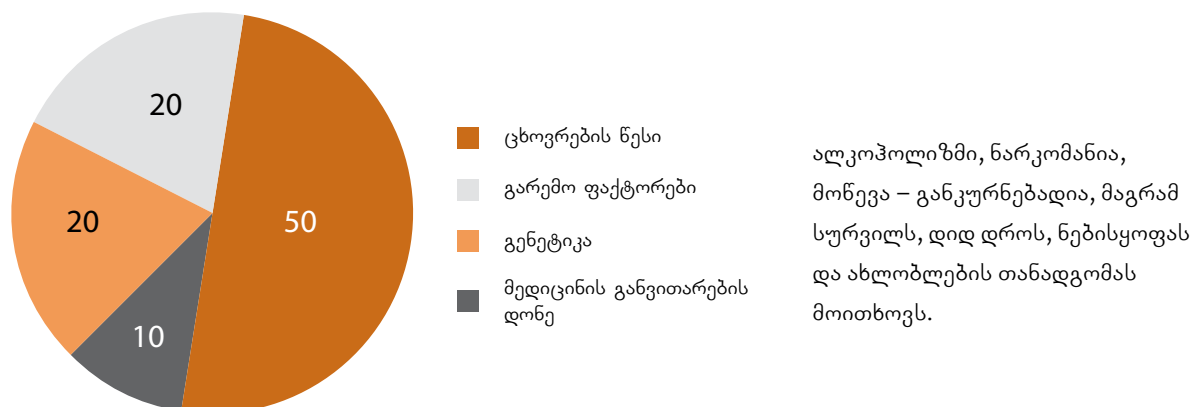
- ინფორმაციის ნაკლებობა მავნე ჩვევების შედეგებთან დაკავშირებით;
- მიმბაძველობა (განსაკუთრებით ტელეგმირების);
- ცნობისმოყვარეობა და სურვილი, თავი დააღწიოს ერთფეროვნებას;
- თავისუფალი დროის პრობლემა;
- კარგ გუნება-განწყობაზე ყოფნის ან დაძაბულობის მოხსნის სურვილი;
- ფიზიკური ხასიათის პრობლემები;
- სურვილი, რომ თავი „უფროსად“ წარმოაჩინოს;
- თანატოლების ან უფროსების ზეგავლენა;
- თამბაქოს, ნარკოტიკების, ალკოჰოლის ხელმისაწვდომობა და „პოპულარობა“; არასრულფასოვნების კომპლექსი;
- თამაშების მეშვეობით თვითრეალიზაცია;
- სუსტი ნებისყოფა.

შეიძლება თუ არა მავნე ჩვევების დაძლევა

მიუხედავად იმისა, რომ ყველა ადამიანი იცის, თუ როგორ ზემოქმედებს ადამიანის ჯანმრთელობაზე ალკოჰოლის, თამბაქოსა და ნარკოტიკების მოხმარება, ასეთი ადამიანების რაოდენობა მაინც საგანგაშოა. სხვადასხვა ქვეყანაში ჩატარებული კვლევების შედეგების მიხედვით ალკოჰოლიზმი, თამბაქოს მოხმარება და ნარკომანია მსოფლიო პრობლემაა.

მავნე ჩვევებთან ბრძოლა და მათი დაძლევა ნებისმიერ ასაკშია შესაძლებელი. ამისათვის კი აუცილებელია **სურვილი და ნებისყოფა**.

ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციის (ჯანმო) მრავალწლიანი კვლევების საფუძველზე დადგინდა, რომ ადამიანის ჯანმრთელობის 50% დამოკიდებულია მისი ცხოვრების წესზე, 20% – გარემო ფაქტორებზე, 20% – გენეტიკაზე და 10% – მედიცინისა და სამედიცინო მომსახურების განვითარების დონეზე. ამიტომ ძალიან მნიშვნელოვანია როგორი ცხოვრების წესს ავირჩევთ. ადამიანი ვალდებულია დაძლიოს მავნე ჩვევები საკუთარი თავის, ოჯახისა და საზოგადოების ინტერესებიდან გამომდინარე, აირჩიოს ცხოვრების ჯანსაღი წესი.

მავნე ჩვევები და სახელმწიფო რეგულირება

სახელმწიფო და კანონი იცავს არასრულწლოვანს მავნე ზეგავლენისგან. კანონი კრძალავს ნარკოტიკების მოხმარება-გასაღებას, არასრულწლოვნებზე თამბაქოსა და ალკოჰოლის გაყიდვას, კაზინოებსა და ტოტალიზატორებში მათ დაშვებას და სხვა. საქართველოს შრომის კოდექსით აკრძალულია არასრულწლოვანთან შრომითი ხელშეკრულების დადება ისეთი სამუშაოების შესასრულებლად, რომელიც დაკავშირებულია სათამაშო ბიზნესთან, ღამის გასართობ დაწესებულებებთან, ფარმაცევტული და ტექსტილური ნივთიერებების დამზადებასა და გადაზიდვა-გაყიდვასთან;

სისხლის სამართლის კანონმდებლობით, არასრულწლოვნის დაყოლიება ნარკოტიკული და ფსიქოტროპული ნივთიერებების მოხმარებაზე მძიმე დანაშაულად ითვლება და დამნაშავე ისჯება განსაკუთრებული სიმკაცრით - თავისუფლების აღკვეთით ვადით ექვსიდან ათ წლამდე.

სახელმწიფო აკონტროლებს, რომ თამბაქო ადვილად ხელმისაწვდომი არ გახდეს არასრულწლოვნებისთვის – აკრძალულია მათი გაყიდვა სკოლებისა და აღმზრდელობითი დაწესებულებებთან ახლოს.

„საქართველოში თამბაქოს კონტროლის შესახებ“ კანონის შესაბამისად, იმ მიზნით, რომ მინიმუმამდე დაიყვანოს მომხმარებლების რიცხვი, თამბაქოს მწარმოებლები და რეალიზატორები მათ აფრთხილებენ, რომ „მონევა მავნებელია“, რომ „მონევა იწვევს ფილტვის კიბოს“, „მონევა კლავს“ და ა.შ. სახელმწიფო ასევე ავალდებულებს რეალიზატორებს, რომ კოლოფზე განათავსონ საკონსულტაციო ტელეფონის ნომერი თამბაქოს წვეისაგან გათავისუფლების მსურველთათვის. მოთხოვნის დარღვევისათვის ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს ეკისრებათ პასუხისმგებლობა საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსით დადგენილი წესით.

თამბაქოს მონევა ხშირად უკავშირდება ალკოჰოლიზმს, რადგან სწორედ ნასვამ მდგომარეობაში მყოფი არასრულწლოვნები იწყებენ მონევას, რაც შემდეგ ჩვევაში გადადის.

არასრულწლოვნებში ალკოჰოლიზმის შემცირების მიზნით საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსში არაერთი მუხლი შეიტანეს. სახელმწიფომ თექვსმეტ წლამდე არასრულწლოვნის მიმართ ალკოჰოლიზმი დასჯადად გამოაცხადა. ამასთან, კანონი სჯის მოზარდის მშობლებსაც, თუ მათ ვერ უზრუნველყვეს თავიანთი შვილის არიდება ამ მავნე ქმედებისაგან.

მავნე ზეგავლენისა და წესრიგის დარღვევისაგან საზოგადოებისა და არასრულწლოვნების დაცვის მიზნით კანონით აკრძალულია საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში სპირტიანი სასმელების მოხმარება.

აზარტულ თამაშებზე დამოკიდებულების რისკი რომ თავიდან იქნეს აცილებული, სახელმწიფო მკაცრად აკონტროლებს არასრულწლოვანთა მონაწილეობას აზარტულ თამაშებში და პასუხისმგებლობას მეტწილად სრულწლოვან ორგანიზატორებს აკისრებს. 21 წლამდე ასაკის პირისათვის – სამორინეში, ხოლო 18 წლამდე ასაკის პირისათვის სათამაშო აპარატებთან თამაში ან/და სხვა მომგებიან თამაშობებში (გარდა წამახალისებელი გათამაშებისა) მონაწილეობა აკრძალულია. აზარტული თამაშობების ორგანიზატორი ვალდებულია, უზრუნველყოს პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტის მეშვეობით მოთამაშეთა ასაკის შემოწმება; ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის თანახმად, აზარტული თამაშობების კანონდამრღვევი ორგანიზატორი დაჯარიმდება 1000 ლარით.

როგორ ებრძვის სახელმწიფო ნარკომანიას

ნარკომანიასთან ბრძოლა, პირველ რიგში, საკანონმდებლო დონეზე მიმდინარეობს. ნარკოტიკული ნივთიერებების წარმოების, ტრანსპორტირებისა და გავრცელებისთვის პრაქტიკულად ყველა ქვეყანაში ითვალისწინებენ სისხლის სამართლის მკაცრ სანქციებს, პარალელურად კი ფართო პროპაგანდას უწევენ ჯანსაღი ცხოვრების წესს.

ჩვენმა სახელმწიფომაც ნარკოტიკების წინააღმდეგ საბრძოლველად არაერთი კანონი მიიღო. მათ შორის არის კანონი „ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“, რომელიც აწესებს მთელ რიგ შეზღუდვებს ნარკოტიკული დანაშაულის ჩამდენ პირთა მიმართ: მომხმარებელთა, ხელშემწყობთა და გამსაღებელთა. ამ კანონის მიხედვით უმკაცრესად ისჯებიან ის პირები, ვინც ეწევა ნარკოტიკული საშუალების უკანონო დამზადებას, წარმოებას, შენახვას, ყიდვას ან გასაღებას. აგრეთვე ის პირები, რომლებიც თავის ბინას ან სადგომს დაუთმობენ სხვას ნარკოტიკული ნივთიერებების უკანონოდ მოხმარებისათვის, ან მათი დამზადებისათვის. მათ ამასთანავე 3 წლით ჩამოერთმევათ მრავალი უფლება: სატრანსპორტო საშუალების მართვის, საექიმო, საადვოკატო და საგანმანათლებლო საქმიანობის, პასიური საარჩევნო და სხვა.

მართალია კანონი სანქციებს აწესებს მაგნი ჩვევების წინააღმდეგ, მაგრამ, თუ მთელმა საზოგადოებამ არ გამოიჩინა დაინტერესება ამ პრობლემის მიმართ, **მარტო სამართალდამცავების ძალისხმევით მისი გადაჭრა შეუძლებელია.**

ბაეცანით წყაროებს:

წყარო 1. საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი. მუხლი 155³. თამბაქოს პროდუქციის რეალიზაციისათვის დადგენილი მოთხოვნების შეუსრულებლობა

1. თამბაქოს პროდუქციის რეალიზაცია იმ სავაჭრო ობიექტებში, სადაც წარმოებს ბავშვთა ტანსაცმლისა და სათამაშოების რეალიზაცია (ჯარიმა 100 ლარი).
2. თამბაქოს პროდუქციის რეალიზაცია სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებებში, სკოლაში, 18 წლამდე ასაკის პირებისათვის განკუთვნილ დაწესებულება-ორგანიზაციებში და მათი კუთვნილი ტერიტორიებიდან 50 მეტრის დაშორებით, აგრეთვე, ყველა სახის სამედიცინო და სასწავლო დაწესებულებებში (ჯარიმა 50 ლარი).
3. თამბაქოს პროდუქციის რეალიზაცია 18 წლამდე ასაკის პირზე (ჯარიმა 100 ლარი).
4. სიგარეტის ღერების, ერთეული შეფუთვის (კოლოფის) რეალიზაცია, თუ მასში სიგარეტის 20 ღერზე ნაკლებია (ჯარიმა 10 ლარი).

წყარო 2. საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი.

მუხლი 155⁵. თამბაქოს პროდუქციის რეალიზაციის ადგილებში საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიერ დამტკიცებული სამედიცინო გაფრთხილებისაგან და თამბაქოზე უარის თქმის მსურველთათვის კონსულტაციის მისაღებად საკონტაქტო ტელეფონის განთავსებისაგან თავის არიდება (ჯარიმა 100 ლარი)

წყარო 3. საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი. მუხლი 170. არასრულწლოვნის დათრობა

მშობლების ან სხვა პირთა მიერ არასრულწლოვნის დათრობა, – გამოიწვევს დაჯარიმებას შრომის ანაზღაურების ერთიდან ორ მინიმალურ ოდენობამდე.

**წყარო 4. საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი.
მუხლი 171. საზოგადოებრივ ადგილებში სპირტიანი სასმელების სმა ან საზოგადოებრივ ადგილებში მთვრალ მდგომარეობაში ყოფნა**

სპირტიანი სასმელების სმა ქუჩაში, სტადიონზე, სკვერებში, პარკებში, ყველა სახის საზოგადოებრივ ტრანსპორტში და სხვა საზოგადოებრივ ადგილებში, გარდა სავაჭრო და საზოგადოებრივი კვების საწარმოებისა, სადაც სპირტიანი სასმელების ჩამოსხმით გაყიდვა ნებადართულია მმართველობის ადგილობრივი ორგანოების მიერ, ან საზოგადოებრივ ადგილებში მთვრალ, ადამიანის ღირსებისა და საზოგადოებრივი ზნეობის შეურაცხმყოფ მდგომარეობაში – გამოიწვევს გაფრთხილებას ან დაჯარიმებას შრომის ანაზღაურების ორ მინიმალურ ოდენობამდე.

საზოგადოებრივ ადგილებში თექვსმეტ წლამდე მოზარდების მთვრალ მდგომარეობაში ყოფნა, აგრეთვე მათ მიერ სპირტიანი სასმელების სმა, - გამოიწვევს მშობლების ან მათი შემცვლელი პირების დაჯარიმებას შრომის ანაზღაურების ორიდან ოთხ მინიმალურ ოდენობამდე.

წყარო 5. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი.

მუხლი 238¹. 21 წლის ასაკს მიუღწეველი ან ნასამართლობის მქონე ან/და ნარკოტიკების მოხმარებისათვის ადმინისტრაციულსახელმძღვანელო პირის მიერ ცივი იარაღის ტარება

1. 21 წლის ასაკს მიუღწეველი ან ნასამართლობის მქონე ან/და ნარკოტიკების მოხმარებისათვის ადმინისტრაციულსახელმძღვანელო პირის მიერ ცივი იარაღის ტარება, – ისჯება ჯარიმით.
2. იგივე ქმედება, ჩადენილი:
  - ა) არაერთგზის;
  - ბ) იმის მიერ, ვინც ნასამართლეს იყო განზრახ მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენისათვის, – ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

წყარო 6. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი.

მუხლი 260. ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის უკანონო დამზადება, წარმოება, შეძენა, შენახვა, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან გასაღება (25.07.2006 3530)

1. ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის უკანონო დამზადება, წარმოება, შეძენა, შენახვა, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან გასაღება, – ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით თერთმეტ წლამდე. (3.07.2007 5184)
2. იგივე ქმედება, ჩადენილი:
  - ა) დიდი ოდენობით;
  - ბ) წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ;
  - გ) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით;
  - დ) არაერთგზის;
  - ე) იმის მიერ, ვისაც წინათ ჩადენილი აქვს ამ კოდექსის ამ თავით გათვალისწინებული რომელიმე დანაშაული, – ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით შვიდიდან თოთხმეტ წლამდე.
3. ამ მუხლის პირველი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, ჩადენილი:
  - ა) განსაკუთრებით დიდი ოდენობით;
  - ბ) ორგანიზებული ჯგუფის მიერ, – ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით რვიდან ოც წლამდე ან უვადო თავისუფლების აღკვეთით.შენიშვნა:
  1. ამ თავით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლდება ის, ვინც ნებაყოფლობით ჩააბარებს ნარკოტიკულ საშუალებას, მის ანალოგს, პრეკურსორს, ფსიქოტროპულ ნივთიერებას, მის ანალოგს ან ძლიერმოქმედ ნივთიერებას, თუ მის ქმედებაში არ არის სხვა დანაშაულის ნიშნები.
  2. ამ მუხლით გათვალისწინებული ქმედებისათვის იურიდიული პირი ისჯება ლიკვიდაციით ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით და ჯარიმით.

კითხვები და დავალებები

1. დაიყავით ჯგუფებად. ყურადღებით გაეცანით ყველა ფაქტს თამბაქოს მოწევისთან დაკავშირებით და ჯგუფში შეთანხმებული მსჯელობის შედეგად წარმოადგინეთ საკუთარი არგუმენტები, რამდენად სამართლიანად მიგაჩნიათ აღნიშნული კანონის თითოეული დებულება. თქვენი შეფასება აღნიშნეთ ცხრილში:

„საქართველოში თამბაქოს კონტროლის შესახებ“ კანონით აკრძალულია	მიუღებელია	ნაწილობრივ მისაღებია	სრულად მისაღებია
თამბაქოს მოხმარება:			
სააღმზრდელო, საგანმანათლებლო, საგანმანათლებლო-სააღმზრდელო დაწესებულებებსა და დახურულ სპორტულ ნაგებობებში			
სამედიცინო და ფარმაცევტულ დაწესებულებათა შენობებში			
ბენზინგასამართი, გაზგასამართი და გაზგამანაწილებელი სადგურების მთელ ტერიტორიაზე			
ყველა შენობა-დაწესებულებაში, სადაც ინახება ცეცხლსაშიში ნივთიერებები			
საზოგადოებრივ ტრანსპორტში, მათ შორის, ავტობუსში, სამარშრუტო ტაქსში, თვითმფრინავში, მეტროპოლიტენში			
თამბაქოს პროდუქციის რეალიზაცია:			
სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებებში, სკოლებში, აგრეთვე 18 წლამდე ასაკის პირებისათვის განკუთვნილ დაწესებულება-ორგანიზაციებში და მათ მიმდებარე ტერიტორიებზე 50 მეტრის დაშორებით			
იმ სავაჭრო ობიექტებში, რომლებშიც ხდება ბავშვთა ტანსაცმლისა და სათამაშოების რეალიზაცია			
სიგარეტის ერთეული ღირებულებით, ერთეული შეფუთვით (კოლოფით) თუ მასში 20 ღერ სიგარეტზე ნაკლებია			
18 წლამდე ასაკის პირებზე			
ყველა სახის სამედიცინო და სასწავლო დაწესებულებაში			

- დაიყავით ჯგუფებად. ყურადღებით გაეცანით ყველა ფაქტს თამბაქოს მოწევისთან დაკავშირებით და ჯგუფში შეთანხმებული მსჯელობის შედეგად წარმოადგინეთ საკუთარი არგუმენტები, რამდენად სამართლიანად მიგაჩნიათ აღნიშნული კანონის თითოეული დებულება. თქვენი შეფასება აღნიშნეთ ცხრილში:
გააცანით კლასს აღნიშნული ფაქტის მიმართ თქვენი დამოკიდებულება და დაასაბუთეთ ის; ყურადღებით მოისმინეთ სხვა ჯგუფების მოსაზრებები.
- ყურადღებით გაეცანით წყაროებს და იმსჯელეთ, რა როლს ასრულებენ ისინი მავნე ჩვევების პრევენციაში. თქვენ რომ კანონმდებლები იყოთ, როგორ შეცვლიდით ამ მუხლებს?

რატომ? დაასაბუთეთ.

3. როგორ გგონიათ, რისთვის არის საჭირო ჯანსაღი ცხოვრების წესის დაცვა და ვისზეა დამოკიდებული? პასუხი დაასაბუთეთ.
4. რომელი ფაქტორი ასრულებს წამყვან როლს ნარკომანიის პრევენციაში?
5. ხომ არ ამჩნევ საკუთარ თავს მიდრეკილებას რომელიმე მავნე ჩვევის მიმართ? როგორ შეგიძლია მისი დაძლევა?
6. რომელია ყველაზე პოპულარული აზარტული თამაშობები შენს თანატოლებს შორის. მენეჯილესთან ერთად ჩამოაყალიბე ის მიზეზები, რის გამოც ესა თუ ის თამაშობა პოპულარულია. ამასთანავე, მოიფიქრეთ ის ალტერნატივები, რაც ერთი მხრივ დააკმაყოფილებდა მოზარდების სურვილს, რომ ითამაშონ და მეორე მხრივ, თავიდან აარიდებდა მათ კანონის დარღვევას.
7. რა შეუძლია გააკეთოს საზოგადოებამ იმისათვის, რომ მოზარდებს სწორი დამოკიდებულება ჩამოუყალიბდეთ „მავნე ჩვევების“ მიმართ?

სიტუაცია 1

მამის დახადების დღე

გოგი 10 წლისაა. გოგის ძაძამ თავისი დაბადების დღე წრადიციური წესით აღნიშნა და მეგობრები დაჰპატიჟა. ძაძამ გოგის სთხოვა მისი სადღეგრძელო დაეწია. გოგიმ თხოვნა შეუსრულა და სადღეგრძელო განსვკაჟებუდი სასმისით დაწია, რის გამოც ძაძამ ძმაჟაცხები აღცაჟებუენი დარჩენს. შეგუდინებუდმა ბიჭმა ჟიდუკ რამდენიმე ჟიქა სასმედი დაწია, რის შედეგდაც ადჟოჟოდური ინცოქსიჟაციი დაქნო და სასწრაფო სამედიცინო დახმარების გამოძახება დასჟირდათ.

უპასუხეთ კითხვებს

- თუ გსმენიათ ან გინახავთ მსგავსი შემთხვევა?
- გაეცანით წყაროებს და შეაფასეთ, რამდენად სამართლიანად მიგაჩნიათ კანონით დაკისრებული პასუხისმგებლობა?

სიტუაცია 2

ბასეირნება პარკში

მე-9 ჟდასი მოსწაჟეებმა გაჟჟოთიდეზის შემდეგ პარკში გაისჟირნეს. ჟაუებმა იქ დაინახეს, როგორ სჟამდა ჟუდს რამდენიმე სჟუდენსეი. თანჟადასედი გოგონებისთვის თაჟი რომ მოქნონებინათ, ჟუდი შეიძინეს და დაინსეს სმაში შეჟიბრი, თან სიგარუცს აბოღებდნეს, გამომწჟჟად იქცოლდნეს და გამჟჟეებს დასცინოდნეს. სიმთჟრადეში მათ ჟრთმანეთთან ჩსუბი მოუჟიდათ, გამჟჟედი ბიჭი და ჟრთ-ჟრთი თანჟადასედი გოგონა, რომედიც მათ გამჟჟეებას ცდილობდა, დაზიანდნეს, და საჟადადმოფოტოში გადაიყვნეს, დაწარჩენები საჟაჟრუდო ჟჟიჟაჟმა პოდიციის შესობაში წაიყვნა.

უპასუხეთ კითხვებს

- რამ განაპირობა ამ სიტუაციაში მოსწავლეების ქცევა?
- გაიხსენეთ, თუ გსმენიათ ან გინახავთ მსგავსი შემთხვევა?
- გაეცანით წყაროებს და შეაფასეთ, რამდენად სამართლიანად მიგაჩნიათ კანონით დაკისრებული პასუხისმგებლობა?

სიტუაცია 3

ნარკომანიის მსხვერპლი

სოდიდან სახდში მიმჟაჟედი დათო, რაჟი და გიგა მეზობედა სჟუდენსემა ბიჭმა გაწაჟრა და მოსწეჟი შესთაჟაზა; „არ უნდა იცოდეთ, რა ჟაიფია?“. ბიჭებმა ჟრ იუარეს, მაგრამ მეზობედა ისინი დაიყოლია. თან შესთაჟაზა, ფუდი მოაგროჟეთ, მომიცანეთ და „წამდასც“ გიშოჟითო.

მოკლე დღეს ბიჭებმა ისინი სცუდენცთან „საქმის დაჭრა“ და გადნევიცეს სხეში შემოვლითი გზით წასუდიყვნენ. ეს ამბავი მძლე დაბაიწყდათ. მგრამ გარკვეული დროის შემდეგ რაფის და გიგას ყურადღება დათოს „უცნაურობებმა“ მიიპყრო. ის თავის თავში ჩაიყუდა, გუდჩახეყუდი განდა, გაკეთ-იდიდან მასწავლებელს დათხოვობოდა სოდე და დიდი ხნით იარგებოდა. სმინდად ღიზინდებოდა, როდესაც მეგობრები ეითხოვოდნენ: „სად იყავი ამდენ ხანს, რაფომ არ დაჩეყო?“ სხეშიც გვიან დაბით ბრუნდებოდა - მშობლები თანაჯაქსელებთან ეითხოვოდნენ მის ასაქაქ-დასაქაქს.

დათო აღარ მექაქდინებოდა. აღარც სპოროვი და ეომპოეყერი იქაქებდა.

საუბრისას ეონცენცრაცია უჭირდა. ხასიათიც შეეყქა: მექნიდად უგუნებოდ და დათრგუნუდი იყო.

მას შემდეგ რაც დედის სათუდიდან თუდი დაიარგა, მინიდან ეი ძვირუასი ნიოთები გაქრა, ყვედას გარკვეული ეჭვი გაუჩნდა. რაფი და გიგა დათოს ჩუმადა ეადევენ და დაწმუნდნენ, რომ მას ახადი მეგობრები ჰყავდა - ნარეომანმა სცუდენცმა ის თავის წრეში ჩაითრია.

უპასუხეთ კითხვებს

- თქვენი აზრით, რატომ გახდა დათო ნარკომანის მსხვერპლი, მისი მეგობრები ეი არა?
- როგორ უნდა იმოქმედოს დათოს დასახმარებლად მისმა ოჯახმა? მეგობრებმა?

დისკუსია

რომელი ფაქტორი ასრულებს ნამყვან როლს მავნე ჩვევების ჩამოყალიბებაში?

შეჯამება

1. თამბაქოს მოწევა, ალკოჰოლური სასმელის მოხმარება, აზარტული თამაშები და სხვა დროთა განმავლობაში მავნე ჩვევად იქცევა და სახიფათო ხდება ჩვენი ჯანმრთელობისა და სიცოცხლისათვის.
2. ნარკოტიკებზე დამოკიდებულება ძალიან სწრაფად ყალიბდება, ნარკომანიისგან გათავისუფლებას ეი დიდი დრო სჭირდება.
3. ალკოჰოლიზმი და ნარკომანია საფრთხის შემცველია არა მხოლოდ მომხმარებლისათვის, არამედ მისი ოჯახის წევრებისა და ახლობლებისთვისაც.
4. უმეტესწილად ადამიანი ნარკომანი ხდება სხვების დანაშაულებრივი ქმედების შედეგად და ნარკოტიკის მოსაპოვებლად ხშირად თავად ხდება დამნაშავე.

§ 5.1. ორგანიზებული დანაშაული და მისი შედეგები

ორგანიზებული დანაშაულის ცნება

ორგანიზებული დანაშაული გულისხმობს რამდენიმე პირის სტრუქტურირებული ჯგუფის მიერ უკანონო სარგებლის მიღების, ძალაუფლების მოსაპოვებლად ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ინტერესის მიზნით, წინასწარი განზრახვით და შემუშავებული გეგმის მიხედვით ჩადენილ დანაშაულებრივ ქმედებას. ორგანიზებული დანაშაული მეტწილად კრიმინალური დაჯგუფებების მიერ ხორციელდება. ისინი ძალისმიერ ზემოქმედებას ახდენენ პოლიტიკაზე, მედიაზე, საზოგადოებრივ სამსახურებზე.

ორგანიზებული დანაშაული ჯგუფური დანაშაულის ფორმაა. დამნაშავეთა ჯგუფი ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში შემოსავალს არალეგალური საქმიანობის შედეგად იღებს. ჯგუფს დანესებული აქვს შიდა იერარქია – ჰყავთ ლიდერები. ჯგუფის სხვა წევრების სტატუსი განსაზღვრულია. დანაშაულის დაგეგმვისა და განხორციელების პროცესს უმეტესად კრიმინალური ავტორიტეტები ხელმძღვანელობენ. ასეთი ჯგუფები მიზნის მისაღწევად იყენებენ ძალას, მუქარას. ხელისუფლების და პოლიციის ზოგიერთი არაკეთილსინდისიერი მოხელეების ნეიტრალიზაციის მიზნით კი მათ მოსყიდვას (კორუფციას) ან შანტაჟს მიმართავენ.

ორგანიზებული დანაშაულის ფორმები

ორგანიზებული დანაშაულებრივი ჯგუფების არსებობის ძირითადი მიზანი ფულისა და ძალაუფლების მოპოვებაა.

ლექსიკონი

სინდიკატი – ეკონომიკური ან საზოგადოებრივი სარგებლის მიღების მიზნით ადამიანთა ან ადამიანთა ჯგუფების გაერთიანება.

კორუფცია – ოფიციალური პირის მიერ, სამსახურებრივი მოვალეობის გამოყენება პირადი გამორჩენის მიზნით, სახელმწიფო მოხელეთა მოსყიდვა და სხვა.

ტერორიზმი – ძალადობა ან ძალადობის გამოყენების მუქარა, მიმართული ფიზიკური ან იურიდიული პირების წინააღმდეგ, შენობა-ნაგებობების, სატრანსპორტო საშუალებების, კომუნიკაციების და სხვა მატერიალური ობიექტების განადგურება-დაზიანება ან მათი განადგურება-დაზიანების მუქარა იარაღის, ასაფეთქებელი მასალების,

ბირთვული, ქიმიური, ბიოლოგიური თუ სხვა, ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში ნივთიერების გამოყენებით ან ადამიანის გატაცებითა თუ მძევლად აყვანით, რათა ხელისუფლება ანდა მისი რომელიმე ორგანო ან საერთაშორისო ორგანიზაცია იძულებული გახდეს, განახორციელოს გარკვეული ქმედება ან თავი შეიკავოს გარკვეული ქმედების განხორციელებიდან, საგან, რომელიც ტერორისტების მართლსაწინააღმდეგო ინტერესებში შედის.

ორგანიზებული დანაშაული – დანაშაულებრივი ქმედებები ჩადენილი პირთა სტრუქტურირებული ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში.

ორგანიზებული დანაშაულის გავრცელებული ფორმებია: ქურდული სამყაროს წევრობა, რეკეტი, ადამიანის ან სხვისი ქონების გატაცება ფულის გამოძალვის ან სხვა დანაშაულებრივი მიზნის მისაღწევად, ნარკოტიკებით, ადამიანებით, ცეცხლსასროლი იარაღით, ტოქსიკური, ფეთქებადი და რადიოაქტიური ნივთიერებებით და ანტიკვარული ნივთებით უკანონო ვაჭრობა, უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაცია. ისინი ხელს უწყობენ პროსტიტუციას და ა. შ. მაფია, მეკობრეობა, ტერორიზმი, როგორც ორგანიზებული დანაშაულის ფორმები, დიდი ხანია არსებობს.

ცალკეული დანაშაულებრივი ჯგუფები ცდილობენ მონოპოლიის აღებას გარკვეულ არალეგალურ ნაწარმზე, პროდუქტებსა და მომსახურებაზე, ამიტომ ხშირად ერთმანეთთან სისხლიანი დაპირისპირება აქვთ. კრიმინალურ ორგანიზაციაში დისციპლინის დასაცავად, მოლაღატეების და ინფორმატორების დასჯისა თუ დაშინების მიზნით არ ერიდებიან საკუთარი წევრების მიმართ ძალადობას, მათ წამებას და მკვლელობას.

პირდაპირი ან არაპირდაპირი ფინანსური ან სხვა მატერიალური მოგების მისაღებად კრიმინალური ჯგუფები მცირედს არ სჯერდებათ, ამიტომ დეტალურად გეგმავენ ყოველ ოპერაციას. დანაშაული ჯგუფის მიერ ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში მზადდება, იგეგმება, ფუნქციები ნაწილდება. ქმედებებს თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენებითაც კი უწევენ კოორდინირებას. გაეროს მე-20 კონ-

გრესზე, რომელიც დანაშაულობის პრობლემებს ეძღვნებოდა, აღნიშნეს, რომ ოცდამეერთე საუკუნეში ორგანიზებული დანაშაულებრივი ჯგუფების ყველაზე გავრცელებული საქმიანობაა ნარკოტიკებით ვაჭრობა, მას მოჰყვება ადამიანით უკანონო ვაჭრობა (ტრეფიკინგი), შემდეგ კი კონტრაბანდული საქონლით ვაჭრობა, იარაღით ვაჭრობა და ეკონომიკური დანაშაული – რეკეტი, ასევე გადასახადებისგან თავის არიდების მიზნით ფინანსური დოკუმენტების გაყალბება, ტერორისტული საქმიანობა და სხვა.

ზოგჯერ ორგანიზებული დანაშაულებრივი ჯგუფი ლეგალურ ბიზნესს არის ამოფარებული და ისე ახორციელებს თავის უკანონო საქმიანობას, მათი აღმოჩენა გაძნელებულია. მით უფრო, თუ ეს საქმიანობა ერთი ქვეყნის ტერიტორიას სცდება და საერთაშორისო მასშტაბის არის – ტრანსნაციონალურ დანაშაულებრივ ორგანიზაციებს ქმნის. დღესდღეობით ორგანიზებული დანაშაული უფრო ხშირად საერთაშორისო მოვლენაა.

ორგანიზებული დანაშაული და თანამედროვე ტექნოლოგიები

თანამედროვე ეპოქაში ორგანიზებული დანაშაული სულ უფრო ნაკლებად იმართება მოძველებული ვერტიკალურ-იერარქიული მეთოდით. ის დაუკავშირდა **კიბერდანაშაულს** – კომპიუტერთან დაკავშირებულ დანაშაულებებს და უფრო მეტად ქსელური გახდა. კრიმინალური ჯგუფები უახლეს საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებს და ჰაკერებს იყენებენ სამართალდამცავი ორგანოების ოპერაციების შესახებ წინასწარი ინფორმაციის მიღების მიზნით. ინტერნეტის გლობალური ხასიათი საშუალებას აძლევს კრიმინალებს მსოფლიოს ნებისმიერ წერტილში, სხვადასხვა ქვეყანაში ჩაიდინონ არაკანონიერი ქმედება. გარდა ამისა, გაადვილებულმა კომუნიკაციამ, ფიჭვურმა სატელეფონო და ინტერნეტ კავშირებმა მათ ქსელური წვდომის სხვა მეთოდების გამოყენების საშუალებაც მისცა. დანაშაულებრივ ჯგუფებს ტერიტორიების დაზვერვისა და შორიდან კონტროლის საშუალება მიეცა. ინტერნეტისა და სხვა ქსელების გამოყენებით დანაშაულის ჩადენა იშვიათობა აღარ არის. დანაშაულებრივ სტრუქტურებს შეუძლიათ შეაღწიონ სხვადასხვა სისტემაში და გამოიყენონ ვიდეოკამერების სისტემა, რომელიც საშუალებას მისცემს დაინახონ კონკრეტულ ადგილებში რეალურ რეჟიმში მიმდინარე პროცესები. ასევე, ინტერნეტით ადვილდება მცოდნე ადამიანების ძებნა – მაგალითად პროგრამისტების, რომელთა ჩართვა კრიმინალურ საქმიანობაში ქსელითვე ხდება, ისე, რომ დამკვეთს არც კი ხვდებიან. შემდეგ, დანაშაულის დაგეგმვის პროცესში წინასწარ ითვალისწინებენ მოსალოდნელ რისკებს.

ანალოგიურად, თანამედროვე გლობალური ტექნოლოგიების ეპოქაში, **სამართალდაცვის სისტემაში საკმარისი ბერკეტები არსებობს ორგანიზებული დანაშაულის გასაჩხნელად და/ან თავიდან ასაცილებლად**. ის საკომუნიკაციო მეთოდები და ხერხები, რომლებიც ხელმისაწვდომია კრიმინალებისთვის, რა თქმა უნდა, ხელმისაწვდომია სამართალდამცავებისათვისაც. იქმნება კიბერ-დეტექტივების სპეციალური ჯგუფები, რომლებიც წარმატებით ხსნიან ამ ტიპის დანაშაულებს.

სამართალდამცავების მხრიდან კრიმინალური დაჯგუფებების საქმიანობას გრძელვადიანი შესწავლა სჭირდება, ვინაიდან მათში ბევრი ადამიანი მონაწილეობს – ზოგი პირდაპირ და წინასწარ განზრახვით, ზოგი გაუცნობიერებლად. ამის გამო გამოძიება ხანგრძლივი პროცესია, ის მოიცავს ელექტრონულ თუ ფიზიკურ თვალთვალს, ფარული ოპერაციების მომზადებას, ჯგუფში შეღწევას, კონფიდენციალურ ინფორმაციებთან მუშაობას, ოპერატიული უსაფრთხოების უზრუნველყოფას. ზოგჯერ საჭირო ხდება მოწმეთა დაცვა. საბოლოოდ, ორგანიზებული ჯგუფი გამოაშკარავდება და ისჯება.

ნარკოტიკებით ვაჭრობა

ნარკომანია და ნარკობიზნესი საერთაშორისო პრობლემაა და მას ყველა ქვეყანაში ებრძვიან. კოლუმბიური და მექსიკური ნარკოტიკებით მოვაჭრე ორგანიზაციები ეწევიან საერთაშორისო მასშტაბის მქონე კრიმინალურ საქმიანობას – კოკაინის წარმოებას და გაყიდვას. გლობალური მასშტაბის მქონე ქსელი ნარკოტიკებს ყველა კონტინენტზე ავრცელებს. ნარკოკარტელებს კავშირები აქვთ მსოფლიოს სხვადასხვა დანაშაულებრივ ორგანიზაციებთან, რაც მთლიანობაში მსოფლიო მასშტაბის ორგანიზებულ დანაშაულებრივ სისტემას ქმნის.

კიბერდანაშაული

კიბერდანაშაულში იგულისხმება სხვის კომპიუტერულ სისტემაში (პერსონალური კომპიუტერი, აგრეთვე მობილური ტელეფონი) უნებართვო შეღწევა და უკანონო გამოყენება; მონაცემების უნებართვო დაზიანება, წაშლა ან შეცვლა, პაროლის ან კოდის უნებართვო დამზადება, გავრცელება, სხვათა პირადი ინფორმაციის ან პირადი მიმოწერის უკანონოდ გავრცელება. **კიბერ-**

დანაშაული მოიცავს კომპიუტერთან და ინტერნეტთან დაკავშირებულ ორგანიზებულ დანაშაულებებს, რომელიც ხშირად უკავშირდება სხვა ტიპის ორგანიზებულ დანაშაულს ან ტერორიზმს.

ჩვენ დროში, საზოგადოება ყოველდღიურად იყენებს თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიებს, სახელმწიფო, ბანკები თუ სხვა ორგანიზაციები კი სულ უფრო მეტ მომსახურებას აწვდიან მოქალაქეებს ელექტრონულად, კიბერდანაშაულის საფრთხე დღითიდღე იზრდება.

დამნაშავეები უნებართვოდ აზიანებენ, შლიან ან ცვლიან კომპიუტერულ მონაცემებს, პირადი მიზნებისთვის იყენებენ სხვა ადამიანების თუ ორგანიზაციების შესახებ ინფორმაციას, იპარავენ პირად თუ საბანკო მონაცემებს და აწარმოებენ დანაშაულებრივ ოპერაციებს.

კომპიუტერული დანაშაული ყველაზე მეტად საბანკო და საფინანსო სექტორშია გავრცელებული, **ინტერნეტქურდობა** – სხვისი ფინანსების ან ინფორმაციის მოპარვა-გამოყენება, ფულის გადარიცხვა – ორგანიზებული დანაშაულის ახალი სახე გახდა. ფართოდ გავრცელებულია ისეთი კიბერდანაშაულებიც, როგორიცაა ბავშვთა პორნოგრაფია, ფულის გათეთრება (უკანონო ინტერნეტ გადარიცხვა ვინაობის დაფარვით), **კიბერვანდალიზმი** – საინფორმაციო ბაზების განადგურება ან დაზიანება, კიბერტერორიზმი – მუქარა, დაშინება, მოსალოდნელ ტერორისტულ აქტზე წინასწარ შექმნილი ვიდეომასალის ინტერნეტით გავრცელება და სხვა.

კომპანია **Symantec Corp**-ის მიერ ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ ყოველწლიურად გლობალური კიბერდანაშაულით უფრო მეტი ადამიანი ზარალდება, ვიდრე სხვა რომელიმე ტიპის დანაშაულით.

განსაკუთრებული საფრთხის მატარებელია **კიბერტერორიზმი**. ეს არის კანონით დაცული კომპიუტერული ინფორმაციის (უმეტესად სახელმწიფო მნიშვნელობის) მართლსაწინააღმდეგო დაუფლება, მისი გამოყენება ან გამოყენების მუქარა, რაც საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას დიდ საშიშროებას უქმნის, ხელყოფს სახელმწიფოს სტრატეგიულ, პოლიტიკურ ან ეკონომიკურ ინტერესს. მისი მიზანი მოსახლეობის დაშინება და ხელისუფლების რომელიმე ორგანოზე ზემოქმედებაა. კიბერდანაშაულის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მაგალითია კიბერომი. ასეთი იყო რუსეთსა და საქართველოს შორის 2008 წლის აგვისტოში განხორციელებული ომი. ორივე მხარე ცდილობდა კონტროლი გაენია კიბერსივრცისათვის და მსოფლიოსთვის მიეწოდებინა მისთვის ხელსაყრელი ინფორმაცია. არაერთი შეტევა განხორციელდა ჩვენი ქვეყნის სასიცოცხლო ინფრასტრუქტურაზე, საჰაერო და სარკინიგზო მიმოსვლაზე. დროებით გაითიშა მთავრობის და პარლამენტის, ბეჭდვითი მედიის და ტელეკომპანიების საიტები.

ქვეყნის კიბერუსაფრთხოება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საკითხია. კანონი ითვალისწინებს ამ დანაშაულის ყველა ფორმას, როგორიცაა კომპიუტერულ სისტემაში უნებართვო შეღწევა, კომპიუტერული მონაცემის ან/და კომპიუტერული სისტემის უკანონოდ გამოყენება და ხელყოფა, დამაზიანებელი პროგრამის შექმნა ან არსებულ პროგრამაში ცვლი-

ლების შეტანა – ყველა ისეთ ქმედებას, რაც ინვეს ინფორმაციის განზრახ არასანქცირებულ განადგურებას, ბლოკირებას ან მოდიფიცირებას.

ტერორიზმი

ტერორიზმი არის პიროვნების, საზოგადოების ან საკუთრების წინააღმდეგ მუქარის და ძალადობის გამოყენება პოლიტიკური, რელიგიური ან იდეოლოგიური მიზნების მისაღწევად. მისი მიზანია არა მოწინააღმდეგისადმი რაიმე სტრატეგიული ზიანის მიყენება, არამედ შიშის დაწერვა, შანტაჟი. ტერორისტული აქტი შეიძლება მიმართული იყოს ადამიანების წინააღმდეგ, რომლებსაც ტერორისტების პოლიტიკურ

პოზიციასთან საერთო არაფერი აქვთ. გაეროს გენერალური მდივნის კოფი ანანის 2002 წლის ოქტომბრის განცხადებით „ტერორიზმი არის გლობალური საფრთხე, გლობალური ეფექტებით... თავისი ბუნებიდან გამომდინარე ეს არის თავდასხმა სამართლის, წესრიგის და ადამიანის უფლებების ფუნდამენტურ პრინციპებზე“. ადრე ტერორისტები მსხვერპლს საგულდაგულოდ არჩევდნენ – უმეტესად პოლიტიკოსს ან თანამდებობის პირს, დღეს ტერორიზმის სამიზნე უფრო ხშირად ხდება უბრალო ადამიანები, მშვიდობიანი მოსახლეობა. ამის მაგალითად 2001 წ. 11 სექტემბრის ტერაქტი და ბესლანის ტრაგედიაც გამოდგება. ამ ტერაქტებს ათასობით ადამიანი შეეწირა, მათ შორის ბევრი ბავშვი.

ტერორისტებს მძევლად აჰყავთ უცხოელი ჟურნალისტები ან ტურისტები იმ მიზნით, რომ მძევლის გათავისუფლების პირობით აიძულონ სახელმწიფო ხელისუფლება ან/და საერთაშორისო ან რელიგიური ორგანიზაცია, შეასრულოს ან არ შეასრულოს ესა თუ ის მოქმედება. ზოგჯერ, პირობის შესრულების და გამოსასყიდის მიღების მიუხედავად, ტერორისტები მძევლებს კლავენ. ტერორიზმის თანმდევი მისი ფინანსირების მთავარი წყარო – საერთაშორისო ნარკობიზნის, იარაღით და ადამიანის სიცოცხლისათვის საშიში მასალებით უკანონო ვაჭრობა.

სხვა დამნაშავეებისგან განსხვავებით, ტერორისტები არ ცნობენ, ან გამართლებულად თვლიან თავიანთი საქმიანობის უკანონობას. ისინი არც ასობით უდანაშაულო ადამიანის სიკვდილს ნანობენ, ვინაიდან „იდეას“ ემსახურებიან, მათი ქმედება მოტივირებულია „შურისძიებით“ ან კონკრეტული მიზნით. მათ მიაჩნიათ, რომ ჩადენილი ქმედება აუცილებელია იმისათვის, რომ აიძულონ ხელისუფლება ან საერთაშორისო ორგანიზაცია, რომ მიიღოს გადაწყვეტილება, რომელიც ტერორისტების მართლსაწინააღმდეგო ინტერესებში შედის.

კორუფცია

კორუფცია – ლათინური სიტყვაა (*corrumpere* – ვაფუჭებ) და გაუარესებას/დაზიანებას, გაუფასურებასა და გარყვნილებას უკავშირდება. კორუფცია ეწოდება ოფიციალური პირის მიერ სახელმწიფო ძალაუფლების ან სამსახურებრივი მოვალეობის არადანიშნულებისამებრ გამოყენებას ფულის და ნაცნობობის სანაცვლოდ პირადი კეთილდღეობისა და გამორჩენისთვის. კორუფციის წყარო შეიძლება გახდეს მმართველობის ყველა ფორმა. სახელმწიფო მოხელეთა კორუფციაში ჩართვა უფრო ხშირად ნარკობიზნის, ფულის გათეთრების, ეკონომიკური მაქინაციების და სხვა ორგანიზებული კრიმინალური ქმედებების ხელშეწყობის მიზნით ხდება.

სახელმწიფო მოხელეთა მოსყიდვით კრიმინალებს საშუალება ეძლევათ უშიშრად განაგრძონ არაკანონიერი ქმედება, ამიტომ კორუფციას ხშირად განიხილავენ, როგორც ორგანიზებული დანაშაულის შედეგს.

კორუფციის მაგალითები:

- პოლიციის, მოსამართლეებისა და პროკურორების მოქრთამვა, რომ მათ თვალი დახუჭონ არაკანონიერ ქმედებებზე;
- ამომრჩეველთა მოსყიდვის მიზნით თანამდებობის ბოროტად გამოყენება;
- დაფინანსებითა და ნაცნობობის საშუალებით, პოლიტიკურ ლიდერებზე არაპირდაპირი ზემოქმედება;
- მოქრთამვით საზოგადოებაზე საკუთარი გავლენის გაზრდა და სხვა.

ორგანიზებული დანაშაული კორუფციას საკუთარი არსებობის გახანგრძლივებისა და წარმატებული საქმიანობისთვის იყენებს.

კორუფციის გავლენა საზოგადოებაზე

კორუფცია ნეგატიურ ზეგავლენას ახდენს საზოგადოებაზე. მას შედეგად მოჰყვება:

- **კანონიერების დარღვევა** – სახელმწიფო მოხელეთა კორუფცია არღვევს კანონის უზენაესობის პრინციპებს;
- **ძლიერის გამარჯვება სუსტზე** – კორუმპირებულ გარემოში, მდიდარი და გავლენიანი ადამიანი კანონზე მაღლა დგება და ჩაგრავს სუსტსა და ღარიბს;
- **არათანაბარი პირობები** – სახელმწიფო მოხელეების კორუფცია არ წარმოადგენს უმსხვერპლო დანაშაულს. მას საზოგადოებისათვის სოციალური უთანასწორობა და უსამართლობა მოაქვს. კრიმინალები გადაჭარბებული, არასტანდარტული უფლებებით და უპირატესობებით სარგებლობენ, რითაც საზოგადოება ზარალდება;
- **ნდობის დაკარგვა** – ორგანიზებული დანაშაული და კორუფცია სწრაფად ვრცელდება საზოგადოების ყველა სფეროში. ხდება მოსამართლეების, ბანკირების, ჟურნალისტების, სამღვდლო პირების, პოლიციის, პოლიტიკოსებისა და საზოგადოებრივი ლიდერების მოქრთამვა. საზოგადოების წევრები ფულს არაკანონიერად იხდიან სხვადასხვა დანესებულებაში, ამიტომ სახელმწიფო მოხელე, რომელიც ქრთამს იღებს, ხალხის ნდობას კარგავს. სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტები სუსტდება. ხალხში რწმენისა და ნდობის დაკარგვას მოსდევს საზოგადოების დეგრადაცია და მისი დაბრუნება პირვანდელ, ველურ ფორმასთან, სადაც მხოლოდ ძლიერს აქვს არსებობის უფლება. ეს დიდ საფრთხეს უქმნის საზოგადოებას და მისი დაშლის მომასწავებელია.

კორუფცია სახელმწიფოს უსპობს საშუალებას, დაიცვას თითოეული მოქალაქის პიროვნული უფლებები, თავისუფლებები, ქონება და სიცოცხლეც კი. ის საზოგადოებაში კანონიერების კულტურის დამკვიდრებას ეწინააღმდეგება.

ორგანიზებული დანაშაულის გავლენა საზოგადოებაზე

ეკონომიკური ზეგავლენა	ორგანიზებულ დანაშაულს თან ახლავს ადამიანების ფინანსური და მატერიალური დანაკარგები. საზოგადოების ნაწილი ხშირად ხდება გამოძალვის, გატაცების ან ქურდობის ობიექტი, მეორე ნაწილი კი დანაშაულებრივი გზით მიღებული შემოსავლების ან ქონების მფლობელი.
ფიზიკური ზეგავლენა	იგულისხმება პიროვნების ცემა, დაჭრა, გატაცება და მკვლელობა. ასეთი სახის დანაშაული ეხება კონკრეტულ პიროვნებას, მაგრამ არაპირდაპირი ზეგავლენა აქვს დაზარალებულის ოჯახსა და მთელ საზოგადოებაზე, შესაძლებელია გამოიწვიოს შემთხვევითი მსხვერპლიც. ორგანიზებული დანაშაული ხშირად ფართო საზოგადოებასაც აზარალებს. მაგალითად, როდესაც კრიმინალების მიერ ხდება ადამიანისა და გარემოსთვის მეტად საშიში მომწამლავი ნივთიერებების არალეგალური ტრანსპორტირება ან ქიმიური ნარჩენების მდინარეში ჩაყრა.
ფსიქოლოგიური ზეგავლენა	კრიმინალური ორგანიზაციები ხშირად იყენებენ მსხვერპლისა და მონმეების დაშინების მეთოდს. დაშინებული მოქალაქეები ვერ ბედავენ დახმარებისათვის მიმართონ პოლიციას, მოწმედ წარდგენ სასამართლოში ან განახორციელონ ნაფიც მსაჯულთა მოვალეობა. იმ საზოგადოების რიგითი წევრები, სადაც ორგანიზებული დანაშაული იმარჯვებს, უნდობლად არიან განწყობილნი კანონის უზენაესობის მიმართ. ისინი ხედავენ, რომ მისი შესრულება ყველასთვის არ არის სავალდებულო და, რომ საზოგადოების გარკვეული ნაწილი კანონზე მაღლა დგას. ეს გარემოება საზოგადოების სხვა წევრებსაც უბიძგებს დანაშაულისკენ.

კორუფციაზე რეაგირება

თანამდებობის პირებისა და სახელმწიფო მოხელეების კორუფცია – განზრახი უკანონო ქმედება, სამსახურებრივი უფლებამოსილების არაჯეროვნად გამოყენება ან გადამეტება, სამსახურებრივი გულგრილობა და მოვალეობის არაჯეროვნად შესრულება – საზოგადოებისთვის საშიში დანაშაულია და კანონის შესაბამისად ისჯება.

კორუფციის ნეგატიური შედეგები

კორუფციის სფერო	საზოგადოებრივი შედეგები
განათლება	✓ განათლების დაბალი ხარისხი ✓ საზოგადოებრივი ცნობიერების დეგრადაცია ✓ არაპროფესიონალიზმი ყველა დარგში ✓ ღირებულებების გაუფასურება
სამართალდამცავი ორგანოები	✓ პოლიციის მიმართ ნდობის დაკარგვა ✓ პოლიციის მუშაობის არაეფექტურობა ✓ საზოგადოებრივი უსაფრთხოების მოშლა ✓ კორუმპირებული მოხელეების რაოდენობის ზრდა ✓ უსამართლობის განცდა ✓ კრიმინალებისადმი არასამართლებრივი, შემწყნარებლური დამოკიდებულება
სამხედრო საქმე/თავდაცვა	✓ იარაღით უკანონო ვაჭრობა და გავრცელება ✓ ხელისუფლების მიმართ ნდობის დაკარგვა ✓ საზოგადოებრივი უსაფრთხოების მოშლა
მშენებლობა	✓ მშენებლობის სტანდარტების დარღვევა ✓ არამდგრადი და უხარისხო მასალების გამოყენება ✓ საზოგადოების წევრთა სიცოხლისათვის საფრთხის შექმნა
საგაჟო სისტემა	✓ კონტრაბანდული საქონლის და ნარკოტიკების შემოღინება ✓ ეკონომიკის დეგრადაცია ✓ ადგილობრივი სანარმოების გაკოტრება
საგანკო სისტემა	✓ ფულის დაკარგვა ✓ უნდობლობა სისტემის მიმართ

გაეცანით წყაროებს:

წყარო 1. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი.

თავი XXXV. კიბერდანაშაული.

მუხლი 284. კომპიუტერულ სისტემაში უნებართვო შეღწევა

1. კომპიუტერულ სისტემაში უნებართვო შეღწევა, –
ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

2. იგივე ქმედება:

- ა) წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ;
- ბ) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით;
- გ) არაერთგზის;
- დ) რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, –

ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორიდან ხუთ წლამდე.

შენიშვნა: 1. კომპიუტერული სისტემა არის ნებისმიერი მექანიზმი ან ერთმანეთთან დაკავშირებულ მექანიზმთა ჯგუფი, რომელიც პროგრამის მეშვეობით, ავტომატურად ამუშავებს მონაცემებს (მათ შორის, პერსონალური კომპიუტერი, ნებისმიერი მოწყობილობა მიკროპროცესორით, აგრეთვე მობილური ტელეფონი).

2. კომპიუტერული მონაცემი არის კომპიუტერულ სისტემაში დამუშავებისათვის ხელსაყრელი ნებისმიერი ფორმით გამოსახული ინფორმაცია, მათ შორის, პროგრამა, რომელიც უზრუნველყოფს კომპიუტერული სისტემის ფუნქციონირებას.

3. უნებართვო გულისხმობს უკანონოს, აგრეთვე იმ შემთხვევას, როდესაც უფლების მფლობელს პირდაპირ ან არაპირდაპირ არ გადაუცია უფლება ქმედების ჩამდენი პირისათვის.

4. ამ თავში მნიშვნელოვნად ითვლება 2000 ლარზე მეტი ოდენობის ზიანი.

5. ამ მუხლით გათვალისწინებული ქმედებისათვის იურიდიული პირი ისჯება ჯარიმით, საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ან ლიკვიდაციით და ჯარიმით.

მუხლი 285. კომპიუტერული მონაცემის ან/და კომპიუტერული სისტემის უკანონოდ გამოყენება

1. კომპიუტერული პროგრამის ან/და სხვა მოწყობილობის, აგრეთვე კომპიუტერულ სისტემაში შეღწევისათვის საჭირო პაროლის, დაშვების კოდის ან სხვა მსგავსი მონაცემის უნებართვო დამზადება, შენახვა, გაყიდვა, გავრცელება ან ხელმისაწვდომობის სხვაგვარი უზრუნველყოფა ამ თავითა და ამ კოდექსის 158-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენის მიზნით, – ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ან/და თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.

2. ამ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება:

- ა) წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ;
- ბ) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით;
- გ) არაერთგზის;
- დ) რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, –

ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ან/და თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამიდან ექვს წლამდე.

შენიშვნა: ამ მუხლით გათვალისწინებული ქმედებისათვის იურიდიული პირი ისჯება ჯარიმით, საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ან ლიკვიდაციით და ჯარიმით.

მუხლი 286. კომპიუტერული მონაცემის ან/და კომპიუტერული სისტემის ხელყოფა

1. კომპიუტერული მონაცემის უნებართვო დაზიანება, ნაშლა, შეცვლა ან დაფარვა, – ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ან/და თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

2. ამ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, აგრეთვე კომპიუტერული მონაცემის უნებართვო ჩასმა ან გადაცემა, რამაც კომპიუტერული სისტემის ფუნქციონირების განზრახ მნიშვნელოვანი შეფერხება გამოიწვია,

ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ან/და თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.

3. ამ მუხლის პირველი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება:

ა) წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ;

ბ) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით;

გ) არაერთგზის;

დ) რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, –

ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ან/და თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამიდან ხუთ წლამდე.

მუხლი 27. ჯგუფური დანაშაული

1. დანაშაული ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, თუ მის განხორციელებაში წინასწარ შეუთანხმებლად ერთობლივად მონაწილეობდა ორი ან მეტი ამსრულებელი.

2. დანაშაული ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებითაა ჩადენილი, თუ მის განხორციელებაში მონაწილენი წინასწარ შეკავშირდნენ დანაშაულის ერთობლივად ჩასადენად.

3. დანაშაული ორგანიზებული ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, თუ იგი განხორციელა დროის განსაზღვრულ პერიოდში არსებულმა, შეთანხმებულად მოქმედმა, სტრუქტურული ფორმის მქონე ჯგუფმა, რომლის წევრები წინასწარ შეკავშირდნენ ერთი ან რამდენიმე დანაშაულის ჩასადენად ან რომლის მიზანია პირდაპირ ან არაპირდაპირ ფინანსური ან სხვა მატერიალური სარგებლის უკანონოდ მიღება.

4. ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ორგანიზებული ჯგუფის შექმნისათვის ან ხელმძღვანელობისათვის დაეკისრება იმას, ვინც შექმნა ასეთი ჯგუფი ან ხელმძღვანელობდა მას. მასვე დაეკისრება პასუხისმგებლობა ამ ჯგუფის მიერ ჩადენილი ყველა დანაშაულისათვის, თუ მათ მოიცავდა მისი განზრახვა. ორგანიზებული ჯგუფის სხვა მონაწილე პასუხს აგებს ჯგუფის მონაწილეობისათვის ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, აგრეთვე იმ დანაშაულისათვის, რომლის მომზადებაშიც ან ჩადენაშიც იგი მონაწილეობდა.

კითხვები და დავალებები

11. რა წინაპირობები უნყობს ხელს ორგანიზებული დანაშაულის ჩადენას?

12. ვის მიერ და როგორი ნაბიჯების გადადგმაა საჭირო, რომ მოხდეს ქვეყანაში ორგანიზებული დანაშაულის პრევენცია?

სიტუაცია 1

კიბარ გამოძახვა

ბიზნესმენი ი.შ. პროკურორის კაბაში იჯდა, როდესაც პრესონალიზირებული მიმღივით შეიყვანა „ი.შ. ფოსტა შეამოწმა!“ გამოცხადდა ი.შ.-მ ფოსტა შეამოწმა. იქ საივის მისამართი იწერა, რომელიც გახსნა. ამასობაში მიმღივით შეიყვანა ი.შ.-მ ფოსტა შეამოწმა. „ეს წუთიან თქვენს კომპიუტერში ინტერნეტით შეძლებისათვის ვიზუალიზირებული 10 წთ-ში ყველა თანხა წაიშლება. თუ თქვენი ინტერნეტია ძველი, მაშინ, მოითხოვთ ანგარიშზე გადასაცემი მოთხოვნები თანხა. წინადადება შეძლებისათვის ყველა თანხა გაგიზიარდება. ჩარიცხვისთანავე მოგწეროთ პაროლი, რომლის შეყვანით ვიზუალის მოქმედება შეწყდება. დრო მიდის. უკვე 2 წთ-ია რაც, თქვენს ქსელში ვიზუალიზირებულია!“

ი.შ. დაიბნა, მაგრამ ინტერნეტის გადასარჩენად მოთხოვნა მანაც დროულად შეასრულა. მანვე შეიყვანა ი.შ.-მ ფოსტა შეამოწმა.

მოგზაურობიდან დაბრუნების შემდეგ მან ცეცხლით მოსამინა ინტერნეტია, რომ ორგანიზაციის წევრის მიერ, რომელიც არასრულწლოვანი ჰქონდა იყო ჩართული, ფოსტის გამოძახვის მიზნით ქართულ ინტერნეტ-სერვისში მორიგი კომპიუტერული განხორციელება - ამჯერად, ცნობილი ბიზნესმენის. სამართა-დამცველებმა დამნაშავეების გამოძიება შეძლეს. აღმოჩნდა, რომ იგივე ჯგუფი გართობის მიზნით ხშირად აზიანებდა სხვადასხვა სახელმწიფო სტრუქტურების საიტებს.

უპასუხეთ კითხვებს

- რა ტიპის დანაშაული ჩაიდინა ჯგუფმა?
- რა საფრთხეები მოაქვს მათ ქმედებას?
- რა სასჯელი ელით საქართველოს კანონმდებლობით? სამართლიანად მიგაჩნიათ ეს სასჯელი?
- როგორ უნდა დაიცვან თავი ინდივიდუალურმა ინტერნეტ მომხმარებლებმა კიბერკრიმინალებისაგან?

სიტუაცია 2

„საინფორმაციო“ ინტერნეტში

სადაც და გავა დღედაღამ ინტერნეტში თამაშობენ. ერთ დღეს ბიჭები მიყვანეს ერთ-ერთ ვებ-გვერდზე განთავსებულ ბმულს, რომელიც ფოსტის მოგებას ჰპირდებოდა დოქტორის მშვიდობით. როცა საბანკო ანგარიშის ნომრისა და პინკოდის მოთხოვნა გამოჩნდა, ბიჭებმა ორგანიზაციის „შეცდომაში შეყვანა“ გადარწმუნეს და შემთხვევითი ციფრებით და ასობით დაიწყეს მანიპულირება. გარკვეულ ხანში ისინი რომელიმე, მათთვის გაუგებარ ბანკში აღმოჩნდნენ. მათ ზოგიერთი ინტერნეტია „ერთ-მანეთში აურიეს“, შემდეგ მოხერხდა და კომპიუტერი მიანდოეს.

რამდენიმე საათში ბიჭების სახელს სამართადაცემების სპეციალურმა რაზმმა მოაჩიოხა. მათი მიზანი იყო იმ ჰაკერების დაკავება, რომლებმაც სახელმწიფო მნიშვნელობის დაწყებულ ბანკში შეიჭრნენ. ხელთ იქნა ორი არასრულწლოვანი შრომითი, რომლებმაც არც იქ იცოდნენ, რა ჩაიდინეს.

უპასუხეთ კითხვებს

- რამდენად რეალურად მიგაჩნიათ საფრთხე, რომ გლობალურ ქსელში დაუფიქრებელი მოქმედებით შესაძლებელია უნებურად „კიბერდამნაშავედ“ იქცეთ?
- როგორ შეიძლება ასეთი რისკის თავიდან არიდება?
- როგორი პასუხისმგებლობა დადგება სიტუაციის გამირების მიმართ კანონის მიხედვით?

დისკუსია

1. თქვენი აზრით, როგორ არის დამოკიდებული ორგანიზებული დანაშაულის არსებობა საზოგადოებაზე? შესაძლებელია ორგანიზებული დანაშაულის დამარცხება? მსჯელობა განმტკიცეთ არგუმენტებით.

2. ეთანხმებით თუ არა მოსაზრებას, რომ კორუფციასთან ბრძოლის შედეგი სასამართლოს დამოუკიდებლობის ხარისხით განისაზღვრება, ვინაიდან სამართალდამცავ ორგანოებში გავრცელებულ მექრთამეობას/ახლობლების დახმარებას, ქრთამის საფასურად ადამიანების დაუხველობას და იურიდიული კონსულტაციის არათანაბარ ხელმისაწვდომობას შედეგად მიკერძოებული განაჩენი მოჰყვება, რაც თავის მხრივ ისევ კორუფციის „აყვავებას“ განაპირობებს.

შეჯამება

1. ორგანიზებული დანაშაული საზოგადოებისათვის, ყველა მოქალაქისათვის უდიდესი საფრთხის შემცველია. ორგანიზებული დანაშაული ცალკეულ მოქალაქეებს თუ მოქალაქეთა ჯგუფების პიროვნულ უფლებებს, თავისუფლებებს, ქონებასა და თვით სიცოცხლესაც საფრთხის ქვეშ აყენებს.
2. მისი გავლენა საზოგადოებაზე დიდია, ვინაიდან იწვევს დაშინებას, ფიზიკურ და მორალურ დეგრადაციას.
3. კორუფცია საზოგადოების გარკვეულ ნაწილს კანონზე მაღლა აყენებს. ეს გარემოება დანაშაულისკენ უბიძგებს საზოგადოების სხვა წევრებსაც.

§ 5.2. ტრეფიკინგი

ტრეფიკინგი ორგანიზებული დანაშაულის ერთ-ერთი სახეა და **ადამიანებით ვაჭრობას** ნიშნავს, როდესაც სარგებლის მიღების მიზნით ადამიანს **მისი ნების საწინააღმდეგოდ**, მოტყუებით, უმწეობის გამოყენებით ან საფასურის სანაცვლოდ იმ პირს გადასცემენ, რომელიც მას ექსპლოატაციას უწევს.

ადამიანებით, მათ შორის ბავშვებით, ვაჭრობა უხსოვარი დროიდან დაიწყო. ისტორიამ მრავალი მაგალითი იცის, როცა ადამიანებს, როგორც ნივთს, ისე ეპყრობოდნენ. ჯერ კიდევ გასულ საუკუნეში ფაბრიკებში მეპატრონეები ღარიბებისა და მათი ბავშვების უფასო შრომას იყენებდნენ და მათ მხოლოდ მცირედი საკვების საფასურად ყოველდღიურად 16 საათს ამუშავებდნენ. ღამით კი ჯაჭვით აბამდნენ ან კეტავდნენ, რომ არ გაქცეულიყვნენ.

XXI საუკუნეში ადამიანის მიმართ ასეთი სასტიკი დამოკიდებულება წარმოუდგენელია, მაგრამ ფაქტია, რომ **ტრეფიკინგი** თანამედროვე მსოფლიოს ერთ-ერთი უმწვავესი პრობლემაა და ის კაცობრიობის წინააღმდეგ ჩადენილ ყველაზე დიდ ოთხ დანაშაულს შორის მოიაზრება **ტერორიზმთან, ნარკოტიკებით ვაჭრობასა და იარაღით ვაჭრობასთან ერთად**.

ტრეფიკერი არის ადამიანით მოვაჭრე პირი ან ორგანიზაცია. ტრეფიკინგში ჩართული ორგანიზაციები ხშირად იცვლიან სახელსა და მისამართს, რაც ართულებს მათი პოტენციური კლიენტების გაფრთხილებას მოსალოდნელი საშიშროების შესახებ, რომელიც გამოიხატება შემდეგში:

- მათ მიერ გაცემული ვიზა იქნება ყალბი;
- მსხვერპლს შეპირდებიან, რომ დაასაქმებენ კანონიერად;
- ჩართავენ ადამიანებით ვაჭრობაში;
- აიძულებენ შეასრულოს მონური სამუშაო.

ტრეფიკერები ადამიანებს უკეთესი ცხოვრების დაპირებით იზიდავენ, შემდეგ კი მონობის პირობებში აყენებენ, აიძულებენ იცხოვრონ და იმუშაონ უსამართლო, არაჰუმანურ ან ძალადობრივ პირობებში.

ლექსიკონი

ტრეფიკინგი (trafficking)

– ადამიანით ვაჭრობა, ადამიანის ყიდვა ან გაყიდვა, ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება.

ტრეფიკერი – ადამიანით მოვაჭრე

მიგრაცია (ლათ. *Migra-*

tio - გადასახლება) – ადამიანის გადაადგილება ან გადასახლება სხვადასხვა ვადით (დროებით, სეზონურად ან სამუდამოდ), რომელიც ადმინისტრაციული საზღვრების (ქალაქის, ქვეყნის და სხვა) გადაკვეთაში გამოიხატება.

ექსპლუატაცია – ადამიანის გამოყენება იძულებითი შრომის, დანაშაულში ან მონობის მსგავს მდგომარეობაში ჩაყენების მიზნით.

ადამიანის მონობის პირობებში ჩაყენება

– ადამიანისთვის დოკუმენტების ჩამორთმევა, თავისუფალი გადაადგილების უფლების შეზღუდვა, ოჯახთან კავშირის, მიმონერისა და სატელეფონო კონტაქტების აკრძალვა, ყოველგვარი ანაზღაურების გარეშე ან არაადეკვატური ანაზღაურებით მუშაობის იძულება.

ხშირად ტრეფიკინგი ნებაყოფლობითი მიგრაციით იწყება. ოჯახებიდან „ბედის საძიებლად“ და შემოსავლის მისაღებად წასულ არალეგალურ მიგრანტთა უდიდესი ნაწილი საზღვარგარეთ ტრეფიკერთა ხელში ხვდება და დაპირებული „ბედნიერების“ ნაცვლად იზოლაციაში, სისასტიკისა და გაუსაძლისი შრომის პირობებში აღმოჩნდება. მათ არა აქვთ საშუალება, შეატყობინონ ახლობლებს თავიანთი გასაჭირის შესახებ და სთხოვონ დახმარება.

ტრეფიკინგის მსხვერპლი არა მხოლოდ ზრდასრული ქალები და მამაკაცები, არამედ 15-17 წლის მოზარდები და უფრო მცირე ასაკის ბავშვებიც კი ხდებიან, რომლებიც ტრეფიკერებს ქვეყნის გარეთ ლეგალური ნებართვის გარეშე, ყალბი დოკუმენტებით გაჰყავთ. ტრეფიკერები არასრულწლოვნებს საზღვარზე გადაყვანისას პასპორტში ასაკს უმატებენ ან სხვის პასპორტში შვილად წერენ.

სისხლის სამართლის კოდექსით ცალკე არის გათვალისწინებული **არასრულწლოვანით ვაჭრობა** (ტრეფიკინგი), როგორც მძიმე დანაშაული. ის გულისხმობს არასრულწლოვნის ყიდვა-გაყიდვას, მის გადაყვანას, გადამალვას, დაქირავებას, ტრანსპორტირებას, შეფარებას ან მიღებას შემდგომი ექსპლუატაციის მიზნით. ტრეფიკერის ასეთი ქმედება ისჯება რვიდან თორმეტ წლამდე თავისუფლების აღკვეთით.

ტრეფიკინგი ადამიანის უფლებების უხეში დარღვევაა, ის მსხვერპლს დიდ სულიერ და ფიზიკურ ზიანს აყენებს. ტრეფიკინგის მსხვერპლი უძლურია შეცვალოს საკუთარი ბედი სამართალდამცავების დახმარების გარეშე.

2000 წელს ქალაქ პალერმოში მსოფლიოს სახელმწიფოებმა ხელი მოაწერეს ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ გაერთიანებული ერების კონვენციას და მასთან ერთად ოქმს ადამიანების, განსაკუთრებით ქალებისა და ბავშვების ტრეფიკინგის თავიდან აცილების, აღკვეთისა და დასჯის შესახებ.

მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო ებრძვის ტრეფიკინგს, ცდილობს მის პრევენციას და ზრუნავს მსხვერპლთა დაცვაზე, სხვადასხვა უფლებადაცვითი ორგანიზაციები ატარებენ ტრეფიკინგის წინააღმდეგო სპეციალურ ღონისძიებებს, დღეს მსოფლიოში არ არსებობს ისეთი სახელმწიფო, რომელშიც ამ საშინელი დანაშაულის ჩადენა შეუძლებელი იქნებოდა. ამდენად, მნიშვნელოვანია, რომ ადამიანები ინფორმირებული იყვნენ ტრეფიკინგის შესახებ, იცოდნენ როგორ იმოქმედონ სხვადასხვა ეტაპზე და როგორ დაიცვან თავი.

ტრეფიკინგის **პრობლემის წინააღმდეგ** ყველა განვითარებული სახელმწიფო იბრძვის. ტრეფიკინგი საქართველოს კანონმდებლობითაც დასჯადი ქმედებაა.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 1431 მუხლის მიხედვით, „ადამიანით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) არის დანაშაული და ითვალისწინებს უმკაცრეს სასჯელს.

2006 წელს საქართველოში ამოქმედდა კანონი „ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“. კანონის ძირითადი მიზანია, რომ ადამიანით ვაჭრობის მსხვერპლთა უფლებების დაცვის საშუალებით უზრუნველყოს ადამიანით ვაჭრობის თავიდან აცილება და ხელი შეუწყოს მის წინააღმდეგ ბრძოლას.

თუ ტრეფიკინგის მსხვერპლი დროულად მიმართავს უფლებადაცვით ან სამართალდამცავ ორგანოებს, თავიდან აირიდებს შემდგომ საფრთხეს.

ტრანს-სასაზღვრო ტრეფიკინგისაგან დაცვა

ტრეფიკინგის ეტაპი	არსი	ხერხები	დაცვა
პირველი ეტაპი	გადაბირება	- შანტაჟით, მოტყუებით - იძულებით - ძალისმიერი გზით	- გადაამოწმეთ რეგისტრირებულია თუ არა კომპანია - მოითხოვეთ კონტრაქტი - მიმართეთ რჩევისთვის იურისტს
მეორე ეტაპი	გადაყვანა ტრანსპორტირება	- მუქარით, მოტყუებით ქვეყნის ფარგლებში გადაადგილება - ფარულად (გადაპარვით) - კანონიერად ან უკანონოდ ქვეყნის საზღვრების გადაკვეთა	- ეცადეთ გამგზავრებამდე შეისწავლოთ იმ ქვეყნის ენა - მოითხოვეთ შესაბამისი ვიზა - მოიპოვეთ ინფორმაცია იმ ქვეყანაში საქართველოს წარმომადგენლობის შესახებ - გაუფრხილდით პასპორტს, პირად დოკუმენტებს
მესამე ეტაპი	ექსპლუატაცია	- ფინანსური სარგებლის მიღების მიზნით ადამიანებით მოვაჭრის მიერ მსხვერპლის გამოყენება ან გაყიდვა ადამიანის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება - იძულებით შრომაში, დანაშაულებრივ ან სხვა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში ჩართვა - იზოლირება (ჩაკეტვა)	დაუკავშირდით ჩვენი ქვეყნის საელჩოს ან საკონსულოს, დაუკავშირდით სამართალდამცავ ორგანოებს

გაეცანით წყაროებს:

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი 143¹ მუხლი

„ადამიანით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) არის დანაშაული, რომელიც ითვალისწინებს ადამიანის ყიდვას და გაყიდვას, ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებას მუქარით, ძალადობით ან იძულების სხვა ფორმების (მოტაცება, შანტაჟი, თაღლითობა, მოტყუება, უმწეო მდგომარეობაში ჩაყენება, მონობის თანამედროვე პირობებში ჩაყენება) გამოყენებით, რომლის დროსაც ხდება ადამიანის გადაბირება, გადაყვანა, გადამალვა, დაქირავება, საკუთარ ან სხვა ქვეყანაში ტრანსპორტირება, ადამიანით მოვაჭრეებისათვის გადაცემა, შეფარება ანდა მიღება, მისი ექსპლუატაციის გზით“

საქართველოს კანონი „ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“.

მუხლი 21². ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლ, დაზარალებულ არასრულწლოვანთა სამართლებრივი დაცვა (10.04.2012. 6012)

1. სახელმწიფო თავისი უფლებამოსილი ორგანოების მეშვეობით იღებს ზომებს ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლი, დაზარალებული არასრულწლოვნის ვინაობის, მოქალაქეობის, მშობლების, ოჯახის ადგილ-სამყოფელის დასადგენად. საჭიროების შემთხვევაში ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლ, დაზარალებულ არასრულწლოვანს საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით ენიშნება მეურვე/მზრუნველი.
2. ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლი, დაზარალებული არასრულწლოვნის ვინაობა და სხვა პერსონალური მონაცემები საიდუმლოა და მათი გამჟღავნება აკრძალულია (ეს ინფორმაცია ხელმისაწვდომი არ არის ასევე მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებისთვის), გარდა კანონით დადგენილი გამონაკლისი შემთხვევებისა, როცა საჭიროა მისი მშობლებისა და ოჯახის ადგილ-სამყოფელის დადგენა და აღნიშნული ინფორმაციის გამჟღავნება საფრთხეს არ უქმნის ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლი, დაზარალებული არასრულწლოვნის უსაფრთხოებას.
3. ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლი, დაზარალებული არასრულწლოვანი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს ინფორმაციით მისი უფლებრივი მდგომარეობის შესახებ, ასევე მისი დახმარებისა და რეაბილიტაციის მიზნით განსახორციელებელი ღონისძიებების თაობაზე. არასრულწლოვანს ინფორმაცია მიეწოდება მისთვის გასაგებ ენაზე, მისი ასაკის გათვალისწინებით.
4. დაუშვებელია ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლი, დაზარალებული არასრულწლოვნის მოთავსება დაკავების ადგილებსა და პატიმრობისა და თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში....

სიტუაცია 1 ანაზღაურების გარეშე მუშაობა

სუგზარმა კერძო დაცვის სამსახურში დაიწყო მუშაობა. სამუშაო მძიმე და სპასხისძეგზო იყო და ღამისთოვს მოითხოვდა. სუგზარი ძაღიან იდებოდა, მაგრამ იმ იმედით, რომ საკუთარი შემოსაჯდი ექნებოდა, თაჟს არ ზოგავდა. თაჟის ზოღოს, ხეღუასის გადახდის დრო რომ დადგა, დაძქირაჟებღმა თანამშრომდებს ზოღიში მოუხადეს, რომ თინანსური ჰრობდებღის გამო ხეღუასს ჟრ ჟრ გასცემდნენ. სოხოჟს, ერთი თჟე მოეთმინათ, მომდევნო თაჟის ზოღოს ჰი ყვეღას სრუღად ჟუნაზღაურდებოდა შრომა. სუგზარმა დაიჯრა და ისე თაჟდაუზოგავდა მუშაობდა, მაგრამ, მჟორ თაჟის ზოღოსაჟ იგიჟე განმჟორდა. მაღე სხა თანამშრომდებისაგან შიღყო, რომ ამ ჰომჰანში ჰდამიანებს ანაზღაურების გარეშე თჟობით ამუშაჟებდნენ, შემდევ ან არასრუღად უხდიდნენ ხეღუასს ან გაურჟვეღე მიზეს გამოოჟბინდნენ და უხეღუასოდ ათაჟისუღებდნენ.

უპასუხეთ კითხვებს

- თქვენი აზრით, შეიძლება, ნუგზარი საკუთარ სამშობლოში ტრეფიკინგის მსხვერპლად განვიხილოთ?
- რატომ ფიქრობთ ასე?

სიტუაცია 2 შეთავაზებით მოტყუაულობა

ნაცა და ნონა აღფრთოვანდნენ საგანგებო რეჟიმით, რომელიც საზღვარგარეთ სამოღერდო ბიზნესში მუშაობას ქეზოლდა. მათ მითითებულ მისამართს მიაკითხეს და შეხვედრით იმდენად კმაყოფილი დარჩნენ, რომ აღარ უფიქრობდნენ საგანგებო შესახებ ინფორმაციის დაზუსტებისათვის. ქვეყნიდან გასვლის სურვილს და წარმადებულს ცოცხალ-მოღერდის პრესტიჟივამ არა მარტო გოგონებს, არამედ მათ მშობლებსაც დაავიწყდა უსაფრთხოება. კომპანიამ ვიზები მოამზადა და გოგონებს დაჰპირდა, რომ საბერძნეთში ჩასუდრებს პრემიული ორგანიზაციის დახვედრას. ორივე ოჯახმა წინასწარ საკმაოდ დიდი თანხა გადაიხადა და გამგზავრებისათვის დაიწყო მზადება.

საქონლელში გასაუბრებაზე მოსულმა გოგონებმა პოლიციის წარმომადგენლის ყურადღება მიიპყრეს; პოლიციის დაუკავშირდა სხვადასხვა ორგანიზაციის თავის ქვეყანაში და ვიზის წარმადგენის შესახებ ინფორმაციის მიიღო. აღმოჩნდა, რომ დოკუმენტებში დაფიქსირებული „უცხოური პრემიული“ ორგანიზაციის შესახებ არსებობდა რეკვი, რომ მათი ვიზით ქვეყანაში ჩასუდრებს ექსპლუატაციას გააღაცემდნენ, რომლებიც ღამას გოგონებს ღამის ბარებსა თუ კლუბებში იძულებით სამუშაოს ასრულებდნენ. გაქცევის საშუალება რომ არ ჰქონოდათ, ორგანიზაციის წარმომადგენლები მათ პასპორტებს ართმევდნენ. სამართადდამცველები ვერ ახერხებდნენ დამნაშავეთა დაკავებას, რადგან საბუთების გარეშე დარჩენილი გოგონები პოლიციურ სერუქსურებს ვერ მიმართავდნენ.

ნონა და ნაცა გაუჭირდათ ასეთი ინფორმაციის დაკრება. ისინი დარწმუნებული იყვნენ, რომ მათ მსგავსი პირობებში არ შექცნებოდათ, ამიტომ საზღვარგარეთ წასასვლელად სხვა გზები დასახეს.

სიტუაცია 3 ტრავიკინონის მსხვერპლი

აჭარაში მცხოვრები 20 მოქალაქე, რომლებსაც ნაცნობებმა თურქეთში სამუშაოდ წასვლა ვინმე რამაზის დასაქმების ბიუროს საშუალებით შესთავაზეს, თურქი ფრმერის ხელში მოხვდა. ორი წლის განმავლობაში ისინი ორასამდე სხვა მუშასთან ერთად კარგოთივის პანსიონატებში ანაზღაურების გარეშე მუშაობდნენ. ჯაჭვით დაბმულს, დღე-ღამეში მხოლოდ 2 ლი აძევდნენ ძილის საშუალებას.

„სარიკნდის დასახლებაში ათობით ქართველ მოსურად ვკამრობდნენ. სამინერ პირობებში ვიყავით, არ იყო საპირფარეო, დღეში ერთხელ მხოლოდ კარგოთივის ან ბარდის წინასწარ ვაჭმევდნენ, სარდატში გვეყვავდნენ და თევზებით ჩამწარივებული იაფაზე ვიძინებდით. უკან დაბრუნებას ვითხოვდით, რას არ ვპირდებოდით, მაგრამ უარს გვეუბნებოდნენ. ჩვენ არც გზის ფული გვქონდა და საბუთებიც რამაზმა დაიფოვა.“ - განუცხადეს ურნადისებს სამართადდამცველების მიერ გათავისუფლებულმა პირობმა, რომლებიც ცრუვიანების მსხვერპლი იყვნენ.

კითხვები და დავალებები

1. გაეცანი წყაროებს. შენი აზრით, კანონში „ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ რატომ არის ცალკე გამოყოფილი მუხლი ტრეფიკინგისგან არასრულწლოვანთა დაცვის შესახებ?
2. ჩამოაყალიბე პუნქტებად, რა მექანიზმებით იცავს სახელმწიფო არასრულწლოვანს ტრეფიკინგისგან?
3. ჯგუფში წაიკითხეთ „სიტუაცია 1“.
  - როგორ ფიქრობთ, ტრეფიკინგის მსხვერპლია ნუგზარი? რა გაძლევთ ასეთი შეფასების საფუძველს?
  - რას ურჩევთ მას, როგორ იმოქმედოს?
4. ჯგუფში გაეცანით „სიტუაცია 2“-ს და უპასუხეთ კითხვებს:
  - რატომ არ სჯერათ გოგონებს, რომ შეიძლება ტრეფიკინგის მსხვერპლი გახდნენ?
  - რამდენად არიან ისინი დაზღვეული ტრეფიკინგის საფრთხისგან?
  - თქვენი აზრით, რატომ არ მიმართავენ უცხო ქვეყანაში „მონებად“ მყოფი ადამიანები სამართალდამცავებს დასახმარებლად?
5. გაეცანით „სიტუაცია 3“-ს და უპასუხეთ კითხვებს:
  - რატომ გახდნენ ეს ადამიანები ტრეფიკინგის მსხვერპლი?
  - შენი აზრით, როგორ უნდა მოქცეულიყვნენ ეს ადამიანები საზღვარგარეთ ტყვეობაში ყოფნის დროს?
  - შენი აზრით, როგორ უნდა მოქცეულიყვნენ ისინი სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ?
6. როგორ უნდა დაიცვას ადამიანი თავი, რომ ტრეფიკინგის მსხვერპლი არ გახდეს?

დისკუსია

1. როგორ უნდა მოიქცეს ადამიანი, რომელიც ტრეფიკინგის მსხვერპლი აღმოჩნდა?

შეჯამება

1. ტრეფიკინგი არის სისხლის სამართლის დანაშაული.
2. წინდახედული და ინფორმირებული ადამიანი არ გახდება ტრეფიკინგის მსხვერპლი.
3. სახელმწიფო ებრძვის ტრეფიკინგს, ახორციელებს დანაშაულის პრევენციას და იცავს მსხვერპლს.
4. თუ ადამიანი ტრეფიკინგის მსხვერპლი გახდა, არ უნდა შეეგუოს ამ მდგომარეობას, არ უნდა დაკარგოს იმედი, ითხოვოს დახმარება და იბრძოდეს ბოლომდე.

თავა VI სასამართლო

საქართველოს უზენაესი სასამართლო

§ 6.1. სასამართლოს საქმიანობა

სასამართლო ხელისუფლება

საქართველოში სასამართლო სახელმწიფო ხელისუფლების ერთადერთი ორგანოა, რომელიც უფლებამოსილია განახორციელოს მართლმსაჯულება, განიხილოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული საქმე, გამოიტანოს კანონიერი, დასაბუთებული და სამართლიანი გადაწყვეტილებები. სასამართლო ხელისუფლება დამოუკიდებელია სახელმწიფო ხელისუფლების სხვა შტოებისაგან.

მართლმსაჯულება სასამართლო ხელისუფლების განხორციელების ერთ-ერთი ფორმაა, რომელსაც სამოქალაქო, ადმინისტრაციულ და სისხლის სამართალწარმოებათა მეშვეობით ახორციელებენ საერთო სასამართლოები.

საქართველოს საერთო სასამართლოებია: რაიონული (საქალაქო) სასამართლო, სააპელაციო სასამართლო, საქართველოს უზენაესი სასამართლო. მათ მინიჭებული აქვთ უფლებამოსილება განიხილონ და გადაწყვიტონ სამოქალაქო, სისხლის და სხვა კატეგორიის საკითხები და სამართლიანი განაჩენი გამოუტანონ დამნაშავეს.

სასამართლო **დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელია** – ვალდებულია, მხარეებს შეუქმნას თანაბარი შესაძლებლობები თავიანთი უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დასაცავად ისე, რომ არც ერთ მათგანს არ მიანიჭოს უპირატესობა.

საქართველოში მართლმსაჯულება ხორციელდება სამი სასამართლო ინსტანციის მიერ:

ა) რაიონული (საქალაქო) სასამართლო – არის პირვე-

ლექსიკონი

მანტია – გრძელი, ფართო წამოსასხამი.

მოსამართლე – საერთო სასამართლოს თანამდებობის პირი, რომელიც კანონით დადგენილი წესით არჩეული ან დანიშნულია მოსამართლედ და ერთპიროვნულად ან კოლეგიის შემადგენლობაში ახორციელებს მართლმსაჯულებას.

პროკურატურა – სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანო. ამ ფუნქციის შესრულების უზრუნველსაყოფად პროკურატურა ახორციელებს გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობას.

გამომძიებელი
– სახელმწიფო

თანამდებობის პირი, რომელიც უფლებამოსილია თავისი კომპეტენციის ფარგლებში აწარმოოს სისხლის სამართლის საქმის გამოძიება.

პროკურორი – თავის უფლებამოსილებებს ახორციელებს სახელმწიფოს სახელით. სასამართლოში ის არის სახელმწიფო ბრალმძებელი.

ადვოკატი – პირი, რომელიც კანონისა და პროფესიული ეთიკის ნორმების გათვალისწინებით აწარმოებს სასამართლოში იმ პირის დაცვას რომელმაც მას დახმარებისათვის მიმართა.

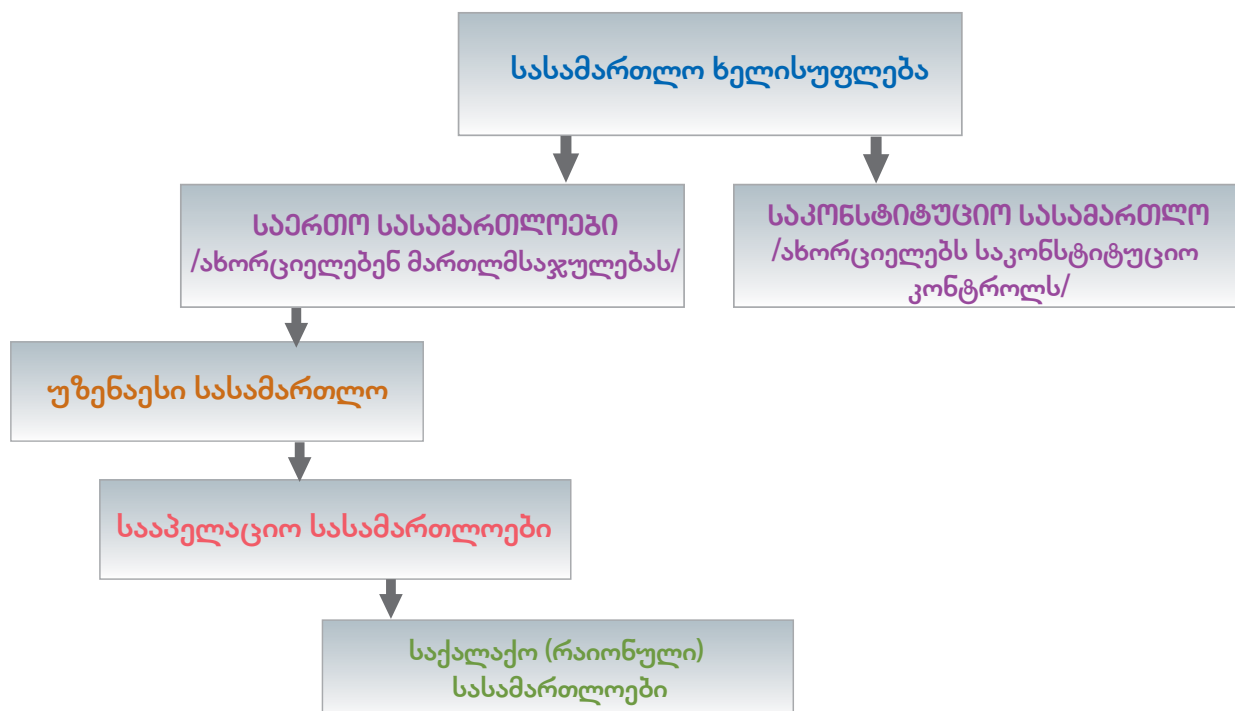
ლი ინსტანციის სასამართლო, რომელიც მიკუთვნებულ საქმეს საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი წესის შესაბამისად განიხილავს ერთპიროვნულად ან კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, კოლეგიურად, სამი მოსამართლის შემადგენლობით. ძირითადად მოსამართლე საქმეს განიხილავს ერთპიროვნულად. მას აცვია შინდისფერი მანტია.

ბ) თბილისისა და ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოები – საპროცესო კანონით დადგენილი წესით, კოლეგიურად, სამი მოსამართლის შემადგენლობით განიხილავს საჩივრებს რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების გადაწყვეტილებებზე. მოსამართლეებს აცვიათ მუქი მწვანე მანტიები.

გ) საქართველოს უზენაესი სასამართლო – საკასაციო სასამართლო – საქმეს განიხილავს კოლეგიურად. საქართველოს უზენაესი სასამართლო საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე მართლმსაჯულების განხორციელების უმაღლესი და საბოლოო ინსტანციის საკასაციო სასამართლოა. მოსამართლეებს აცვიათ შავი მანტიები.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-2 თავით აღიარებული უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევის შემთხვევაში ყველა ადამიანს შეუძლია მიმართოს სასამართლოს, რომ დაცივას საკუთარი უფლებები და თავისუფლებები.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო არის საკონსტიტუციო კონტროლის სასამართლო ორგანო. ეს ნიშნავს, რომ ის ახორციელებს ნებისმიერი ნორმატიული აქტის შესაბამისობას კონსტიტუციასთან. მას აგრეთვე ევალება თანამდებობის პირთა მიერ კონსტიტუციის დაცვის კონტროლი. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა და გასაჩივრებას ან გადასინჯვას არ ექვემდებარება.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო მდებარეობს ბათუმში და შედგება 9 წევრისგან – საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეებისგან.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო უზრუნველყოფს საქართველოს კონსტიტუციის უზენაესობას, კონსტიტუციურ კანონიერებასა და ადამიანის კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას.

გარდა ამისა, არსებობს კერძო **არბიტრაჟები**, რომლებიც მოქმედებს საერთო სასამართლოების მსგავსად, თუმცა ამ სისტემაში არ შედის. არბიტრაჟების მიერ დავების გადაწყვეტისას, პროცედურული საკითხების შეთანხმება ძირითადად მხარეთა შორის ხდება.

მოსამართლე

საქართველოს კონსტიტუციის 86-ე მუხლის თანახმად დადგენილია მოთხოვნები, რომლებსაც უნდა აკმაყოფილებდეს პირი, რომ დაინიშნოს მოსამართლედ.

მოსამართლე ახორციელებს უაღრესად საპასუხისმგებლო საქმიანობას – არკვევს, დამნაშავეა პიროვნება თუ უდანაშაულო. დამნაშავეობის შემთხვევაში ის კანონისა და საკუთარი რწმენის საფუძველზე წყვეტს, რა სახის სასჯელი შეუფარდოს მას. მოსამართლის ხელშია ადამიანის ბედი და ის ვალდებულია, არ დაუშვას უდანაშაულო პირის დასჯა. მან უნდა დაადგინოს საქმეზე ქვეყნის მართლმართლობის საზოგადოებრივი გადამწყვეტილება.

მოსამართლე, რომელსაც პირველად ნიშნავენ ამ თანამდებობაზე, თანამდებობის დაკავებამდე, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წინაშე, საზეიმო ვითარებაში დებს ფიცს, რომლის ერთგულიც უნდა იყოს მთელი სამოსამართლო საქმიანობის მანძილზე.

სასამართლოს ატრიბუტიკა

მართლმსაჯულების სიმბოლო არის თემიდა – ბერძნული მითოლოგიის ქალღმერთი. მას სამართლიანობის ნიშნად თვალეები რიდეთი აქვს ახვეული, ხელში კი სასწორი უჭირავს.

საქართველოს

იუსტიციის უმაღლესი

საბჭო – მოსამართლეთა

თანამდებობაზე დანიშვნის, მოსამართლეთა თანამდებობიდან გათავისუფლების, საკვალიფიკაციო გამოცდების ორგანიზების, სასამართლო რეფორმის გასატარებლად წინადადებების შემუშავების და კანონით დადგენილი სხვა ამოცანების შესრულების მიზნით შექმნილი ორგანო.

კოლეგია – რამდენიმე

მოსამართლისგან

შემდგარი სასამართლო.

ბრალდებული – სისხლის

სამართლის პასუხისგებაში მიცემული პირი.

განსასჯელი –

ბრალდებული, რომლის

მიმართ საბრალდებო

დასკვნის შედგენის

შემდეგ საქმე არსებითად

განსახილველად ან

საპროცესო შეთანხმების

დადების შემდეგ

დასამტკიცებლად

ჩაბარდა სასამართლოს

განსჯადობის მიხედვით.

ბრალდების მხარე –

პროკურორი, აგრეთვე

დაზარალებული.

ნაფიცი მსაჯულები –

ხალხის წარმომადგენლები,

რომლებიც უშუალოდ

მონაწილეობენ

მართლმსაჯულების

განხორციელებაში. ისინი,

როგორც წესი, ქმნიან

დამოუკიდებელ კოლეგიას,

რომელიც ვერდიქტის

გამოტანით წყვეტს მხოლოდ ბრალდებულის ბრალეულობისა თუ უდანაშაულობის საკითხს. ბრალეულად ცნობის შემთხვევაში განაჩენს ადგენენ და სასჯელს ნიშნავენ პროფესიონალი მოსამართლეები დამოუკიდებლად ან ნაფიც მსაჯულებთან ერთად.

მოწმე – პირი, რომლისთვისაც ცნობილია განსახილველი საქმის გარემოებათა დასადგენად საჭირო მონაცემები/ ინფორმაცია. სასამართლოს განაჩენი – პირველი ინსტანციის, სააპელაციო ან საკასაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომელიც ბრალდებულს ცნობს დამნაშავედ დანაშაულის ჩადენაში ან ამართლებს მას.

სასამართლო განჩინება – სასამართლოს გადაწყვეტილება (განაჩენის და განკარგულების გარდა) ნებისმიერ საკითხზე, რომელიც არ წყვეტს საქმის განხილვას და გამოითანება კონკრეტული საკითხის მიმართ.

დადგენილება – გამოძიებლის, პროკურორის გადაწყვეტილება ნებისმიერ საკითხზე.

თითქმის ყველა სასამართლოს შენობას თემიდას გამოსახ-
ულება ამშვენებს.

მართლმსაჯულება აღესრულება სასამართლოში, კონკ-
რეტულად კი – სხდომათა დარბაზში, რომელიც გარკვეული
წესით არის განლაგებული. მოსამართლისგან მარცხნივ
ბრალმდებელი, ანუ პროკურორი ზის, ხოლო მარჯვნივ, გა-
ნსასჯელთან ახლოს, ადვოკატი.

მხარეებს შორის, შემადლებულ ადგილას, ნიშნად იერარ-
ქიული უპირატესობისა, დგას მოსამართლის მაგიდა. მაგიდ-
აზე დევს **ჩაქუჩი** – მართლმსაჯულების სიმბოლისა და გა-
ნაჩენის აღსრულების სიმბოლო.

ჩაქუჩის გარდა, მოსამართლის ერთ-ერთი ძირითადი
ატრიბუტია **მანტია**. სასამართლო პროცესის წარმართვი-
სას მოსამართლეს მანტია უნდა ჰქონდეს მოსხმული. მო-
სამართლეთა ეთიკის კოდექსი მანტიას ასე განმარტავს: „მან-
ტიით შემოსილი მოსამართლის მიერ პროცესის ჩატარება სა-
სამართლო ხელისუფლების ღირსების ერთ-ერთი სიმბოლოა,
რომელიც იმავდროულად მიუთითებს მოსამართლისა და
პროცესის დანარჩენ მონაწილეებს შორის გარკვეული დის-
ტანციის არსებობაზე“.

მანდატური სპეციალურ ფორმაში ჩაცმული ადამიანია.
ის მოსამართლის ბრძანებას ემორჩილება და მისი მოვალეო-
ბაა დარბაზში წესრიგის უზრუნველყოფა, რომ პროცესი
მშვიდ ვითარებაში წარიმართოს და დაცული იყოს პროცე-
სის მონაწილე მხარეების უსაფრთხოება. სამსახურებრივი
მოვალეობების შესრულებისას სასამართლოს მანდატურს
უფლება აქვს კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში და
დადგენილი წესით გამოიყენოს ფიზიკური ძალა, სპეციალ-
ური საშუალებები და იარაღი; აუცილებლობის შემთხვევაში
დახმარებისათვის მიმართოს პოლიციას.

სასამართლო დარბაზში წესრიგის დარღვევის შემთხ-
ვევაში მოსამართლეს შეუძლია წესრიგის დამრღვევი პირი
დარბაზიდან გააძევოს და გადაწყვეტილება მიიღოს 50-დან
500 ლარამდე თანხით დაჯარიმების, ან 30 დღემდე დაპატიმ-
რების თაობაზე.

**მოსამართლეს კონკრეტულ საქმეზე გამოაქვს გადა-
წყვეტილება**, რომელსაც შემდეგ წერილობით ასაბუთებს.
მიღებული გადაწყვეტილება საჯაროა, როგორც კონკრეტუ-
ლად ამ პროცესის მონაწილე მხარეებისთვის, ისე ყველა დაინ-
ტერესებული პირისთვის, მათ შორის ჟურნალისტებისთი-
საც. სასამართლოს საშუალება აქვს **სპიკერი-მოსამართლის**
მეშვეობით საზოგადოებას მარტივად და მათთვის გასაგებ
ენაზე გააცნოს საკუთარი პოზიცია, თუ რაზე დაყრდნობით
მიიღო სასამართლომ ესა თუ ის გადაწყვეტილება. **სასამართ-
ლოს მდივანი** არის პირი, რომელიც ინერს სასამართლო პრო-
ცესს, ადგენს განხილვასთან დაკავშირებულ დოკუმენტებს და
მოსამართლესთან ერთად ხელს აწერს მათზე.

სასამართლო სხდომის თავმჯდომარე წარმართავს სხდომას.

ნაფიცი მსაჯულები

ნაფიცი მსაჯულები არიან კანონით დადგენილი წესით შერჩეული მიუკერძოებელი მოქალაქეები, რომლებიც მონაწილეობენ დანაშაულის სასამართლო განხილვაში და ერთობლივი მსჯელობის შედეგად გამოაქვთ **ვერდიქტი** – იღებენ გადაწყვეტილებას განსასჯელის ბრალეულობის შესახებ. ვერდიქტი გამამტყუნებელია, თუ მსაჯულები ბრალდებულს დამნაშავედ ცნობენ; ვერდიქტი გამამართლებელია, თუ მსაჯულები ბრალდებულს დამნაშავედ არ ცნობენ. დამნაშავედ ცნობის შემთხვევაში, სასჯელის ზომას ადგენს მოსამართლე ან სასამართლო **კოლეგია**.

ნაფიცი მსაჯულების ინსტიტუტი არის მართლმსაჯულებაში მოქალაქეთა მონაწილეობის ფორმა, რაც ხელს უწყობს სამართლიანობისა და კანონიერების დაცვას.

ნაფიცი მსაჯულთა სასამართლოს შემადგენლობაში არ უნდა იყოს 6-ზე ნაკლები მსაჯული ნაკლებად მძიმე კატეგორიის დანაშაულთა საქმეებზე, რვაზე ნაკლები – მძიმე კატეგორიის და ათზე ნაკლები – განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიის დანაშაულთა საქმეებზე.

სასამართლო სხდომა

სასამართლო განხილვა მიმდინარეობს სასამართლო სხდომის დარბაზში. სასამართლო სხდომა, როგორც წესი, ტარდება საჯაროდ და ზეპირად.

სისხლის სამართლის სასამართლო პროცესში მონაწილეობის უფლებამოსილება აქვს მოსამართლეს, ნაფიცი მსაჯულებს, პროკურორს, გამომძიებელს, სასამართლო სხდომის მდივანს, ბრალდებულს და მის ადვოკატს, დაზარალებულს, მოწმეს, ექსპერტს და თარჯიმანს, საჭიროების შემთხვევაში.

სასამართლო სხდომაზე 14 წლამდე პირი არ დაიშვება, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ ის პროცესის მონაწილეა. სხდომის თავმჯდომარე უფლებამოსილია 14 წლამდე პირს დართოს ნება, დაესწროს სასამართლო სხდომას.

სასამართლოზე მოწმედ შეიძლება იყოს ყველა პირი, რომლისთვისაც ცნობილია რაიმე გარემოება საქმის შესახებ. მოწმე შეიძლება გამოცხადდეს სასამართლოში დაინტერესებული მხარის მეშვეობითაც. **ის ვერ იქნება ანონიმური**, მოწმე ვალდებულია, მიუთითოს სახელი, გვარი და საცხოვრებელი ადგილი.

სასამართლო იცავს უდანაშაულობისა და თავისუფლების პრეზუმფციას: **პირი უდანაშაულოდ ითვლება, ვიდრე მისი დანაშაული არ დამტკიცდება სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენით**. არავინ არ არის ვალდებული, ამტკიცოს თავისი უდანაშაულობა. სასამართლოზე ბრალდების დამტკიცება ეკისრება ბრალმდებელს – პროკურორს. ბრალმდებელს უფლება აქვს, უარი თქვას ბრალდებაზე.

სწორი და გულწრფელი ჩვენების მისაღებად, არასრულწლოვანი მოწმის დაკითხვის დროს სასამართლოს წინადადებით სხდომის დარბაზიდან შეიძლება რომელიმე მხარის გაყვანა.

არასრულწლოვნის საქმის სასამართლო განხილვის დროს ადვოკატის ჩართვა სავალდებულოა – ადვოკატი ყოველთვის ესწრება სასამართლო სხდომას.

სასამართლო უფლებამოსილია გამოიტანოს:

სასამართლო გადაწყვეტილება – სასამართლოს (მოსამართლის) განაჩენი, განჩინება, დადგენილება, ბრძანება, განკარგულება.

ბაიჯანით წყაროებს:

წყარო 1. საქართველოს ორგანული კანონი საქართველოს სასამართლოების შესახებ, თავი VII:

მუხლი 46. მოთხოვნები, რომლებიც წაყენდება მოსამართლეობის კანდიდატს

1. მოსამართლედ შეიძლება დაინიშნოს საქართველოს ქმედუნარიანი მოქალაქე 28 წლის ასაკიდან, თუ მას აქვს უმაღლესი იურიდიული განათლება, სპეციალობით მუშაობის სულ ცოტა 5 წლის გამოცდილება, ფლობს სახელმწიფო ენას, ჩაბარებული აქვს მოსამართლეობის საკვალიფიკაციო გამოცდა, გავლილი აქვს იუსტიციის უმაღლესი სკოლის სრული სასწავლო კურსი.

2. მოსამართლედ არ შეიძლება დაინიშნოს ნასამართლეთი პირი.

მუხლი 47. მოსამართლის თანამდებობის დაკავების წესი

პირი, რომელიც აკმაყოფილებს ამ კანონის 46-ე მუხლის პირველი და მე-2 პუნქტებით გათვალისწინებულ მოთხოვნებს, ჩაითვლება მოსამართლეობის კანდიდატად მას შემდეგ, რაც მოსამართლის ვაკანტური თანამდებობის დასაკავებლად საქართველოს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოში წარადგენს განცხადებას.

მუხლი 47¹. მოსამართლის სხვა სასამართლოს მოსამართლედ კონკურსის გარეშე დანიშვნის წესი

ვაკანსიის წარმოშობის შემთხვევაში შესაძლებელია თანამდებობაზე დანიშნული მოსამართლე თავისი თანხმობით, თავისივე უფლებამოსილების ვადის ფარგლებში, კონკურსის გარეშე დაინიშნოს ქვემდგომი, შესაბამისი ან ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოს მოსამართლედ.

მოსამართლის თანამდებობაზე გამწესება ხდება არანაკლებ 10 წლის ვადით.

მოსამართლე თავის საქმიანობაში დამოკიდებულია და ემორჩილება მხოლოდ კონსტიტუციასა და კანონს. რაიმე ზემოქმედება მოსამართლეზე ან მის საქმიანობაში ჩარევა გადაწყვეტილების მიღებაზე ზეგავლენის მიზნით აკრძალულია და ისჯება კანონით.

მოსამართლე ხელშეუხებელია. დაუშვებელია მისი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა, დაკავება ან დაპატიმრება, მისი ბინის, მანქანის, სამუშაო ადგილის ან პირადი ჩხრეკა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავჯდომარის თანხმობის გარეშე. გამონაკლისია დანაშაულზე წასწრების შემთხვევა, რაც დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავჯდომარეს. თუ იგი არ მისცემს თანხმობას, დაკავებული ან დაპატიმრებული მოსამართლე დაუყოვნებლივ უნდა გათავისუფლდეს.

სახელმწიფო უზრუნველყოფს მოსამართლისა და მისი ოჯახის უსაფრთხოებას.

კითხვები და დავალებები

1. თქვენი აზრით, რა მოთხოვნებს უნდა აკმაყოფილებდეს ნაფიცი მსაჯული?
2. მოქალაქისთვის საპატიოა, სასჯელია თუ მოვალეობა, იყოს ნაფიცი მსაჯული?
3. რით ჰგავს და რით განსხვავდება სკოლის მანდატური სასამართლოს მანდატურისგან?
4. რა მიზანს ისახავს სასამართლო განხილვა და ვინ მონაწილეობს მასში (დაასახელე მთავარი მოქმედი პირები)?
5. რა როლს ასრულებს პროკურორი სასამართლო განხილვაში?
6. რა მიზანს ისახავს ადვოკატი?
  - რა როლს ასრულებენ მონმეები სასამართლოში? შეუძლიათ თუ არა მათ სასამართლოსთვის ცრუ ჩვენების მიცემა?
  - რით ჰგავს და რითი განსხვავდება სკოლის დისციპლინური კომიტეტი სასამართლოსგან?

დისკუსია

რამდენად მნიშვნელოვანია, რომ არასრულწლოვნის სასამართლო პროცესი წარმართოს ისე, რომ მოზარდმა გაიგოს პროცესთან დაკავშირებული ყველა პროცედურა და საჭირო ინფორმაცია? თქვენი მოსაზრება დაასაბუთეთ.

შეჯამება

1. სამართლიანი მართლმსაჯულება შეუძლებელია დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს გარეშე.
2. სამართლიანი მართლმსაჯულება შეუძლებელია კანონის წინაშე თანასწორობის გარეშე.
3. სამართლიანი მართლმსაჯულება შეუძლებელია მოქალაქეების პატიოსანი და კეთილსინდისიერი მონაწილეობის გარეშე.

§ 6.2. სასამართლო პროცესი

დავალება

1. გაეცანით ქვემოთ მოყვანილ სიტუაციებს. იმჯელეთ კლასში და ხმათა უმრავლესობით აირჩიეთ ერთ-ერთი თქვენთვის სასურველი „საქმე“, რომლის შესაბამის სასამართლო სხდომასაც გაითამაშებთ;
2. არჩეული სიტუაციის შესაბამისად, მასწავლებლისა და სამართალდამცველის დახმარებით გაინაწილეთ როლები: მოსამართლის, ბრალდებულის, მოწმეების, სამართალდამცველის, ადვოკატის, პროკურორის, სასამართლოს მდივნის;
3. სამართალდამცველთან კონსულტაციით გავლის შემდეგ გაეცანით თქვენი როლისა და სიტუაციის შესაბამის საკანონმდებლო ნორმებს, რომლებიც სახელმძღვანელოშია მოცემული და მოემზადეთ სხდომისათვის;
4. გახსოვდეთ, გამომძიებელი, პროკურორი, მოსამართლე და სასამართლო, რომლებიც მოქმედებენ საჯარო ინტერესების გათვალისწინებით, ვალდებული არიან დაადგინონ დანაშაული და მისი ჩამდენი პირი;
5. ჩაატარეთ მოდელირებული სასამართლო პროცესი – გაითამაშეთ სასამართლო სხდომა არჩეული სიტუაციის შესაბამისად, რასაც აუცილებლად უნდა მოჰყვეს შემაჯამებელი განხილვა.

სიტუაცია 1 ინციდენტი ლალის სახლში

„16 წლის ღაღის და 12 წლის ანას მამა სისცემასწავლებელად სკამდა. სიმთვრელეში საკუთარ გოგონებს უყვიროდა, ჩხუბებოდა და სისცემასწავლებელს აყენებდა. 2008 წლის 24 ივნისს ღაღის მამა სახლში ნასკამი მივიდა და, ჩვეულებისამებრ, ჩხუბი და ყვირილი დაიწყო.“

ამ დროს სახლში ბრუნდებოდა 16 წლის ირაქი, რომელიც მათ მესობდად ცხოვრობდა და ძაღიან ჯარვად იცოდა, თუ რა ხდებოდა მისი ჯდასკისა და მეგობრის ოჯახში. ირაქის ღაღი მოსწონდა და მის ამბავს ძაღიან განიცდიდა. ირაქის ყვირილი მოესმა, ღაღის ჯართან აიფუზა და ყური დაუგდო. ჯარვად ისმოდა ღაღის მამის ყვირილი და გოგონების ცირილი. ირაქიმ ზარი დარეკა, ჯარი ანამ გააღო და ბიჭი სახლში შევიდა. ღაღი და მამამისი ამ დროს სამზარეულოში იყვნენ, გოგონა ცდილობდა მამა დაეშვიდებინა და სადილს უცხედებდა. ირაქი სამზარეულოში შევიდა. ბიჭის გამოჩენაზე მთვრალი მამაჯაწი ჯიდუკ უფრო გაბრაზდა და ყვირილს უმაწა. ირაქი დაუინებით უმეორობდა, გოგონებისთვის თაწი დაწებებინა და დასაძინებდად წასუდიო. მამაჯაწი ჯი უარესად აღმუთოდა, რომ ვიღაც ახ-აღგაზნოდა ჭკუას ასწავლიდა, სამზარეულოს მაგიდიდან დაწა აიღო და ირაქის მოუქნია. ირაქიმ მარცხენა ხედიო ღაღის მამის ხედი დაჭრა შეძლო, ხოლო მარჯვენათი წაუთა აიღო და მთუდი ძაღით ჩაარეკა თაწი, რის შედეგადაც ღაღის მამამ მიიღო მარჯობითი დაზიანება: ცვისის შერყევა, ყბის ძვლის მოცხილობა, მარცხენა თაწის დაუეედილობა და ღოყის არეში ჭრილობა, რომელიც სამუდამო ნაიარეკად დარჩება.“

გაეცანით წყაროებს:

წყარო: საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი.

მუხლი 117. ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება

1. ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება, ესე იგი სხეულის დაზიანება, რომელიც სახ-იფათოა სიცოცხლისათვის ანდა რომელმაც გამოიწვია მხედველობის, სმენის, მეტყველების ან რომელიმე ორგანოს ან მისი ფუნქციის დაკარგვა, ფსიქიკური ავადმყოფობა, ორსულობის შეწყვეტა, სახის წარუშლელი დამახინჯება ან ჯანმრთელობის სხვაგვარი ისეთი დაზიანება, რომელიც სახიფათოა სიცოცხლისათვის და დაკავშირებულია საერთო შრომისუნარიანო-ბის მყარ, არანაკლებ ერთი მესამედით დაკარგვასთან ან წინასწარი შეცნობით პროფესიული შრომისუნარიანობის სრულ დაკარგვასთან.

ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამიდან ხუთ წლამდე.

2. იგივე ქმედება, რამაც გამოიწვია სიცოცხლის მოსპობა,

ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ოთხიდან ექვს წლამდე.

3. ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება, ჩადენილი:

ა) მსხვერპლის ან მისი ახლო ნათესავის სამსახურებრივ საქმიანობასთან ან საზოგადოე-ბრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით;

ბ) მძევლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით;

გ) ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვათა სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას;

დ) სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით.

ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთიდან შვიდ წლამდე.

სიტუაცია 2 შამთხვევა საშაურმანთან

15 წლის ზაზა ა. და ჩანა ე. დიდის ქვს საათზე უკვე მეცროსთან იდგნენ. ისინი ბედნიერი და აუცილებელი იყვნენ, რადგან ოთხ მეგობარ გოგონასთან ერთად მცხეთაში გასვლისას აპირებდნენ. მათ წინა დღეს ფული შეგროვეს და საკვების შეძენა ბიჭებს დაუკლდათ.

მეცროს ვაგონში ზაზამ რამდენჯერმე გადათვაწა ფული. ჩანამ შეამჩნია, რომ გვერდით მდგომი უცნობი მამაკაცი დაუინტერესებულად და მეგობარს უჩურჩულა, ფული საიდანღო შენახა.

გოგონები მათ ავტოსადგურთან შეხვდნენ. ვიდრე ისინი ბიჭებთან აიღებდნენ, ბიჭები საშაურმანისკენ გაემართნენ.

ჩანამ რისიანად მოითხოვა ქვსი შაურმა და ქვსი ჟოჯა-ჟოჯა და მეგობარს შეხედა, რომ ფული გადაეხადა. ზაზა ამოდო იქეჭბოდა ჯიბეში-საფულე არსად ჭებდა. ამასობაში ჩანამ საკვებით სავსე ჰარკი აიღო და ზაზას შეხედა.

- ფული ადარ მაქვს... - ამოთქვა შევზუნებულმა ბიჭმა.

- შეხედეთ ამ თაღლითებს, ფული არ ქონიათ და ამდენი შაურმა ცაყიწად მომამზადებინს! - გაბრაზდა გამყიდველი და სცადა ჟოჯა-ჟოჯას ბოთლებით სავსე ჰარკი დახეიდან უკან დაებრუნებინა, მაგრამ ჩანამ დაასწრო და ჰარკი აიღო.

- მე თქვენ გიჩვენებთ სიარს! დაწვანა!!! გამოდი, ძარცვა! - დაიწყო გამყიდველმა ყვირილი და ზაზას სახელოში სცადა ხედი.

- არა, რა ძარცვა, ფული დაკარგეთ, მართლა დაკარგეთ! გეფიცებით, ხვდ აუცილებლად მოგი-ცნათ! გთხოვთ, გამიშვით! - ეკიდებოდა მას ზაზა.

ამ დროს დაცვის თანამშრომელიც გამოჩნდა. ჩანამ გამყიდველს ხედი მთელი ძაღით ჰკრა. ის წაბრბაცდა და ზაზას ჩამოშორდა. ჩანამ ერთი ჰარკი ზაზას მიანდოდა და დაფაირთული ბიჭები ავტოსადგურისკენ გაიქცნენ, მაგრამ დაცვა გაჟიდა და ისინი დააჩაქა.

გააცანით წყაროებს:

წყარო: საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი.

მუხლი 178. ძარცვა

1. ძარცვა, ესე იგი სხვისი მოძრავი ნივთის აშკარა დაუფლება მართლსაწინააღმდეგო მი-საკუთრების მიზნით, ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ორიდან სამ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამიდან ხუთ წლამდე.

2. იგივე ქმედება: - (4.07.2007 5196)

ა) რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია;

ბ) ჩადენილი სადგომში ან სხვა საცავში უკანონო შეღწევით, - ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ოთხიდან ექვს წლამდე.

3. იგივე ქმედება, ჩადენილი:

ა) წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ;

ბ) არაერთგზის;

- გ) ბინაში უკანონო შეღწევით;
- დ) ძალადობით, რომელიც საშიში არ არის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის, ანდა ასეთი ძალადობის გამოყენების მუქარით;
- ე) სატრანსპორტო საშუალების წინააღმდეგ, –
ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთიდან რვა წლამდე.
- 4. იგივე ქმედება, ჩადენილი:
  - ა) ორგანიზებული ჯგუფის მიერ;
  - ბ) დიდი ოდენობით;
  - გ) იმის მიერ, ვინც ორჯერ ან მეტჯერ იყო ნასამართლევ სხვისი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებისათვის ან გამოძალვისათვის.
- ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით შვიდიდან თერთმეტ წლამდე.

მუხლი 180. თაღლითობა (28.04.2006. 2937)

1. თაღლითობა, ესე იგი მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით სხვისი ნივთის დაუფლება ან ქონებრივი უფლების მიღება მოტყუებით, –
ისჯება ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ას სამოცდაათიდან ორას საათამდე ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორიდან ოთხ წლამდე. (25.07.2006 3530)
2. იგივე ქმედება:
  - ა) ჩადენილი წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ;
  - ბ) რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, –
ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ოთხიდან შვიდ წლამდე.
4. იგივე ქმედება, ჩადენილი:
  - ა) ორგანიზებული ჯგუფის მიერ;
  - ბ) იმის მიერ, ვინც ორჯერ ან მეტჯერ იყო ნასამართლევ სხვისი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრებისათვის ან გამოძალვისათვის, –
ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით შვიდიდან ათ წლამდე.“.

სიტუაცია 3 „ავტოზუსის კონტროლიორი“

17 წლის გიორგი დედასთან და 13 წლის ძმასთან ერთად ცხოვრობს. დედა მარჩეში გაძვირდა მუშაობს, გიორგი და მისი ძმა სკოლაში სწავლობენ. გიორგი წელს სკოლას ამთავრობს და უმაღლეს სასწავლებელში ჩაბარებაზე ოცნებობს. მან ფულის დაგროვება გადაწყვიტა და ასეთ სერეს მიძართა: ყვირაში 2-ჯერ, სკოლის შეძღვე, ის ქაჯაქის ისეთ უბანში, სადაც არავის იცნობდა, ყვითელ საქაჯაქო ავტობუსში ადიოდა და „კონტროლიორობდა“ – მგზავრობს აჯარიმებდა.

გიორგი ორი სხადასხვა მარშრუტით მოძრა ავტობუსს დაჯყვობდა მონაჯვრობით. კონტროლიორის სამკერდე ნიშანი თვითონ დააძადა. რამდენჯერმე ავტობუსში ახაჯ ასუდ მგზავროს ძველი (სხვისი გადაგდებული) ბიჯეთი მიჯყიდა. როთხედაც, ეს შეამჩნიეს კონტროლიორობმა, რომელებიც ამ ხაზზე მუშაობდნენ ოფიციაჯურად და შეაჯყობინეს საჯაჯროდო ჰოდიციას, რის შედეგადაც გიორგი ავტობუსშივე დააჯაქს.

კითხვები და დავალებები

წარმართეთ საკლასო დისკუსია მასწავლებლისა და სამართალდამცველის დახმარებით და შეაჯამეთ თქვენი ერთობლივი ნამუშევარი:

- კმაყოფილი ხართ თუ არა შედეგით?
- თქვენი აზრით, სამართლიანია თუ არა სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება?
- რომელი ჯგუფის მუშაობა იყო უფრო ეფექტიანი?
- შეიცვლით თუ არა პოზიციას ხვა მონაწილეთა გამოსვლის შემდეგ?
- რამდენად იმოქმედა თქვენმა გამოსვლამ სხვების გადაწყვეტილებაზე?
- კმაყოფილი ხართ თუ არა თქვენი ჯგუფის მუშაობით? საკუთარი თავით?
- ისურვებდით თუ არა ოდესმე, რეალურ სიტუაციაში, იმავე როლში ყოფნას?
- ნამდვილად ხდება თუ არა სასამართლოში სიმართლის დადგენა?

შეჯამება

1. არასრულწლოვანი უდანაშაულოდ ითვლება, ვიდრე მისი დანაშაული არ დამტკიცდება გამამტყუნებელი განაჩენით, რომელიც კანონიერად შევიდა ძალაში.
2. ყველას აქვს საქმის სამართლიანი და საჯარო განხილვის უფლება, საკუთარი უფლებების და თავისუფლებების ან ნებისმიერი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების გადაწყვეტისას თანასწორობის სრული დაცვით, რომელსაც ახორციელებს დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ.

ლექსიკონი

ადმინისტრაციული სახდელი – პასუხისმგებლობის ზომა, რომელიც გამოიყენება ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ჩამდენის აღსაზრდელად კანონების დაცვის, საერთო ცხოვრების წესების პატივისცემის სულისკვეთებით, აგრეთვე, როგორც თვით სამართალდამრღვევის, ისე სხვა პირთა მიერ ახალი სამართალდარღვევების ჩადენის აცილების მიზნით.

ადამიანის მონობის პირობებში ჩაყენება – ადამიანისთვის დოკუმენტების ჩამორთმევა, თავისუფალი გადაადგილების უფლების შეზღუდვა, ოჯახთან კავშირის, მიმონერისა და სატელეფონო კონტაქტების აკრძალვა, ყოველგვარი ანაზღაურების გარეშე ან არაადეკვატური ანაზღაურებით მუშაობის იძულება.

ადვოკატი – კანონისა და პროფესიული ეთიკის ნორმების გათვალისწინებით აწარმოებს საადვოკატო საქმიანობას. იურიდიული რჩევის მიცემას იმ პირისათვის, რომელმაც მას დახმარებისათვის მიმართა; კლიენტის წარმომადგენლობას საკონსტიტუციო დავის, სისხლის, სამოქალაქო ან ადმინისტრაციული სამართლის საქმეზე სასამართლოში.

ადმინისტრაციული პატიმრობა – პატიმრობა ადმინისტრაციული სამართალდარღვევებისათვის 90 დღემდე ვადით. ადმინისტრაციულ პატიმრობას შეუფარდებს შესაბამისი რაიონის (ქალაქის) სასამართლოს მოსამართლე.

ალკოჰოლიზმი – მაგარი სპირტიანი სასმელების ხშირად სმა, ლოთობა.

ალკოჰოლიკი (ლოთი) – პირი, რომელსაც სმისთვის თავის დანებება არ ძალუძს და რომლის ცხოვრების წესზეც სმა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს.

ბულინგი/ჩაგვრა – ფიზიკური და/ან ფსიქოლოგიური ტერორი, რომელიც ხორციელდება მოძალადის მიერ უმიზეზოდ, განსაზღვრული მიზნის გარეშე.

ბავშვზე ფიზიკური ძალადობა – ნებისმიერი ფიზიკური მოქმედება, რომელიც ტკივილს აყენებს ბავშვს და იწვევს სხეულის სხვადასხვა სიმძიმის დაზიანებას, რომელსაც ბავშვი ვერ გაუმკლავდება. იარაღით დამუქრება და სხვა, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს ბავშვის ჯანმრთელობის შესუსტება და მისი განვითარების შეფერხება. ფიზიკური ძალადობა ასევე გულისხმობს ბავშვისთვის ნარკოტიკების, ალკოჰოლისა და სხვადასხვა პრეპარატების მიცემას.

ბავშვზე ფსიქოლოგიური ძალადობა – სიტყვიერი ან ქცევითი ზემოქმედებით ბავშვში შიშის, დამცირების, მარტოობისა და ფსიკური ჯანმრთელობისათვის საზიანო სხვა მდგომარეობების პროვოცირება: მუქარა, დაშინება, დაბრალება, დაცინვა, ურთიერთობების შეზღუდვა, ინტერესების გაუთვალისწინებლობა და სხვა.

განსაკუთრებული დასჯის გამოყენება – ნამება, ბნელ ადგილას ჩაკეტვა, ისეთი სამუშაოების შესრულების მოთხოვნა, რომელსაც ბავშვი ვერ გაუმკლავდება, იარაღით დამუქრება და სხვა, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს ბავშვის ჯანმრთელობის შესუსტება და მისი განვითარების შეფერხება. ფიზიკური ძალადობა ასევე გულისხმობს ბავშვისთვის ნარკოტიკების, ალკოჰოლის და სხვადასხვა პრეპარატების მიცემას.

ბრალდებული – სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემული პირი.

ბრალდების მხარე – პროკურორი, აგრეთვე დაზარალებული.

გარიგება – სამოქალაქო სამართლის მიხედვით ნებისმიერი მოქმედება, თუ უბრალო ნების გამოვლენა, რომელიც მიმართულია სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობის, შეცვლის ან შეწყვეტისაკენ.

გამოძალვა – სარგებლობის მოთხოვნა, დაზარალებულის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ ფიზიკური ანგარიშსწორების, ქონების განადგურების, სახელის გამტეხი ცნობების გავრცელების მუქარის გამოყენებით.

ქურდობა – სხვისი ნივთის ფარული დაუფლება მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით. იგი ხორციელდება მისაკუთრის ან სხვა ადამიანის დაუსწრებლად ან ფარულად, დაზარალებულის შეუმჩნევლად.

განსასჯელი – ბრალდებული, რომლის მიმართ საბრალდებო დასკვნის შედგენის შემდეგ საქმე არსებითად განსახილველად ან საპროცესო შეთანხმების დადების შემდეგ დასამტკიცებლად ჩაბარდა სასამართლოს განსჯადობის მიხედვით.

დანაშაული – საზოგადოებრივად საშიში, მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება.

დისციპლინური სამართალდარღვევა (გადაცდომა) – სამსახურში ან სასწავლებელში შრომითი, სამსახურებრივი, სასწავლო, ან სამხედრო დისციპლინის დარღვევა.

დელიქტიური ვალდებულება – ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება, რომელიც შესაძლებელია დაეკისროს სხვა პირისთვის მართლსაწინააღმდეგო, განზრახიან გაუფრთხილებელი მოქმედებით ზიანის მიმყენებელ პირს (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მუხლი 992).

დამცავი ორდერი – განსაზღვრავს მოძალადის მიმართ ამკრძალავი ღონისძიებების გამოყენების ადეკვატურ ფორმებს, რომელიც მიმართულია ძალადობის აღკვეთისა და მსხვერპლის დაცვისაკენ.

დისციპლინური სამართალდარღვევა (გადაცდომა) – სამსახურში ან სასწავლებელში შრომითი, სამსახურებრივი, სასწავლო, ან სამხედრო დისციპლინის დარღვევა.

ეკონომიკური ძალადობა – ქმედება, რომელიც იწვევს საკვებით, საცხოვრებელი და ნორმალური განვითარების სხვა პირობებით უზრუნველყოფის, საკუთრებისა და შრომის უფლებების განხორციელების, აგრეთვე თანასაკუთრებაში არსებული ქონებით სარგებლობისა და კუთვნილი წილის განკარგვის უფლების შეზღუდვას.

ექსპლუატაცია – ადამიანის გამოყენება იძულებითი შრომის, დანაშაულში ან მონობის მსგავს მდგომარეობაში ჩაყენების მიზნით.

ეკონომიკური ძალადობა – ქმედება, რომელიც იწვევს საკვებით, საცხოვრებელი და ნორმალური განვითარების სხვა პირობებით უზრუნველყოფის, საკუთრებისა და შრომის უფლებების განხორციელების, აგრეთვე თანასაკუთრებაში არსებული ქონებით სარგებლობისა და კუთვნილი წილის განკარგვის უფლების შეზღუდვას.

იძულება – ადამიანის ფიზიკური ან ფსიქოლოგიური იძულება, შეასრულოს ან არ შეასრულოს მოქმედება, რომლის განხორციელებაც ან რომლისგან თავის შეკავებაც მისი უფლებაა, ნება-სურვილის საწინააღმდეგო ზემოქმედება.

იუსტიციის უმაღლესი სკოლა – სკოლის დანიშნულებაა საქართველოს საერთო სამართალოების სისტემაში მოსამართლედ დასანიშნი პირის პროფესიული მომზადება. სკოლის მიზანია, უზრუნველყოს მსმენელის თეორიული ცოდნის გაღრმავება და პრაქტიკული მუშაობისათვის აუცილებელი უნარჩვევების გამომუშავება.

იურიდიული (სამართლებრივი) პასუხისმგებლობა – პასუხისმგებლობა რომელსაც კანონი და სახელმწიფო აკისრებს მოქალაქეებს და რომელთა დარღვევაც კანონით დასჯადია.

კონსტიტუციურ უფლებები და თავისუფლებები – ყველა ის უფლება, რომელიც გარანტირებულია საქართველოს კონსტიტუციით. კერძოდ, კანონის წინაშე თანასწორობა; სიცოცხლის უფლება; თავისუფალი განვითარების უფლება; პატივისა და ღირსების ხელშეუვალობა; ადამიანის წამების, არაჰუმანური, სასტიკი ან პატივისა და ღირსების შემლახველი მოპყრობის დაუშვებლობა; თავისუფლების აღკვეთა ან პირადი თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვის დაუშვებლობა; სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობისა და რწმენის თავისუფლება; საკუთრებისა და მემკვიდრეობის უფლება; განათლების მიღების უფლება და სხვა.

კონსტიტუცია – (ლათ. დადგენა, დაწესება, მოწესრიგება) უზენაესი კანონი, რომელიც ქვეყნის წეს-წყობილებას, მართვა-გამგეობის ფორმას, ძირითად სახელმწიფო ორგანოებსა და მათ ფუნქციებს განსაზღვრავს. ქვეყნის ყველა სხვა კანონი მას შეესაბამება.

კონსტიტუციურ-სამართლებრივი ნორმები – კონსტიტუციის დებულებებისა და პრინციპების საფუძველზე და მათ განსავითარებლად მიღებული კანონები.

კანონი – სახელმწიფოს უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოს – პარლამენტის მიერ განსაკუთრებული წესით მიღებული აქტი, რომელიც არეგულირებს უმნიშვნელოვანეს საზოგადოებრივ ურთიერთობებს.

კიბერდანაშაული – სხვის კომპიუტერულ სისტემაში (პერსონალური კომპიუტერი, აგრეთვე მობილური ტელეფონი) უნებართვო შეღწევა და უკანონო გამოყენება, დაზიანება, მონაცემის უნებართვო წაშლა, შეცვლა ან დაფარვა, სხვის კომპიუტერულ სისტემაში შეღწევისათვის საჭირო პაროლის უნებართვო დამზადება, სხვების პირადი ინფორმაციის ან პირადი მიმოწერის უკანონოდ გავრცელება.

კორუფცია – ოფიციალური პირის მიერ, სამსახურებრივი მოვალეობის პირადი გამორჩენისთვის გამოყენება, სახელმწიფო მოხელეთა მოსყიდვა.

ლატარია – ნებაყოფლობითი ჯგუფური ან მასობრივი თამაშობა, რომლის დროსაც ლატარიის ორგანიზატორი საჯაროდ გამოქვეყნებული, დადგენილი წესისა და პირობების დაცვით ათამაშებს საპრიზო ფონდს. მოგების დამთხვევა ლატარიის რომელიმე ბილეთზე დამოკიდებული არ არის ლატარიის ორგანიზატორის ან სხვა სუბიექტის ნება სურვილსა და მოქმედებაზე, წარმოადგენს შემთხვევითობას და არ შეიძლება იყოს სპეციალურად მოწყობილი.

მუქარა – სიცოცხლის მოსპობის, ჯანმრთელობის დაზიანების ან ქონების განადგურების დამუქრება. მუქარა გადაიცემა სიტყვიერად, ტელეფონით, წერილით. დანაშაულის შემადგენლობისათვის აუცილებელი არაა მარტო

მუქარის განხორციელება არამედ ისიც, რომ იმას, ვისაც ემუქრებიან გაუჩნდეს მუქარის განხორციელების საფუძველი ან შიში. თუ ასეთი შიში არ გაუჩნდა დაზარალებულს, დანაშაულის შემადგენლობა არ არსებობს.

მოძალადე – ადამიანი, რომელიც ძალადობრივ ქმედებებს ახორციელებს.

მოთამაშე – პირი, რომელიც თამაშობაში მონაწილეობს მოგების მიღების მიზნით;

მომგებიანი თამაშობები: – ლოტო, ბინგო, ტოტალიზატორი.

მოძალადე – ადამიანი, რომელიც ძალადობრივ ქმედებებს ახორციელებს.

მსხვერპლი – პიროვნება, რომელმაც განიცადა ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, სექსუალური, ეკონომიკური ძალადობა ან იძულება.

მიგრაცია (ლათ. Migratio – გადასახლება) – ადამიანის გადაადგილება ან გადასახლება სხვადასხვა ვადით (დროებით, სეზონურად ან სამუდამოდ), რომელიც ადმინისტრაციული საზღვრების (ქალაქის, ქვეყნის და სხვა) გადაკვეთაში გამოიხატება.

მავნე ჩვევა – მრავალჯერ ავტომატურად განმეორებადი ქმედება, რომელსაც თანსდევს როგორც საზოგადოებისთვის, ისე თავად ამ ქმედების შემსრულებელი პირისთვის ნეგატიური შედეგები.

მეურვეობა და მზრუნველობა – არასრულწლოვან ბავშვებს, რომლებიც მშობლის მზრუნველობის გარეშე დარჩნენ უნესდებათ მეურვეობა და მზრუნველობა მათი აღზრდის მიზნით, პირადი და ქონებრივი უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად; მეურვეობა ნესდება ბავშვზე, რომელსაც არ მიუღწევია შვიდი წლის ასაკისათვის; მზრუნველობა ნესდება არასრულწლოვანზე შვიდი წლის ასაკიდან თვრამეტწლამდე;

ნარკოტიკის მომხმარებელი – ადამიანი, რომელიც არასამედიცინო დანიშნულებით ხმარობს ნარკოტიკულ საშუალებას, ვინაიდან აქვს მისდამი ჩამოყალიბებული დამოკიდებულება.

ნარკოტიკული დანაშაული – პირადი მოხმარებისათვის ნარკოტიკული საშუალების უკანონო დამზადება, შეძენა, შენახვა ანდა ექიმის დანიშნულების გარეშე უკანონოდ მოხმარება; ასევე ნარკოტიკული საშუალების წარმოება, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან გასაღება; ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარის უკანონო დათესვა, მოყვანა. ნარკოტიკული საშუალების უკანონოდ მოხმარებისათვის ბინის ან სხვა სადგომის დათმობა; ნარკოტიკული საშუალების მოხმარებაზე დაყოლიება.

ნორმები – გარკვეულ ვითარებაში ადამიანის მოქმედების წესები ან სახელმძღვანელო პრინციპებია.

ნიკოტინი – შხამი, რომელსაც შეიცავს თამბაქო.

ორგანიზებული დანაშაული – დანაშაულებრივი ქმედებები ჩადენილი პირის ან პირთა სტრუქტურირებული ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში.

ოჯახში ძალადობა – ოჯახის ერთი წევრის მიერ მეორის კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევა ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, ეკონომიკური, სექსუალური ძალადობით ან იძულებით.

ოჯახური ძალადობის მსხვერპლი – ოჯახის წევრი, რომელმაც განიცადა ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, სექსუალური, ეკონომიკური ძალადობა ან იძულება და რომელსაც მსხვერპლის სტატუსი განუსაზღვრა საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს შესაბამისმა სამსახურმა ან/და სასამართლო ორგანომ ან/და ოჯახში ძალადობის მსხვერპლის სტატუსის განმსაზღვრელმა ჯგუფმა.

პროკურატურა – სისხლის სამართლებრივი დევნის ორგანო. ამ ფუნქციის შესრულების უზრუნველსაყოფად პროკურატურა ახორციელებს გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობას.

პასუხისმგებლობა – არის პიროვნების ვალდებულება, პასუხი აგოს საკუთარ ქმედებებზე. პასუხისმგებლობა შეიძლება იყოს იურიდიული, მორალური, სოციალური.

პოლიცია – საზოგადოებრივი წესრიგის დასაცავად უფლებამოსილი სამართალდამცავი ორგანო. (ლათინურად პოლიცია) ლათინური ენიდან წარმოიშვა სიტყვა პოლიცია, რომელიც საწყის ეტაპზე ხელისუფალს ნიშნავდა.

სამართალდარღვევა – ადამიანის მიერ სამართლებრივი ნორმების მოთხოვნების შეუსრულებლობა. სამართალდარღვევა იწვევს იურიდიულ პასუხისმგებლობას.

სამოქალაქო სამართალდარღვევა – მოქალაქეთა პირადი არაქონებრივი და ქონებრივი უფლებების ხელყოფა.

სამართლებრივი ნორმები – ქცევის საყოველთაოდ სავალდებულო წესები, რომელიც დადგენილია სახელმწიფოს მიერ და მათ შესრულებასაც უზრუნველყოფს სახელმწიფო.

სექსუალური ძალადობა – სექსობრივი კავშირი ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან მსხვერპლის უმწეობის გამოყენებით; სექსობრივი კავშირი ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება ან გარყვნილი ქმედება არასრულწლოვნის მიმართ.

სათამაშო დარბაზი – სამორინეში თამაშობების ჩასატარებელი სპეციალური ადგილი, სადაც უზრუნველყოფილია მოთამაშეთა უსაფრთხოება და დაცულია საზოგადოებრივი წესრიგი და რომელიც აკმაყოფილებს სანიტარიულ, ჰიგიენურ და ხანძარსაწინააღმდეგო ნორმებს.

სათამაშო აპარატი – მექანიკური ან ელექტრონული მექანიზმები, რომლებიც მოქმედებაში მოჰყავთ მონეტებით, ჟეტონებით ან სხვა საშუალებით და მოგება განისაზღვრება ციფრების, სიმბოლოების ან მათი კომბინაციის მთლიანი ან ნაწილობრივი დამთხვევით.

სათამაშო აპარატების სალონი – სპეციალური სათამაშო ადგილი, სადაც განთავსებულია სათამაშო აპარატები.

სამორინე – სპეციალური სათამაშო დანებულება, სადაც სათამაშო ბორბლის (რუ-

ლეთის), ბანქოს, სათამაშო მაგიდების, კამათლების, სათამაშო აპარატებისა და სხვა ინვენტარის საშუალებით ხორციელდება ფულადი მოგების გათამაშება.

სამართალი – არის საზოგადოებისათვის ზოგადი და სავალდებულო ნორმების ერთობლიობა, რომელიც სანქცირებულია სახელმწიფოს მიერ. მათი დარღვევისათვის დაწესებულია პასუხისმგებლობა.

საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო – მოსამართლეთა თანამდებობაზე დანიშვნის, მოსამართლეთა თანამდებობიდან გათავისუფლების, საკვალიფიკაციო გამოცდების ორგანიზების, სასამართლო რეფორმის გასატარებლად წინადადებების შემუშავების და კანონით დადგენილი სხვა ამოცანების შესრულების მიზნით შექმნილი ორგანო.

სასამართლოს განაჩენი – პირველი ინსტანციის, სააპელაციო ან საკასაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომელიც ბრალდებულს ცნობს დამნაშავედ დანაშაულის ჩადენაში ან ამართლებს მას.

სასამართლო განჩინება – სასამართლოს გადაწყვეტილება (განაჩენის და განკარგულების გარდა) ნებისმიერ საკითხზე, რომელიც არ წყვეტს საქმის განხილვას და გამოიტანება კონკრეტული საკითხის მიმართ.

სამართლებრივი კულტურა – საზოგადოების მიერ კანონის იურიდიული და მორალური მხარდაჭერის მაღალი ხარისხი ანუ კანონმორჩილი ადამიანების ურთიერთდამოკიდებულება.

სამართალდამცველი – პირი, რომელსაც გააჩნია კანონით მინიჭებული უფლებამოსილება, სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას, უზრუნველყოს კანონის დაცვა, ხოლო დარღვევის შემთხვევაში განახორციელოს სადამსჯელო ღონისძიებები.

სამოქალაქო უფლებები – კანონით გარანტირებული პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური უფლებები, რომელიც გააჩნია ყოველ მოქალაქეს როგორც საზოგადოების წევრს.

სასჯელი – დანაშაულის ჩამდენი პირისათვის გათვალისწინებული სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

ტრეფიკინგი (trafficking) – ადამიანით ვაჭრობა, ადამიანის ყიდვა ან გაყიდვა, ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება.

ტრეფიკერი – ადამიანით მოვაჭრე

ტერორიზმი – ძალადობა ან ძალადობის გამოყენების მუქარა, მიმართული ფიზიკური ან იურიდიული პირების წინააღმდეგ, შენობა-ნაგებობების, სატრანსპორტო საშუალებების, კომუნიკაციების და სხვა მატერიალური ობიექტების განადგურება-დაზიანება ან მათი განადგურება-დაზიანების მუქარა იარაღის, ასაფეთქებელი მასალების, ბირთვული, ქიმიური, ბიოლოგიური თუ სხვა, ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში ნივთიერების გამოყენებით ან ადამიანის გატაცებითა თუ მძევლად აყვანით, რათა ხელისუფლება ანდა მისი რომელიმე ორგანო ან საერთაშორისო ორგანიზაცია იძულებული გახდეს, განახორციელოს გარკვეული ქმედება ან თავი შეიკავოს გარკვეული ქმედების განხორციელებისაგან, რომელიც ტერორისტების მართლსაწინააღმდეგო ინტერესებში შედის.

უფლება – ადამიანის შესაძლებლობა, თავისი შეხედულებისა და კანონის შესაბამისად, განახორციელოს გარკვეული ქმედებები.

უფლებაუნარიანობა – ადამიანის უნარი, ჰქონდეს საკუთარი უფლებები და მოვალეობები. უფლებაუნარიანობა წარმოიშობა ადამიანის დაბადებისთანავე და წყდება მისი გარდაცვალებით. არ შეიძლება პირს წაერთვას, ან ჩამოერთვას უფლებაუნარიანობა.

ფიზიკური ძალადობა – ძალადობის ფორმა, რომელიც იწვევს ადამიანის სხეულის განადგურებას, დაზიანებას, დასახიზრებას, ასევე, თავისუფლების უკანონო აღკვეთა ან სხვა ისეთი მოქმედება, რომელიც იწვევს ფიზიკურ ტკივილს ან ტანჯვას.

ფსიქოლოგიური ძალადობა – ისეთი ქმე-

დება, რომელსაც ადამიანის სულიერი ან გონებრივი მდგომარეობისა და ფსიქიკისათვის ზიანის მიყენება შეუძლია ან ისეთი მოქმედება, რომელიც იწვევს ადამიანის პატივისა და ღირსების შელახვას.

ქმედუნარიანი – პირები, რომელთაც თავისი ასაკობრივი და გონებრივი მდგომარეობის გამო, შესაძლებლობა აქვთ, განსაზღვრონ საკუთარი მოქმედების მნიშვნელობა და შედეგები. ქმედუნარიანობა სრული მოცულობით 18 წლის ასაკიდან წარმოიშობა.

ყაჩაღობა – თავდასხმა სხვისი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით, ჩადენილი სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ანდა ძალადობის გამოყენების მუქარით.

შანტაჟი – პირის იძულება შეასრულოს ან არ შეასრულოს რაიმე მოქმედება მისთვის ან მისი ახლობლებისათვის სახელის გამტეხი ან სხვა საზიანო ცნობების გახმაურების მუქარით.

შემაკავებელი ორდერი – პოლიციის უფლებამოსილი თანამშრომლის მიერ გამოცემული აქტი, რომლითაც განისაზღვრება ოჯახში ძალადობის შემთხვევაში ძალადობის მსხვერპლის დაცვის დროებითი ღონისძიებები და რომელიც გამოცემიდან 24 საათის განმავლობაში დასამტკიცებლად წარედგინება სასამართლოს. /საქართველოს კანონი ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ, მე-10 მუხლი/

შინაგან საქმეთა სამინისტრო – სახელმწიფო სტრუქტურა, რომელსაც ევალება სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის უზრუნველყოფა, დანაშაულის პრევენცია, ასევე ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა.

ძალადობა – ქმედება მიმართული ადამიანის კონტროლისა და უფლებამოსილების მოპოვების მიზნით, რომელიც მოიცავს ემოცი-

ურ, სოციალურ, ეკონომიკურ, ფიზიკურ, სექსუალურ იძულებას, დათრგუნვას და ზიანს. ის მოიცავს უკანონო ქმედებათა ყველა სახეს, გამოხატულს მუქარით ან ისეთი ქმედებით, რომელსაც შედეგად ქონების დაზიანება ან განადგურება, ანდა პიროვნების შეურაცყოფა ან სიკვდილი მოჰყვება. /იურისპრუდენციაში მიღებული ზოგადი განმარტება/

ძარცვა – სხვისი ნივთის აშკარა დაუფლება მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით. ძარცვას აშკარა ხასიათი აქვს – სხვისი ნივთის წართმევა ხდება თვალნათლივ, მესაკუთრის. ან სხვა პირთა თანდასწრებით მაგალითად ხელჩანთის წართმევა, ყელსაბამის ჩამოგლეჯა.

წამახალისებელი გათამაშება – თამაშობა, რომელიც ტარდება კონკრეტული სახის პროდუქციის (მომსახურების) სწრაფად და ეფექტიანად რეალიზების მიზნით ადამიანთა ან ადამიანთა ჯგუფების მონაწილეობით.

ხულიგნობა – დანაშაული, მოქმედება ან უმოქმედობა, რომელიც უხეშად არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს, გამოხატავს აშკარა უპატივცემულობას და ჩადენილია ძალადობით, ან ძალადობის მუქარით.

ჯანმრთელობა – ეს არის სრული ფიზიკური, გონებრივი და სოციალური კეთილდღეობა, და არა მხოლოდ დაავადების ან უძღურობის არარსებობა, არამედ სოციალურად და ეკონომიკურად პროდუქტიული ცხოვრებისუნარიანობა“ (ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია – ჯანმო).

ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება – ქმედება, რომელიც მოიცავს ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებას, რომელიც სახიფათოა სიცოცხლისათვის და გამოიწვია მხედველობის, სმენის, მეტყველების ან რომელიმე ორგანოს ან მისი ფუნქციის დაკარგვა, ორსულობის შეწყვეტა, სახის წარუშლელი დამახინჯება.

გამოყენებული ინტერნეტ რესურსები და ლიტერატურა:

- იურიდიული ენციკლოპედია. გამომცემლობა მერიდიანი. თბილისი 2008 წ.
2. საქართველოს კონსტიტუცია 1995 წ.
  3. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი
  4. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი
  5. საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი
  6. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი
  7. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი
  8. საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი
  9. საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი
  10. საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსი
  11. საქართველოს ორგანული კანონი საერთო სასამართლოების შესახებ
  12. საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ
  13. საქართველოს კანონი ნორმატიული აქტების შესახებ
  14. ი. გოძიშვილი. „კრიმინოლოგია“. გამომცემლობა მერიდიანი. თბილისი. 1998 წ.
  15. მორის შალიკაშვილი „კრიმინოლოგია“. გამომცემლობა მერიდიანი. თბილისი. 2011 წ.
  16. სამოქალაქო განათლების ლექსიკონი. გამოცემაზე პასუხისმგებელი საია. თბილისი. 2011 წ.
  17. ნ. როგავა, ფ. გობერია. არასრულწლოვანთა დანაშაულებრივი ქცევის პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიური საკითხები. თბ., 1980 წ., გვ. 18.
  18. ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია. 1948 წ.
  19. ბავშვის უფლებათა კონვენცია. 1999 წ.
  20. <http://laws.codexserver.com/>
  21. გ.ლობჯანიძე. ტრეფიკინგის სამართლებრივი ასპექტები. თბილისი, 2006 წ.
  22. გიორგი ლლონტი. ადამიანებით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) საქართველოში. თბილისი 2005 წ.
  23. საქართველოს კანონი ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ
  24. ევროსაბჭოს კონვენცია ადამიანებით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ.
  25. საქართველოს საკანონმდებლო ტერმინთა ლექსიკონი. ლევანბეჟაშვილი, თამარ ჩხეიძე, შოთა თარხნიშვილი. 2008 წ.
  26. [HTTP://WWW.JUSTICE.GOV.GE](http://WWW.JUSTICE.GOV.GE)
  27. <http://www.nplg.gov.ge>
  28. [www. ka.wikipedia.org/wiki/მართლმსაჯულება/](http://www.ka.wikipedia.org/wiki/მართლმსაჯულება/)
  29. <http://blog.myadvokat.ge/სისხლის-სამართალი/>
  30. <http://ka.wikipedia.org/wiki/სისხლის-სამართალი>
  31. Juvenile Justice-<http://www.defenceforchildren.org/index.php?option=com.content&view=article&id=34&Itemid=18>
  32. Discussion Paper on Age of Criminal Responsibility -www.scotlawcom.gov.uk/downloads/dp115_criminal_response.pdf
  33. Children's Rights in Juvenile Justice -<http://www.defenceforchildren.org/files/gabriella/Advocacy-Manual-GC10EN.pdf>
  34. Strategies for Civil Society Engagement in the Follow-up to the UN-Study on Violence Against Children http://www.defenceforchildren.org/files/gabriella/Violence%20Report_EN.pdf

35. United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules") Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985 http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp48.htm
36. Convention on the Rights of the Child Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989 <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/k2crc.htm>
37. COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD Geneva, 15 January-2 February 2007 GENERAL COMMENT No. 10 (2007) Children's rights in juvenile justice <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10.pdf>
38. United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency 2007.03.21.
39. Marriage Laws in the USA - http://www.coolnurse.com/marriage_laws.htm
40. Juvenile Justice - <http://www.penalreform.org/juvenile-justice.html>
41. Juvenile Offenders - http://www.1911encyclopedia.org/Juvenile_Offenders
42. Minimum Age of Criminal Responsibility - <http://www.aic.gov.au/publications/tandi/ti181.pdf>
43. Juvenile Justice - <http://www.penalreform.org/juvenile-justice.html>
44. Gerry Maher. Age and Criminal Responsibility http://moritzlaw.osu.edu/osjcl/Articles/Volume2_2/Symposium/Maher-PDF-4-11-05.pdf
45. NACRO Children's rights — recommendations for youth justice <http://www.nacro.org.uk/data/resources/nacro-2004120209.pdf>
46. Angela Melchiorre. At what age? Are school-children employed, married and taken to court? <http://www.right-to-education.org/>
47. 10 Point Plan for Juvenile Justice. A contribution to the Committee on the Rights of the Child Day of General Discussion on "State Violence against Children", Geneva 22 September 2000.